

Gubás Jenő

Értelmisségünk bölcsője

2. bővített kiadás

ARACS KÖNYVEK 12.

2017

Gubás Jenő

Értelmiségünk bölcsője

**A belgrádi magyar egyetemista
egyesületek története**

**A zentai Bolyai Farkas Alapítvány kiadásában
2009-ben megjelent könyv kibővített új kiadása**

**ARACS ALAPÍTVÁNY
HORGÓS**

Gubás Jenő

Értelmiségünk bölcsője

A belgrádi magyar egyetemista egyesületek története

2. bővített kiadás

Kiadó:

Aracs Alapítvány, Horgos

A kiadásért felel:

Bata János

Recenzensek:

dr. Burány Béla, Matuska Márton és Szloboda János

Olvasószerkesztő és korrektor:

Gubás Ágota

Tördelőszerkesztő és fedőlapterv:

Göncöl Róbert

Nyomda:

Grafoprodukt, Szabadka

Igazgató:

Özvegy Károly

Megjelent a szerző 80. születésnapjára

Támogató:

Alapítvány a Közjóért

Elnök:

Juhász Judit

**„Krisztusnak és Pilátusnak,
farizeusoknak és vámosoknak,
zsidóknak és rómaiaknak
egyformán szolgálni
nem lehet.”
(Dzsida Jenő)**

**„A főnek kell művelnie a szívet.”
(Bolyai János)**

Bevezető

Ha egy népnek nincsen nemzeti elkötelezettségű értelmisége, amely erkölcsi kötelességének érezné nemzetének kulturális és gazdasági irányítását, útmutatást adni, főleg akkor, ha a kisebbségi lét elnemzetietlenítő nyomása ránehezől, akkor irányt vesztve csak botorkál a térben és az időben, miközben elvész a történelmi és az azonosságtudata, a jövőképe, önbecsülése, míg végül hitevesztetten feladja anyanyelvét, nemzeti sajátosságait, és beolvad az egészségesebb nemzettudattal rendelkező népek tengerébe. Még inkább vonatkozik ez arra a kisebbségbe kényszerített nemzetre, amelynek értelmiségét részben „lefejezték”. Főleg akkor, ha a hatalom a legdurvább eszközökkel törekszik a beolvasztására, az elüldözésére vagy a megsemmisítésére. Az ilyen körülmények közt élő nép ugyanis viszonylag gyorsan elfelejti saját történelmét, múltját, hagyományát, nemzeti szimbólumait, szokásait, sőt, gyakran a köznyelvi szintű anyanyelvét is. A nemzeti sajátosságok kezdetben csak észrevétlenül tűnnek el. Ilyenkor az identitás leszűkül néhány nemzeti eledelre, táncra, egy-két nemzeti hős nevére, amelyeket élelmiszeripari vagy kozmetikai termékekre tűznek ki. Az értelmiségétől megfosztott nép szinte rá sem ébred, hogy milyen gyorsan veszi át az idegen nyelvet sajátjaként, nemzettudata azonosul az idegen hatalom nemzeti hőseivel, miközben elfelejti a sajátját. Az önálló iskola-rendszer hiánya következtében jobban ismeri a leigázója irodalmát, mint a sajátját, dicsőíti az idegen nemzet hőseit, miközben csúfot űz a sajátjából, és azon igyekszik, hogy jobban hasonlítson az idegen hatalom gyakorlóira, mint saját magára. Ez az új gyarmatosításnak tekinthető jogtiprás kizárja a szabad gondolkodást és akaratnyilvánítást, de még inkább megghiúsít minden alkotási lehetőséget. Megszüntet minden lehetőséget a szabad véleménynyilvánításra. Ha mégis, akkor az csakis bohózat formájában lehetséges, de az is csupán a hatalom uszályhordozói részéről. A szabad akaratnyilvánítás ilyen szimulációja csupán a leigázó szolgálatában áll, annak igazolására, hogy bevezette a

demokráciát, aminek a nevében egyébként az adott területet leigázta. Ezért az értelmiség szerepe óriási.

Persze, nem mindegy, hogy az adott értelmiség miként viszonyul a nemzetéhez, és egyáltalán ki tekinthető értelmiségnek. Az iskolai végzettség semmiképp sem elegendő. Ifj. Fasang Árpád szerint ehhez társulnia kell még „a módszeresen figyelő, kérdező, kereső, rendszerező, az igazságot kutató, s ha kell, azért szenvedést is vállaló embernek, (...) valamint a kiművelt értelem, érzelem, szellem és hit harmóniájának.” Ez azt jelenti, amit már Németh Magda (Németh László lánya) vall, hogy értelmiségi csak értelmi, érzelmi és etikus egyén lehet. Mert amint Németh László írja, amint van „Lumpenproletariat, van Lumpenintelligenz is, s ha az egész nemzet ezzé válik, művelt emberfők helyett művelt csirkefogókká, rosszabb, mintha tanulatlan maradt volna.” Szerencsére a két háború közti magyar tanult rétegre ez nem mondható el. A trianoni diktátum után a szerb sovíniszta hatalom a magyar értelmiségi réteget elűldözte ugyan, csaknem a szó szoros értelmében lefejezte, de az itt maradt magyar közösség átértézte az értelmiség szükségességét, és új, nemzeti elkötelezettségű, kiművelt réteget teremtett. Azok, akik az elszakított délvidéki magyarság támogatásával tanulhattak, megbecsülték ezt a lehetőséget, és idővel, diplomálás után, becsülettel a nemzet élére álltak.

A délvidéki kisebbségi magyar sors ismerői előtt nem kétséges, hogy kulturális emlékeink pusztulnak, vesznek, pedig a megőrzésük az utókor számára kiemelt kötelességünk lenne. Már azért is, mivel a mindenkori szerb hatalom a trianoni diktátum óta tudatosan semmisít meg mindent, ami magyar, és ami az ezerszáz éves ittlétünket bizonyította, illetve bizonyítja. Sajnos, mi magunk is vajmi keveset teszünk e javak megőrzése érdekében, hisz még ma sem gyűjtjük és őrizzük a helyi újságokat, a művelődési egyesületek, magyar pártok, civil szervezetek dokumentációit (ha egyáltalán léteznek), helyi kiadványokat, brosrákat, fényképeket, plakátokat, és mindent, ami az itt teremtett gazdag kultúrát igazolni tudná. Mivel levéltárunk nem létezik, a szerbiai levéltárak pedig tudatosan hagyják pusztulni a magyar értékeket, ezért kutatóink abból a kevésből, az emléke-

zés morzsáiból, szájhagyományokból kénytelenek összeszedgetni mindazt, ami múltunk, kultúránk feltárásához szükségeltetik. Hasonló mód a belgrádi magyar egyetemista egyesületek dokumentációi is megsemmisültek, vagy legalábbis ismeretlen helyen rejtőzködnek, ezért az egyesületek történetének a feltárásához csak néhány kiadványra, de főleg a tagok emlékezetére, személyes emléktárgyaikra, esetleg a korabeli újságok fel-felbukkanó cikkeire hagyatkozhattunk. A gyér forrásanyag ellenére mégis szükséges felkutatni „értelmiségünk bölcsőjének” e résztörténetét, mivel a gyorsan múló idő mind több adatot hullajt ki az emlékezetünkéből. Ha idővel mégis előkerülnének dokumentumok, akkor a történelmi múltidézést kibővíteni, vagy az esetleges tévedéseket kijavítani mindig lehetséges. Addig viszont a „mentsük a menthetőt” elv alapján őrizzük meg a még fellelhetőt, amiért az emlékezőknek, s minden segítőmnek hálás köszönetet mondok.

A szerző

I. rész | *A BOLYAI
FARKAS
EGYESÜLET*

Az előzmények

1920. június 4-én bekövetkezett a tragédia. A magyarság mind a megszállt területen, mind a demarkációs vonalon belül megdöbbenve, szinte megbénultan fogadta a trianoni határozatokat. Sokan nem hitték, vagy nem akarták elhinni, hogy a győztes nagyhatalmak, amelyek a wilsoni elvekre hivatkoztak, ilyen galádul megcsonkítják Magyarországot. Sőt, még a „zsákmányt” megszerző országok sem reménykedtek ekkora sikerben, annak ellenére sem, hogy étvágyuk jóval nagyobb volt. A magyargyűlöletük és a hatalomvágyuk akár Magyarország megsemmisítését is el tudta volna képzelni.

A jogtalanul megszerzett területeken a kisantant minden állama könyörtelen „magyartalanításba” fogott. Mindent, ami a magyar múltra emlékeztetett (szobrok, emléktáblák, ornametikák, helység- és utcanevek, magyar intézmények stb.), megsemmisítettek, átkereszteltek, leromboltak. Tették ezt annak ellenére, hogy a békediktátum aláírásával vállalták a magyarság kollektív jogainak a biztosítását. E barbár rombolásban és jogfosztásban a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia az élen járt.

A bajt még fokozta, hogy a délvidéki magyarság társadalmi állapota kedvezőtlenebb volt, mint a többi elcsatolt területé. Geopolitikailag más nemzetek települései által volt szétszabdálva, és hagyományaiban, történelmében, származásában sem volt egységes, mint Erdély vagy a Felvidék. A török megszállás után ugyanis számtalan vidékről telepítették ide a magyarokat. Nemcsak a Bácska, Bánság és Szerémség magyarsága nem volt egységes gazdasági, műveltségi és vallási tekintetben, de a baranyaiak, a muraköziek és a murántúliak közt még nagyobb volt az eltérés. Emellett a nagy gazdasági különbségek politikai ellentéteket is szültek. Mégis a félmilliónyi délvidéki magyar a hűségnek és a magyarságtudatnak a bámulatos példáját nyújtotta.

A legnagyobb gondot az értelmiség hiánya jelentette. A délvidéki magyarságot a háború előtt sem az jellemezte, hogy széles a polgári rétege, 1918 után pedig a tisztviselői, a tanítói vagy

a szabad-foglalkozásúak önkéntes (de inkább kényszerített) távoztása miatt alig rendelkezett politikailag tanult vezetőréteggel. Természetesen voltak olyanok is, akik behódoltak a hatalomnak, volt erőszak és lassan őrlő befolyásolás, de a többség megszállásnak tekintette ezt a helyzetet, és reménykedett a politikai változásban. Azt is mondhatnánk, hogy a délvidéki magyarság nem Jugoszláviát, hanem Magyarországot tekintette hazájának, még akkor is, ha a túlélése miatt hűségesküt kellett tennie. A keményebbeket, azokat a tisztviselőket és pedagógusokat, akik nem voltak hajlandók állami hűségesküt tenni, lakosságcsere ürügyén Magyarországra küldték. Önként távoztak azok, akik nem tudták az államnyelvet. Ez nemcsak a hivatali dolgozókat és a tanítókat sújtotta, hanem az egyetemistákat is, hisz nem beszélték az államnyelvet, és így tanulmányaikat csak nehézségek árán tudták volna folytatni. Ezért Magyarországra szöktek, és ez azt jelentette, hogy mint katonaszökevények nem jöhettek haza. De ezt a „határátdobási” módszert, amit a békeszerződés csak az önkéntes távozásra hagyott jóvá, bárkire, főleg a vagyonosabb rétegre és a magyarság vezetőire alkalmazták, mivel a távozóknak a vagyonát az állam lefoglalta. A szabadkai vasutas lázadás után így például erre a sorsra jutott a sztrájkolók többsége is. Azt a magyar tisztviselői gárdát, amely még megmaradt, hamis fegyelmi eljárásokkal eltávolították. A kenyér nélkül maradt magyar hivatalnokokat a Törley Bálint által alapított segélyszervezet igyekezett támogatni, adományokkal és fizikai munkalehetőséghez való juttatással. Végül ők is, ha nem találtak más megoldást, Magyarországra távoztak.

A legtragikusabb mégis a magyar iskolarendszer felszámolása volt. Csak az elemi iskolák és két-három párhuzamos tagozatú magyar tannyelvű gimnázium működését engedélyezték. Ezt is csak úgy, hogy az osztály létszáma minimum húsz olyan diák volt, akik a nagyszülőikig ki tudták mutatni magyar voltukat. A magyar leányosztályokat még ez sem mentette meg. Itt egyszerűen a diákokat áttették a szerb osztályokba. Ez a lelkeket gyilkoló oktatáspolitikai sajnós még napjainkban is visszaköszön, pl. létszámminimum formájában. A magyar egyházi, magán- és szakiskolákat megszüntették, vagy az egyházi vagyon elkobzá-

sával a működésüket ellehetetlenítették. A pedagógusokat, főleg, ha nem ismerték az államnyelvet, elbocsátották. Bevezették a „névvegyelemzést”, ami azt jelentette, hogy a nem magyar hangzású nevek, függetlenül attól, hogy magyarok voltak, általában nem is tudtak szerbül, mégis szerb tannyelvű iskolába voltak kénytelenek járni. A magyar pedagógusokat Dél-Szerbiába, Macedóniába helyezték át, az itteni iskolákban pedig magyarul nem tudó tanítókat alkalmaztak. Tették ezt mindazért, hogy meggátolják az elüldözött, a tragikus minimumra csökkentett magyar értelmiségnek és vezető rétegének a pótlását.

Nem volt jobb a helyzetük a magyar iparosoknak, munkásoknak, munkalehetőség nélkül maradt földművelőknek sem. Ezért sokan Dél-Szerbiában és Belgrádban kerestek megélhetőségi lehetőséget. Belgrádban a jugoszláv hatalomváltás bekövetkeztével több mint 30 000 magyar élt. Ezek legtöbbször keresett szakmunkások, házmesterek, a szerb „goszpogyák” háztartási alkalmazottai stb. voltak. Eltérnénk a témától, ha felsorolnánk mindazokat a magyar sérelmeket, amelyek megnyomorították az itteni magyarságot. Ezért csak azokra a mozzanatokra kívánunk kitérni, amelyek a belgrádi Bolyai Farkas Diákegyesület megalakítását is érintették, tevékenységét meghatározták és indokoltá tették.

A délvidéki magyarság, felocsúdva a kezdeti döbbenetből és bénultságból, már 1921-ben megkezdte a szervezkedést és a titkos megbeszéléseket. Ez természetesen nagy veszélyekkel járt, hisz a legkisebb „magyarkodást” is állásvesztéssel, könyörtelen megadóztatással, sőt az államból való kiutasítással sújtották. Ennek ellenére sokan vállalták a veszélyt, és 1921 májusában egy kutaspusztai tanyasi kúriában, családi összejövetel ürügyén, megalakult a Magyar Párt, amelynek elnöke dr. Sánta György szabadkai orvos lett. Programját a politikai, a gazdasági és kulturális kérdések alkották, illetve a magyar sérelmek orvoslásának a követelése. Kiemelt célja volt a magyar értelmiség pótlása. Említésre méltó, hogy a főleg gazdákból, iparosokból és némi értelmiségből álló párt már akkor felismerte az intellektuális réteg erősítésének a szükségességét. Több mint egy esztendei küszködés után a párt 1922. szeptember 17-én (vasárnap 10 órakor) Zentán, a városhá-

za előtti téren, a radikális, sovinszta szerbek és a rendőrség gyű-rűjében, mégis megtartotta, hivatalosan is, alakuló közgyűlését. Ez a párt képviselte igazából a leghatározottabban, minden megalkuvás nélkül a délvidéki magyar érdekeket. Ennek köszönhető minden kiharcolt magyar jog, és természetesen a belgrádi Bolyai Farkas egyetemista egyesület is. A hivatalos lapja, természetesen csak azokban a periódusokban, amikor a magyar újságok nem voltak betiltva, a Szabadkán megjelenő Hírlap volt. A párton keresztül erős agitáció indult el a szerb hatalmi propaganda ellen, miszerint a magyar tanulók szüleit arra akarta a szerb hatalom rávenni, hogy „a gyermekek jövője érdekében” szerb osztályba írássák a gyermeküket. Sajnos, nagyon sok szülő akkor is, mint ahogyan ma is, bedőlt e propagandának. Mivel a magyar középiskolák osztályaiban kötelező volt a minimális osztálylétszám, a Magyar Párt megszervezte a tanulói utánpótlást. A tehetséges kisdíjakokat a település lelkésze jelölte ki. A gondot az okozta, hogy a szülők hajlandóak voltak ugyan a gyermeküket taníttatni, de anyagi lehetőségük ezt nem tette lehetővé. Ezért a párt szervezésében már 1923-ban egy diáksegélyező mozgalom indult el. Főleg Szabadkán volt ez erős, amelynek keretén belül a magyar családok vállalták egy-egy tanuló élelmezését. Sokan ezt az „adományt” pénzben váltották meg, és az így összegyűlt pénzből a Magyar Párt Szabadkán egy internátust alapított. A sovinszta szerb hatalom, hogy megnehezítse a magyar fiatalok magyarországi egyetemi továbbtanulását, azt is törvényesítette, hogy nem adott nekik útlevelet, sőt a magyar katonaköteleseknek hosszabb időt kellett szolgálniuk.

A diktatúra bevezetésével, az 1929. december 8-án hozott rendelettel, még ezeket a diszkriminatív előírásokat is megszigorították. Törvénybe iktatták, hogy a kisebbségi iskolák elemi osztályaiban a minimális létszám a 30. Ha nincs ki a létszám, nem nyílhat magyar osztály. A zentai gimnázium nyolc osztályát csak négy alsó tagozatra csökkentették, de még ezeket is csak hosszú harc után sikerült megmenteni. Ezt megelőzően már szeptemberben azonnali hatállyal elbocsátottak 85 tanítót és tanítónőt, akik 46 településen tanítottak. Ezek semmi nyugdíjat nem kaptak, csak azért, mert magyarok voltak. Októberben újabb 8 tanítótól vonták meg az állást. 1930-ban már 108-ra emelkedett az

elbocsátott pedagógusok száma. A hivatalos szerb adatok szerint is a horvát területen 85 087 magyar élt, a Julián-egyesületnek 60 magyar iskolája működött. 1930-ban már egyetlen magyar iskola, sem tanító nem dolgozott e területeken. Az állásban maradt pedagógusoknak 5 nyelvvizsgát kellett letenniük, de ha ezt le is tették, nem maradhattak a magyar iskolában, mert Dél-Szerbiába helyezték őket. Csak Topolyáról 16 tanítót helyeztek át Dél-Szerbiába. A magyar iskolák könyvtárát Belgrádba szállították, megakadályozva a tanítók és a diákok művelődését. A tanítóképzést a Magyar Párt többszöri követelése ellenére sem indították el. Még a párt által szervezett „önképzőköroket” is betiltották, ahol az anyanyelv oktatását pótolták volna. Sőt, a diktatúra betiltotta a Magyar Párt működését is, megszüntette a Hírlapot, és a többi magyar nyelvű újságnak is nevet kellett változtatnia. Így a Dél-Bácskából, amit Tomán Sándor és Andrée Dezső szerkesztett Reggeli Újság, a Bács megyei Naplóból, amit meg dr. Fenyves Ferenc szerkesztett, csak Napló lett. A magyar élet vezető embereit detektívekkel figyeltették, ezért kénytelenek voltak teljesen visszavonulni. Azok a magyar ügyvédek, kereskedők, iparosok stb., akik korábban exponált szerepet vállaltak, olyan nyomás alá kerültek, hogy az egzisztenciájuk került veszélybe. A magyarságot éppúgy befogták a diktatúra dicsőítésébe, mint mindenki mást, és erre a szerepre leghűségesebben **dr. Szántó Gábor** vállalkozott. Mivel a Magyar Párt vezetősége visszautasított minden kompromisszumot a diktatúrával, ez idegesítette a belgrádi kormányt, és valamilyen kollaboránst keresett a magyar pártvezetők helyett.

Dr. Szántó Gábor szabadkai orvos politikai pályafutását a Magyar Pártban kezdte, de szürke egyénisége és politikai látókörhiánya meggátolta, hogy vezető szerephez jusson. Sértett hiúságában a szerb radikális párthoz csatlakozott, és ezért jutalmul a szabadkai munkásbiztosító pénztár főorvosa lett. Tipikus kortes politikus volt, aki azt képzelte, hogy a kisebbségi jogokat „borravaló rendszerrel”, értsd túllihegett lojalitással ki lehet harcolni. Szántó volt Radomir Dunjić bán magyar „kirakatembere”. Az volt a feladata, hogy dicsérje a diktatúrát, és a megfélemlített

magyarokból delegációkat szervezzen, akik Belgrádban a magyarok hűségéről biztosították Sándor királyt.

Szántó 1931-ben azt a megbízást kapta Živković miniszterelnöktől, hogy „szervezze” meg a magyarságot. Ezt ő készségesen meg is tette, miután minden magyarlakta településen a hatóságilag kivezényelt magyarokkal népgyűléseket tartott. Minden ilyen népgyűlés után hódoló táviratot küldtek az uralkodónak, kifejezve lojalitásukat és elégedettségüket a helyzetükkel, valamint a jogaikkal. Mentségére szolgáljon, hogy minden egyes delegáció vezetése alkalmával, a „borravaló rendszer politikájával”, előterjesztette az adott régió magyar óhaját, amit a szerb hatalom figyelembe se vett.

1932. április 4-én lemondott Živković miniszterelnök, és az új kormány már valamivel „megértőbb” volt Szántó és a kisebbségek iránt. Ismét szóba került a magyar tanítóképző kérdése, ugyanis Szántó ennek sikerével akarta magát elfogadtatni mint a magyarság egyedüli vezetője. Később meg is alakult egy magyar tagozat a belgrádi szerb tanítóképzőben, de csak a magyar nyelvet tanították magyarul, azonban azt sem magyar tanár, hanem egy magyarul is tudó szerb. Minden más tantárgy szerb nyelven folyt. Ez csak a magyarokra vonatkozott, ugyanis a többi kisebbségnél, így például az újverbászi német tanítóképzőben minden tantárgyat németül adtak elő. Külön gondot jelentett az internátus problémája, mert a kisebbségi kollégiumokat az adott kisebbségnek kellett eltartania. Mivel Szántónak nem volt semmi tekintélye a délvidéki magyarság körében, így az általa szervezett gyűjtőakció nem járt sikerrel. Viszont a magyar tanítóképző ügyét nem volt szabad veszni hagyni, ezért a **Magyar Párt vezetői, dr. Deák Leó, dr. Várady Imre, dr. Strelitzky Dénes és dr. Király Károly** a gyűjtőakció élére álltak, és gondoskodtak az internátusba került fiatalok ösztöndíjazásáról. Az adakozók kilétét titokban kellett tartani, mivel ha kitudódott, őket a hatóság jóval nagyobb adóval sújtotta. Szántónak és a hatóságnak nem lehetett befolyása a tanulók kiválasztásánál, mivel az ösztöndíjazást a párt emberei irányították, ezért csak azok az öntudatos fiatalok kerülhettek be, akiket a bizottság javasolt. Így, ha a tanítóképzőben nem is folyt nemzettudatot formáló oktatás,

ezt pótolta a kollégiumi élet. A belgrádi tanítóképzőben az évek során 250–300 diák szerzett diplomát, akik némileg pótolták a magyar iskolák oktatóhiányát, és tanulmányaik alatt segítették a Bolyai egyesület működését is. A kollégium támogatását leghatásosabban az egyház végezte. Nemcsak anyagiilag segítette, de szervezte is a munkát. Ennek a segítségnyújtásnak főleg 1934 elején nyílt meg a lehetősége, mivel Lajčo Budanović bácskai püspök kiharcolta, hogy az elvett egyházi vagyont az egyház visszakapja. Így nagyobb anyagi erővel rendelkezve, burkoltan bár, más tételek alatt elkönyvelten, mégis hatásosabban tudta segíteni a kollégiumot és a magyar „tanítóképezdét”. 1933 karácsonyán a bánáti magyar közművelődési egyesület, dr. Deák Leó és az egyházközségek felhívást intéztek a jugoszláviai magyarsághoz, hogy támogassa a tanítóképzőt. Sajnos minden esztendőben kínos harcot kellett vívni, hogy a tanítóképző ne szűnjön meg. Nemcsak az anyagiak biztosítása volt a fontos, az is, de a tanulók kiválogatását is el kellett végezni. Sőt, a szükséges dokumentációt is be kellett szerezni, mert maguk a szülők, legtöbbször falusi kisemberek, erre képtelenek voltak. Ezt a munkát Vámos János – a magyarsága miatt állásából elbocsátott gimnáziumi tanár – odaadással végezte. Ennek ellenére a tanítóképző egy ideig mégis szünetelni volt kénytelen. 1937-ben dr. Várady, dr. Deák és dr. Strelitzky felkeresték a törökkanizsai származású **Stanković földművelésügyi minisztert**, aki a kormánynak a magyar kérdésekkel kapcsolatos tanácsadója volt, és kieszközölték, hogy a tanítóképző első osztálya, 20 tanulóval ismét megnyíljon. Az 1938-as évben 23 fiatal iratkozhatott be, és **Vámos János irányításával megkezdtek a belgrádi magyar diákotthon, az önálló magyar nevelőintézet megteremtését is, ahol az összes tanítójelölt elhelyezést nyert.**

Ekkor alakulhatott meg az első és egyetlen jugoszláviai magyar középiskolai önképzőkör is, amely Gárdonyi Géza nevét vette fel. A **Gárdonyi Géza Önképzőkör** programszerűen hetenként egyszer tartott összejövetelt, amelyen a tagok munkáinak ismeretése mellett előadások hangzottak el a magyar irodalomtörténetből. A műsoron versek, novellák, közművelődési előadások, jellemnevelő felolvasások, ének- és zeneszámok szerepeltek.

Ezek az előadásokon kívül a tanítójelöltek hetenként egyszer egy órát szenteltek a magyar történelem részletes ismertetésére. Az előadásokat a legidősebb jelöltek tartották.

Az önképzőkör élén a következők álltak:

Elnök: Kővágó László, *titkár:* Gyömrei Vince, *könyvtáros:* Újhelyi Zoltán, *pénztáros:* Piliser András. *Zene- és énekvezetők:* Simonovits Ferenc és Guelmino János negyedéves hallgatók. A többi tisztséget alsóbb osztályok hallgatói töltötték be.

A magyar nevelőintézetnek, amely 1940 őszén már nyolcvan növendékkel működött, szépen gyarapodó könyvtára volt.

Az önképzőkör *Pajtás* címen folyóiratot adott ki, amelyet már a tanítójelöltek első generációja alapított. A lap havonként egyszer jelent meg 90–100 példányban. Az újságot maguk a tanítójelöltek nyomatták és a magyar tanítóképző ifjúságának tehetséges műveit jelentették meg benne. Zenei téren is buzgó munkát végeztek, hiszen jól működő cigány- és dzsesszzenekart tartottak fenn. Ezenkívül volt egy négyszólamú énekkaruk is, amely már többször sikerrel szerepelt nyilvános hangversenyeken. Az énekkar vasárnaponként a belgrádi Krunska utcai Krisztus Király római katolikus templomban működött közre.

A Krunska utcai templomhoz tartozó egyházközségi nagyteremben a magyar tanítójelöltek havonként kétszer, a vasárnap esti magyar litánia után előadásokat tartottak. Ezekre az ingyenes előadásokra meghívták a főváros magyarságát, ekkor magyar újságokat és könyveket osztottak szét a megjelentek között. A műsoron szavaltatok, felolvasások, kultúrelőadások, ének- és zeneszámok, kisebb színdarabok szerepeltek. A magyar sajtó mindezekről azt írta, hogy „ma már ezeknek a kultúrestélyeknek minden alkalommal, a termet zsúfolásig megtöltő közönsége van.”

A sajtó szerint „vasárnap délutánonként a magyar tanítójelöltek felkeresik a főváros kultúrára vágyó, szegényebb sorsú magyarságát, lapokat és könyveket ajándékoznak nekik, és meghívják őket előadásaikra, ami által egymással megismertetik és összehozzák a beográdi magyarokat.”

Eközben mind feszültebbé vált a szerb – horvát viszony, és a kormány arra kényszerült, hogy a kisebbségeknél, főleg a ma-

gyaroknál keresse a támogatást. Ismét Szántót és a szerb demokrata párt magyar tagjait (már akkor is voltak ilyen magyarok) keresték meg, akik 1933. április 29-én Belgrádban és Újvidéken tárgyaltak a hatalommal. A helyzet azonban nem nagyon változott. A magyar munka mégis továbbhaladt. A régi Magyar Párt vezetői állandóan tárgyaltak a kormánnyal, de kihangsúlyozták, hogy mindaddig semmilyen aktív szerepet nem vállalnak, amíg a magyarság alapvető követeléseit nem orvosolják. *(Tanulhatnának a mai magyar politikusaink.)* A kormány Szántó által ígért ígéreteket tenni a magyarságnak, amelyeket természetesen nem teljesítettek. Annyit azonban mégis sikerült elérnie, hogy a Magyar Párt egyik követelését engedélyezték. *Így 1933. április 9-én (Csuka János szerint virágvasárnapon) a belgrádi egyetemen tanuló magyar fiatalság megalapíthatta saját egyesületét, amelyet a világhírű magyar tudósról Bolyai Farkas Diákegyesületnek nevezett el.* (Mészáros Sándor könyve: Mađari u Vojvodini 1929–1941 /Magyarok a Vajdaságban 1929–1941/ és más források is ezt 1933. IV. 9-re datálják. A Bokréta húsvétot említ.)

A délvidéki magyarság szívesebben és nagyobb számban tanult a zágrábi egyetemeken még akkor is, ha ez jóval távolabb és drágább volt. Rokonszenvesebb volt Zágráb nemcsak a történelmi hagyományok miatt, de a vonzódást a horvát ellenállás is fokozta. Főleg a tehetőbbek választották Zágrábot, és ez az anyagi függetlenség az ott tanuló fiatalok világnézetének is a formálója volt. Ezek az egyetemi hallgatók hasonló elveket vallottak, és ugyanolyan eszmevilágban éltek, mint a budapesti diákok.

A húszas évek végén és a harmincas években a magyar egyetemisták száma a következőképpen alakult: az 1929/30-as évben összesen 262 egyetemista tanult, ebből Zágrábban 184, Szabadkán 53, Belgrádban 25. Emellett Erdélybe és Magyarországra 81-nek engedélyezték a kiutazást, ellenben 58-nak a kérvényét visszautasították. A következő 1930/31-es évben növekedett ez a létszám, összesen 342 magyar egyetemista tanult. Az arányok azonban lényegesen nem változtak. Egyedül Belgrádban nőtt az egyetemisták száma, ott 62 volt. Az 1931/32-es évben a létszám 380 volt, Zágrábban 222, Belgrádban 85 és Szabadkán 73.

A következő 1932/33-as évben összesen 395 hallgató tanult, az arány változatlan. A legmagasabb létszám az 1933/34-es évben volt. Akkor 409-en tanultak. Zágrábban 222-en, Belgrádban 100-an és Szabadkán 87-en. A következő évek csökkenő tendenciát mutatnak. Az 1934/35-ös évben 368-an voltak, Zágrábban 200-an, Belgrádban 94-en és Szabadkán 74-en.

A zágrábi egyetemi hallgatók szervezését már 1924-ben megkezdték. Megindítója dr. Wilt Vilmos (Kalapis Zoltán: Életrajzi kalauza szerint „Vilt”) újvidéki orvos volt. (Később mind a zágrábi, mind a belgrádi egyesület díszelnöke.) Fő célja a diákság anyagi helyzetének a támogatása, és a magyar nemzeti érzésnek az ápolása az idegen környezetben.

Korábban a zágrábi egyetemisták a KAD-ba (Jugoslovensko kulturno akademsko društvo »Vojvođanin«) tagosodtak be, amely a horvát »Domagoj« egyesület szellemiségéhez állt közel.

1932-ben Zágrábban már *Boldog Krizin* néven egy diákkonviktus is működött. Itt csoportosult az a 64 magyar fiatal, akik 1932. június 19-én megalakították az önálló kultúregyesületüket, a *Magyar Egyetemi Hallgatók Kultúregyesületét, a MEHK-et*. A közgyűlést, *Bogner József* mint korelnök nyitotta meg, és elnöknek *Major Istvánt*, a Filozófiai Tanszék hallgatóját választották meg. Az első titkár *Muhi Pál* orvostanhallgató, a másodtitkár *Csányi Sándor*, a pénztáros pedig *Mérth Ferenc* (Mészáros könyve szerint József) lett. Az ellenőrző bizottságot *Hegedűs László*, a gépészmérnöki tanszék hallgatója, *Pinker István*, a filozófiai tanszék hallgatója és *Gyetvai Ferenc* gyógyszerész-hallgató képezte. (Reggeli Újság 1932. VII. 10.)

Még ebben az iskolaévben megnyílt a menza is. A diákegyesület minden évben erősödött, a rászorulóknak lakástámogatást nyújtott, 300 könyvvel rendelkező könyvtárat s klubhelyiséget működtetett, és a magyarság sorskérdéseiről több előadást tartott. Az egyesület második közgyűlésén, 1932. X. 30-án a MEHK-nek már 111 rendes és dupla ennyi pártoló tagja volt. Az 1934-es évben pedig 101 rendes, 350 pártoló és 16 alapító tagját vallhatta magáénak.

A diákok a tanulmányaik mellett a magyarság és a magyar falu kutatásaival is foglalkoztak (pl. Bacsko Petrovo Szelo monográfiája.), író-olvasó találkozókat tartottak, irodalmi és történelmi tanfolyamokat szerveztek, hogy pótolják a középiskolában elmulasztottakat. Említésre méltó, hogy a joghallgatók a horvát jogszabályok mellett elsajátították a magyar jogi ismereteket is. Azt tartották ugyanis, hogy megalázó és szégyen volna a részükre, ha nem tudnák anyanyelvükön a szakterminológiát. *(A mai egyetemistákra sajnós ez a magatartás és nemzettudat már nem jellemző.)* Munkálkodásukról 1940-ben egy emlékkönyvet is kiadtak, *Számot adunk* címen. (Zagreb, 1940.)

Az egyesület politikai vezetőket nevelt, akik idővel pótolták az elvesztett vezető réteget. Az 1936/37-es tanévben az egyesület akciót indított egy diákothton megteremtésére. Az 1937/38-as évben az egyesület tisztikara a következő volt: elnök Szalontay Zoltán orvostanhallgató, alelnök Szilágyi Nándor orvostanhallgató, II. titkár Juhász Imre orvostanhallgató, pénztáros Sággy György orvostanhallgató, a háznagy Nánássy Károly gyógyszerészhallgató, könyvtáros Angeli Nándor állatorvos-hallgató. A Zágrábban 1924-től 1940-ig végzett egyetemisták szakmák szerinti megoszlása a következő volt: katolikus lelkész 75, jogász 70, gyógyszerész 60, orvos 22, tanár 10, gépészmérnök 2, elektromérnök, kultúrmérnök 2, vegyészmérnök 1, állatorvos 1, szobrász 1, festőművész 2, zeneakadémista 5. A helységek szerinti megoszlás a következő volt: Újvidék 16, Szabadka 16, Zenta 13, Nagybecskerek 9, Zombor 8, Óbecse 7, Péterréve 4, Csúrog 4, Csantavér 4, Törökbecse 3, Kúla 2, Bácskossuthfalva 3, Nemesmilitics 2, Ada 2, Ferovác 2, Apatin 2, Topolya 2, Palánka 1, Oroszlámos 1, Pélmonostor 1, Csóka 1, Kiskőszeg 1, Alsólendva 1, Kishegyes 2, Okucsáni 1, Hódság 1, Piros 1, Rétfalu 1, Szaján 1, Ószivác 2, Szenttamás 1, Ófutam 1, Magyarkanizsa 2, Vinkovci 1, Vujicsevo 1, Versec 2, Újverbász 2, Pacsér 1, Csősztelek 1, Torontálvásárhely 1, Mohol 2, Beodra 1 és Horgos 1. A szülők társadalmi rétegződése a következő volt: földműves 16, kisiparos 16, állami hivatalnok 15, tanító 14, magánhivatalnok 13, földbirtokos 12, kereskedő 8, orvos 7, ügyvéd 7, állatorvos 4, gyógyszerész 4, tanár 3, községi hivatalnok 3, munkás 3, gyáros

3, református lelkész 2, mérnök 1, építési vállalkozó 1 és munkavezető 1.

A zágrábi diákegyesület eszmeiségét főleg dr. Nagy Iván befolyásolta, aki a horvátoknak a szerb szembenállását kívánta kihasználni, de a túl radikális elvei miatt a Magyar Párt programjával némileg szembekerült. A párt ugyanis főleg a nagybecskereki dr. Várady Imre hatására a szerb politikusokkal kívánt megegyezni. A mind kifejezettebb jugoszláv–magyar közeledés eredményeként Zágrábban 1937. június 14-én megalakult a *Magyar Olvasókör*.

Bácska gazdasági elszorvasztása nyomán, főleg 1930 után, jelentős magyar népesség költözött Zágrábba, ezért népes magyar kolóniával bírt. Az Olvasókör első feladata volt, hogy megszervezze a magyar gyermekek számára a magyar nyelvű oktatást.

A magyar–jugoszláv kapcsolatok javulásával, amit a nemzetközi helyzet és Magyarország kedvezőbb államközi kapcsolatai kényszerítettek ki, a délvidéki magyarság helyzete is mind kedvezőbbé vált. Belgrád magyarságának talán a legelső kulturális élményét a Szántó Márton szabadkai műkedvelő színtársulatának 1927-es vendégjátéka jelentette. 1938 elején a szegedi egyetem tanára, a Nobel-díjas tudós, Szent-Györgyi Albert Belgrádban előadást tartott a szerb orvosegyesület és a belgrádi egyetem meghívására, majd visszatérőben ezt Szabadkán is megismételte. A közeledés másik jele, hogy az újvidéki püspökség helynöke, Svetislav Jankulov lefordította Madách Imre remekművét, Az ember tragédiáját, amit a belgrádi egyetem mutatott be. A belgrádi magyarsággal kapcsolatos az az esemény is, hogy ebben az évben a gombosi *Gyöngyösbokréta* belgrádi meghívást kapott, hogy bemutassa a délvidéki magyar népszokásokat.

A belgrádi magyarság körében is megindult az amatőr színjátszás. Főleg a magyar tanítóképző hallgatói és vezetői voltak ebben a legaktívabbak. A szervezést Vondra Gyula, a Krunska utcai római katolikus Krisztus Király templom lelkésze és Czabai József főiskolai hallgató vezette. 1937-ben elkezdték a vallásos kultúresték keretében havonta egy-egy magyar szerző színdarabjának bemutatását. Ez a templom nagytermében zajlott. A tevékenyebbek közül említésre érdemesek a következők: Pencz

Margit, Suld Teréz, Suld Anikó, Muhi Irén, Bezzeg Méri, Jęftovity Oli, Kőrtvényesi Erzsébet, Czabai József, Guelmino János, Kővágó László, Hegedűs Imre, Gőgös László, Sztár László, Pesity József, Szécsényi István, Péter Károly, Dongó Ferenc és Tóth László. 1940 januárjában már olyan légkör alakult ki, hogy a szabadkai Magyar Olvasókör színházi egyesületének egyik vezetője, Szabó Márton Belgrádban színtársulatot akart szervezni. Tőrekvése sajnos nem sikerült. A belgrádi szerbség ezt már képtelen volt tolerálni. A *Bokréta* szerint Keresztesi Sándor vezetésével, az Olvasókör külön csoportját alkotva, mégis létrejött egy színtársulat, az első belgrádi rendszeres magyar műkedvelő színtársulat. Ez a társulat a belgrádi orosz egyesület Kraljica Natalia utca 33. szám alatti hatalmas, 450 személyt befogadó színháztermében három előadást tartott. Január 14-én színre vitték a *Csirke-paprikás* című darabot, amelyben felléptek Keresztesi Sándor, Vince Mihály, Jandek Ferenc, Sántha Sándor, Keresztesi Béla, Szikora József, Weisz Magda, Szalma Erzsébet, Fehér Piroska és mint vendég a torontálvásárhelyi születésű, Pancsován élő dr. Wottitzné Sass Ibolya.

A. Sajti Enikő: A jugoszláviai magyarok politikai szervezkedésének lehetőségei és korlátai (1918–1941) című írásában arról számol be, hogy ebben az évben egy hivatásos magyar színtársulat is létrejött. Ezt írja: „Több sikertelen kísérlet után, amelyet a magyar kormány anyagilag támogatott, végül is 1940 januárjában, Belgrádban alakult meg az első hivatásos magyar színtársulat, egy Mihajlo Mangler nevű orosz emigráns konceszziója alapján, s az Orosz Otthonban működött. Vezetője, Vincze Mihály Magyarországról települt át Jugoszláviába. Tagjai között vajdasági amatőrök is voltak, de a színészek többsége Magyarországról érkezett. Rövid fennállása alatt sem működhetett zavartalanul, előadásait többször betiltották. Egy alkalommal például azért, mert tagjai kapcsolatban álltak a belgrádi magyar egyetemisták Bolyai Farkas Egyesületével, ahol a betiltó rendelkezés szövege szerint »a jugoszláv állam ellen titkos információs szolgálatot végző személyek is megfordulnak.«”

Erről az esetről Szőke Pál a következőképpen számol be: „Egy szép napon az egyesületbe beállított egy Krstić nevezetű, nem

nagyon szép ember. Budapesti színésznek mondta magát. Egy szót sem tudott szerbül. Ott ténfergett néhány napig, mígnem a belügyesek egy társunkkal együtt elvitték. A klub tagjai nem foglalkoztak a politikával, a tüntetéseken sohasem vettek részt. Csak egy-két tagunkat vitték be a rendőrségre, mert ott bámészkodtak a tüntetéseknél, de másnap már kiengedték őket. Ezeket hívtuk a »Sárgarépa-érmesek csoportjának«.

1941. február 23-án Hóman Bálint közoktatási miniszter látogatott el Belgrádba, a Magyar Tudományos Akadémia pedig értékes könyvsorozatot adományozott a belgrádi egyetemnek. Ezek voltak azok az események, amelyek a Bolyai Farkas Magyar Diákegyesület munkáját és tevékenységét befolyásolták, meghatározták.

A diákság helyzete

A délvidéki magyar ifjúság egy részének, amely a középiskola elvégzése után egyetemen vagy főiskolán kívánt továbbtanulni, nagy nehézségekkel kellett szembenéznie. Nemcsak a nyelvi nehézségek jelentettek gondot, hanem a szegénység és a tradíció hiánya is. A hatalomváltás utáni néhány évben szinte kivételnek számított az a fiatal, aki valamelyik jugoszláviai egyetemre iratkozott volna. Csak négy-öt év után, miután megért az a generáció, amely már az új viszonyok közepette végezte el a középiskolát, csak akkor vált lehetőség a tömegesebb továbbtanulásra. Főleg a bánsági fiatalok voltak kedvezőbb helyzetben, mert ők a vegyes lakosságú településeken könnyebben elsajátíthatták a szerb nyelvet. Ott viszont a szegénység okozott gondot, hisz Bánság magyarsága a legszegényebb réteghez tartozott. „Valóságos hőskölteményt lehetne írni arról, hogy milyen rettenetes nyomorúságban tanultak, különösen a belgrádi egyetem magyar diákjai.” A következő adatok híven tükrözik ezt a szegénységet. A legolcsóbb szobabérlet (fűtés és mosás lehetősége nélkül) 200 dinárba került. A rendesebbek 300 – 400 dinárig. Egy ebéd 12 – 13, a vacsora 6 – 7 dinár volt. A magyarok az egyete-

mista otthonokba nem kerülhettek be. Az orvosi egyetemen a gyakorlatokért is fizetni kellett. Szemeszterenként például fizikából 30 dinárt, vegytannál 100-at, parazitológiánál 100-at stb. Tehát havonta a legszükségesebb költségekre legalább 1000 dinár szükségeltetett. Miközben egy kezdő pedagógus havi fizetése 936 dinár volt, vagy egy gyári tisztviselőnek 1300 dinár volt a fizetése. Az árak pl. a következők voltak: 5 drb. csevap 2,5 din., pohár sör 2,5 din., hajvágás 5 din. stb. Ezért, aki csak tehetette, a tanulás mellett valamilyen munkát is vállalt.

A segélyezésnél elsősorban a munkások, a földművesek, kisiparosok, kiskereskedők és a kisebb fizetésű hivatalnokok gyermekei részesültek támogatásban. A támogatás megítélésénél nemcsak a család anyagi helyzetét vették figyelembe, hanem a segélyezett nemzeti magatartását és a magyar közösségért végzett munkát is.

Belgrád kevésbé volt vonzó a magyarság számára, mint Zágráb, de jóval közelebb volt, és ez a szegényebb családoknak előnyt jelentett. Könnyebben lehetett egy kis munkát találni, az otthonról való kosztolást is könnyebben lehetett megoldani. „Az anyagi nyomorúság volt a legnagyobb és a legfontosabb jellemzője a belgrádi magyar diákéletnek. Ezek a szegény magyar diákok, diáklányok találkoztak, összejöttek egy-egy szomorú diáktanyán, tervezgettek, és a sok tervezgetésből 1933-ban kialakult az első belgrádi magyar megmozdulás.” Támogatót kerestek, és ehhez ismét dr. Szántó Gábor, a belgrádi kormány kedvence jelentkezett. Ez számára nagyon fontos volt, mert ezzel is azt bizonyította, hogy ő képviseli a magyarságot. A kormánynak meg azért felelt meg, mivel arra számított, hogy Szántón keresztül befolyásolhatja és ellenőrizheti az egyesületet. Szántó közbenjárására a kormány meg is adta az engedélyt. A diákok persze számítottak arra, hogy Szántó viszonzásul majd elvárja, hogy támogatassák őt a politikai harcában, de ezt a vezetőség finoman elhárította. Az engedély megszerzése után ünnepélyesen megalkult az egyesület.

Hogy valójában milyen volt a magyar ifjúság helyzete a két világháború közti időszakban, azt leghitelesebben Lévy Andre

író, újságíró és Somorjai Sándor egyetemi hallgató tanulmányából ismerhetjük meg, amely a Kalangyában jelent meg.

Azt azért mindenképp meg kell jegyezni, hogy Léway Endrének a zágrábi egyetemistákra vonatkozó megállapításai, enyhén szólva is, túlzottan egyoldalúak. Mert Léway az erősen baloldali, azt is mondhatnánk, kommunista irányítású Híd folyóirat munkatársaként túlzottan elítélően vélekedik a nemzeti szellemiségű mozgalmakról. Csak mellékesen, magyarázatként jegyezzük meg, hogy a délvidéki magyar kommunisták, a Délvidék visszacsatolása után is a Jugoszláv Kommunista Párt tagjai maradtak, és nem csatlakoztak a Magyar Kommunista Párthoz. Így a Magyarországhoz erősen kötődő zágrábi egyetemista egyesület nem lehetett túlzottan szimpatikus egy baloldali újságírónak, még akkor sem, ha az történetesen magyar illetőségű volt.

*A kisebbségi egyetemisták élete**

Az önteltség és a szellemi képzettséggel való megelégedettség talán sehol sem állapotodott annyira meg az utódállamok kisebbségi fiatalságának lelkében, mint a közönyös Vajdaságban. A világnézetek és a mai világban vajúdó eszmékkel szembeni álláspontok elfoglalásában, a tájékozatlanság zűrzavarában és a való élet félreismerésében élnek magukra hagyatva a mai kisebbségi fiatalok. Élni akarásuk olykor mondhatni hiába nyilvánul meg, elnyomják a bamba, tudálékos arcok, a fej nélküli harcok vagy a közönyös fejbólogatások. Igaz, hogy helyzetüknél fogva sem állanak közel a nyugati kulturális előrehaladáshoz, mert nagyon nehezen juthatnak könyvhöz és a szükséges haladó eszméket hirdető tanokhoz. Már életmodoruk is, de legfőképpen anyagi szegénységük hátráltatja őket az előrehaladásban.

A vajdasági magyar fiatalok egyetemes tábora úgyszólván kiismerhetetlen. Ebből a zűrzavaros táborból föltárjuk és megvilágítjuk az intellektuel fiatalok életét. Az egyetemista fiatalok élete mégis közismertebb: életmegnyilvánulásukat láthatjuk, és így könnyebben hozzájuk férközhetünk, mint a

munkásság vagy a fiatal magyar paraszt életéhez, Az utóbbiaknak jelen életük úgyszólván ismeretlen.

Egyetlen magyar tagozatú gimnáziumunkból (Suboticáról) háromfelé veszi útját az évenként 15–16 leérettségizett kisebbségi magyar tanuló. Zagrebba, Beogradba, vagy Suboticán marad. (Megemlíjtük a dalmáciai teológiát is, melyre évenként szintén esik két-három magyar tanuló.)

A három egyetemi város három különböző embert nevel. Erősen közrejátszik az anyagi javak egyenlőtlen elosztása, amely szüli a három ellentétes világnézetet. Ez a szakadás legjobban kiérezhető a zagrebi egyetemisták lelkületéből. A zagrebiak a legöregebbek, és anyagilag a legjobban szituáltak. (Havonta 1000–1500 dinárt kapnak hazulról.) A beogradi egyetemisták már a szegényebb sorsú magyarok gyermekeiből rekrutálódtak. (Ezek 600–700 dinárból élnek havonta.) Ám még mindig megvan az a lehetőségük, hogy szabad pályaválasztás áll előttük. A suboticaiak a legszerencsétlenebbek ebben a tekintetben. Az itthon maradottak már helyzetüknél fogva is a legrosszabb anyagi körülmények között élnek; nincsen annyi pénzük sem, hogy elhagyják a várost, s ezáltal nincsen alkalmuk pályaválasztásra. Ha akarnak, ha nem: csakis jogra mehetnek, vagy abban hagyják a továbbképzést, ami sajnos szintén nem ritka eset. Elmennek fakereskedésbe írnoknak vagy mészáros üzletbe pénztárosnak havi két-háromszáz dinárért.

Lássuk ennek a három csoportnak elkülönített és nem egyforma életét közelebbről: lesz-e belőlük értékes harcos a jövődi kisebbségi kultúrtársadalomban, alkotnak-e valami értékeset és maradandót a vajdasági magyar kisebbség számára?

Rezsimváltás után, a húszas évek elején érettségizett ifjaink a külföldi egyetemeket látogatták. A világháború utáni konjunktúra megkönnyítette a fiatalok továbbképzését: Bécsben, Grácban, Budapesten, sőt még Németországban és Svájcban is találunk vajdasági magyar egyetemistákat. Azonban a helyzetet felismerők hamarosan belátták, hogy az államnyelv megtanulása fontos *tényező* az érvényesülésnél. Jogászok,

bölcsészek, sőt még az orvostanhallgatók is kezdték látogatni a zagrebi egyetemet.

A huszonhat- és huszonhetes években, amikor a válság első hullámai kiváltották a munkanélküliséget a Vajdaságban, egyetemistáink nagy része anyagilag összeroppant, és így itthon, a zagrebi egyetemen folytatták megkezdett tanulmányaikat. Külföldön tanuló egyetemistáink száma annyira megcsappant, hogy ma már pl. Suboticáról két-három magyar ifjú tanul Bécsben.

A zagrebi egyetemi hallgatók mindmáig a módosabb magyar családok gyermekei. A szegény sorsúak csakis segéllyel juthattak el a híres horvát egyetemre. Egypár közülük éjjeli zenészkedéssel kereste meg a kenyerét, ruházkodott belőle, és még haza is küldött, ezen felül bámulatos: hamarabb lediplomált, mint azok, akik nyugodtan zsebre vágták a havi gázsit, nem kellett nekik verejtékes és lealázó munkát végezni. Hiszen „úri gesztus” az, hogy az ember „vén student” legyen.

Az anyagilag aránylag jól szituált zagrebi magyar egyetemistákkal kulturális munkát vagy önképzést sokáig nem láttunk. A Vojvodina korporáció is csak későbbi keletű. A korporáció megalakítása után egyesületi életet éltek ugyan: de érdektelen viták, viharos eszmecserék és apró fölolvadásokon kívül akár rájuk, akár a támolygó és tanítást váró magyar középosztályra nézve maradandó értékű kulturális munkát nem fejtettek ki. A füstbe ment tervek halomra gyűltek. Tervbe vették a kisebbségi magyar egyetemisták lapjának megindítását, melyhez annak idején Szenteleky is nagy önzetlenséggel segítő kezét nyújtott; ám továbbra is csak terv maradt. Az évek múlása különböző apró zökkenőkkel, bojkottokkal és meg nem értéssel folyt. Anyagi gondokkal legnagyobb részük sohasem küzdött, ellenben nyugodt életük mellett aránylag sivár eredményt tudnak fölmutatni.

Hitler horogkeresztesei új áramlatokat sodortak a zagrebi kis magyar sziget harcias lelkébe. Határozott világnézet alakult ki az egyesületben és részben annak keretein kívül is. A nemzeti keresztényszocialista világnézetet vallják és evvel párhuzamosan – „Heil Hitler” – kimondottan antiszemiták. Ez a leszögezett

álláspont bizonyos tekintetekben holtpontra juttatta az egyesületi életet. Szembehelyezkedésük nemcsak a zsidósággal szemben történik, hanem mindazon kisebbségi keresztényekkel szemben is, akik a határozottan kimondott (hasznos vagy káros?) világnézetükkel nem azonosítják magukat. Egyöntetűleg nem vesznek részt semmiféle más irányú kultúrmunkában, (Pl. teljesen passzív álláspontot foglalnak el a Híd fiataljainak kultúrmunkájával szemben.)

Kimondott világnézetük és jelenlegi álláspontjuk ingatag, mert ezt egyöntetűleg nem vallják az összmagyar kisebbségi egyetemisták, sőt még Zagrebben sem mindannyian.

Zagrebben ma körülbelül kétszáz kisebbségi magyar egyetemista él. Közülök több mint százan egyesületi életet élnek. Ha ez az egyesület harmonikusan dolgozna a többi magyar fiatalokkal, nagyon szép és haladó eredményeket tudnának fölmutatni.

A beogradi magyar egyetemisták egyesületi és azon kívüli élete az előbbieket mellett gyerekcipőben jár. Egyesületük, a Bolyai Farkas mindössze másfél éves. Szegény sorsú kisebbségi szülők gyermekei tanulnak itt, akik elvonják szájuktól a falatot, csakhogy tovább tanulhassanak. Ezek a fiúk élvezik a legkevesebb segílyt. Ha fölutazik Beogradba, kibérel egy szobát, tandíjat fizet, és valamelyik szegényes pinceétteremben abonálja magát. Nem marad egy garasa sem: de otthon a szülőknek sem. Egypáran még három–négy száz dináros keresetükből felét hazaadják, hogy munkanélküli szüleiknek legyen mit enni. Nagyon körülményes az életük és nagyon szomorú. Szinte csodálatos, hogy a nehéz anyagi gondok mellett türelmesen küzdenek az éhséggel, maró hideggel, és mégis aránylag nagyobb munkát fejtenek ki a kultúra minden terén, mint az előbbieket. Egyik tejeskannákkal rohan reggel végig a ködös utcákon, a másik pincéreskedik egy pinceétteremben, a harmadik zenész egy bárban, és az örökös kéjtelenség zúg a fejében, a negyedik könyvekkel ügynökösködik, szenvednek, sokat szenvednek, hogy egykor lediplomálhassanak, és nyugodt életet élhessenek, melyben majd kipihenik ifjúkori nehéz fáradalmaikat. Nappal robotolnak, mint a sóhordó munkások, éjjel a rideg lámpafénynél, amikor a sötétség leple

alatt mindenki piheni fáradsalmait, ők magolják fáradhatatlanul, elnyűtt, kölcsönként, szerzett jegyzeteiket. Dülledt, álmatlan szemek merednek a jegyzetekre: nem érzik ezek a gyomorkorgást vagy a hidegtől meggebedt kezek remegését. Az akarás, a tanulni akarás és élni akarás önkívületi állapota ez.

A nagy nélkülözés mellett rövid egy esztendő alatt mégis alkottak, és eredményt tudnak fölmutatni. Egyetértenek, szeretik egymást, és a Bolyai Farkas meleg falai között önzetlen és lelkiismeretes kultúrmunka folyik. Rendeztek több értékes fölolvást, vitaestet és kultúrestet, amelyeken a tagok mindannyian aktívan vettek részt. A kisebbségi keresztény-magyar felfogás mellett tűzték ki a zászlót, de minden elfogultság és hanyagság nélkül támogatnak bármilyen kisebbségi magyar kultúrharcot, amely hasznára van a köznek.

Körülbelül ötvenen élnek egy csoportban a nemrégien létesített magyar tanítóképző néhány tanulóival, akik elég szomorú anyagi viszonyok között élnek, egy önállóan létesített kis menzán étkeznek: együtt lélegzenek, és együtt dolgoznak a jövődi magyar kisebbségi kultúra fölépítésén.

A subotikai magyar fiatalok (szándékosan írom, hogy fiatalok, mert nagy részük anyagi szegénység miatt nem élvezheti az egyetemista jelzöt. Itt legfeljebb 25 magyar egyetemista van, beleszámítva a sentaiakat, horgosiakat, kanizsaiakat) élete elég sivár és eseménytelen; ám annál több eredményt tudnak fölmutatni. Működésüket a huszonnyolcas és huszonkilences években kezdték, mint jogászok a zagrebi Vojvodina korporáció fiókjaként Theresianum név alatt. Ez az egyesület azonban rövid életű munkálkodás után megszűnt. 1931-ben a subotikai Népkör kultúrosztályaként indultak újra a felső-vajdasági magyar fiatalok, és fáradságot nem ismerő erővel dolgoztak három éven keresztül. Az egyesület tagjául vett minden magyar kisebbségi fiatal, tekintet nélkül annak foglalkozására, vallására vagy nemére. A kultúrmunka nívójának haladása emelkedő irányzatú volt egészen napjainkig. Az összejöveleteken értékes tanulmányokat olvastak fel, neves emberek tartottak előadásokat, apró színdarabokat adtak elő közismert művészekkel, klasszikus zeneszámok szerepeltek a

zenei élet komoly ismertetésével. Az 1932. és 1933. évben egy-egy nagyszabású, nyilvános kultúrestet rendeztek. A programon neves költőink, zeneszerzőink és drámaíróink legszebb alkotásai voltak műsoron szép számú érdeklődő közönség előtt.

Az elmúlt esztendőben az egyesület modern atlétikai szakosztályt is alapított, mellyel nagy súlyt fektetett a napjainkban erősen kihangsúlyozott testnevelésre. Ugyancsak ebben az évben megalakította az egyesület zenekarát, mellyel három szegény sorsú fiatal zeneértő kezébe hangszert adott.

Az egyesület munkássága nagy tért hódított. Hamarosan elismerték a szerényen dolgozó együttes komoly gyümölcsöket hozó munkáját, mely serkentésül szolgált arra, hogy ugyancsak az elmúlt évben Becskereken és Somborban megalakult a testvér egyesület. Ezek szintén intenzíven foglalkoztak kultúránk és nyelvünk ápolásával és a támasz nélküli magyar fiatalok nevelésével.

A legnagyobb és legfényesebb eredményt ez év májusán érték el, amikor a suboticei egyesület karöltve a becskerekai, sombori és a beogradi Bólyai Farkas egyesületekkel megalapították a vajdasági magyar fiatalok társadalmi és irodalmi folyóiratát, a Hidat.

Ez az eredmény a legszebb és a legnagyobb, amelyet napjainkig a vajdasági kisebbségi ifjak valaha is elértek.

A fent említett három csoportban működik a vajdasági magyar fiatalság. A suboticaiakhoz már a munkásság egy része is csatlakozott Kereskedők, iparosok, hivatalnokok, egyszóval Subotica ifjú társadalma részt kér kultúrmunkában.

Egyetértésre kell törekedni, hogy a fiatalok kultúrmunkája egységes és egész legyen. Mert ahhoz az eredményhez, melyet a kulturális fejlődések terén el kell érniük, szükséges a teljes egyetértés: a harmonikus munka. Ezt csak úgy érhetik el, ha közös álláspontra helyezkednek, és iparkodnak egy általános, elfogadható kisebbségi világnézetet kitermelni.

Vajon lehetséges-e ez?

Legégetőbb probléma a fiatalok anyagi helyzetének és elhelyezkedési lehetőségeinek lelkiismeretes megoldása.

Ez nagyon sürgős, mert a mai fiatal generációban vajúdik a huszonegyedik század.

Lévay Endre

(* Megjelent a Kalangya, 1934. III. évfolyamának (1934. december) 12. számában, 849–944. o.)

*A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók**

I.

Minden kisebbségi politika sarkalatos pontját a kultúrkérdések alkotják. A kisebbségi mozgalmak vezetésének életrevalósága és sikere e gondolat helyes és idejébeni felismerésétől függ. Ezt bizonyítják pl. Vojvodinában a szerbek harcai 1918-ig, s azóta a mi tapasztalataink is.

Sajnos, mint már annyiszor megállapították, a jugoszláviai magyarság húszéves kisebbségi élete alatt nem tudott sem egységes kisebbségi mozgalmat megindítani, sem pedig kitartó, következetes, céltudatos s helyi viszonyoknak megfelelő iskolaprogramot megvalósítani. Sajtónkban néhány tárgyilagos, adatokkal alátámasztott cikk, mint pl. Csuka Jánosnak: „A Duna bánság kisebbségi népiskolái”-ról szóló s a Kalangya januári számában megjelent írásának kivételével mindig csak általános „mindenki látja, érzi, tudja stb.” érvekre épített, és éppen ezért többnyire elolvasatlan vagy vállvonogatással elintézett közlemények láttak napvilágot.

Mégis – és ezt örömmel szögezzük le – az utóbbi évek itt is változásokat hoztak. Talán az új nemzedék változott életszemlélete idézte elő, talán az utóbbi idők és feladatok kényszerű megismerése az „öregek” részéről, vagy mindez együttvéve, tény, hogy életünk, fennmaradásunk és előbbrejutásunk egyik fő problémája megoldásához – ha lassan is –, de egyre jobban közeledünk.

II.

Különösen a háború utáni években terjedt el az a nézet, de még ma is akadnak emberek, akik az egyetemi ifjúság szerepét

egy közösség életében lebecsülik, kis fontosságúnak tartják. Nem szándékunk ezzel a nézettel vitába szállni, különösen nem ma, amikor a beogradi egyetemi ifjúság példája mindennél meggyőzőbben az említett nézet tarthatatlanságát bizonyítja. Arról pedig, hogy egy kisebbségi sorsban élő nép számára egyetemi ifjúsága nagy fontosságú – azt hiszem –, senkit sem szükséges külön meggyőzni. A főiskolások soraiból kerülnek ki azok, akik éppen tanultságuk és tapasztalataik révén életünk minden előretörő megnyilvánulásának élharcosaivá kell, hogy váljanak. És éppen ezért ennek az ifjúságnak helyzetét meg kell ismernünk, hogy ott, ahol arra szükség mutatkozik, segíthessünk.

III.

Lássuk előbb a pusztá számokat. A hivatalos kimutatás adatai szerint a magyar és német nemzetiségű egyetemi hallgatók száma a következő képet mutatja:

	magyar nemzetiségű	német	ebből	magyar állampolgár	német
1923	105	83		13	6
1924	125	77		9	16
1925	113	102		11	4
1926	224	169		9	5
1927	223	154		13	10
1928	269	187		9	6
1929	263	191		8	9
1930	342	336		12	6
1931	384	371		11	10
1932	395	366		8	14
1933	409	390		15	19
1934	371	379		12	14
1935	328	392		9	21

Bár témánk tárgya egyedül a magyar egyetemi ifjúság, összehasonlítás kedvéért feltüntettük a német főiskolások adatait is.

A kimutatásból látjuk, hogy a magyar egyetemisták száma az 1933/34. évben volt a legnagyobb, s hogy azóta érzékeny esést

mutat, míg ugyanakkor a németeké állandóan emelkedik, és ma már jóval meghaladja a magyarok számát is.

Ennek okát elsősorban az egyre nehezebb életviszonyokban s elhelyezkedési lehetőségekben kell keresni, de nagyban hozzájárul ehhez az is, hogy a gondoskodás a magyar egyetemi hallgatókról egyre kisebb.

Mielőtt továbbmennénk, feltesszük a kérdést: ez a 320 főiskolás elégséges utánpótlást jelent-e, s arányban áll-e jövőbeli szükségleteinkkel? Egy rövid összehasonlítás választ ad erre is. Jugoszláviában 1000 lakosra esik egy egyetemi hallgató, 930 szerb–horvát–szlovén lakosra esik egy szerb–horvát–szlovén egyetemi hallgató, 1660 német lakosra esik egy német egyetemi hallgató, 1830 magyar lakosra esik egy magyar egyetemi hallgató.

Kicsi a szám, végtelenül kicsi, s mégis kisebbé válik, ha a fejlődés csökkenő irányzatát tartjuk szem előtt.

IV.

A magyar egyetemi hallgatók három városban folytatják tanulmányaikat.

A magyar főiskolások megoszlása az egyetemi városokban %-ban

	1935	1933	1918
Zágreb	50	54	65
Beograd	25	25	14
Szubotica	25	21	21

A szkopjei fakultáson nincs magyar hallgató, a ljubljanaei egyetemen pedig összesen kettő van.

Mint látjuk, a zagrebi egyetem magyar hallgatóinak száma egyre kisebb, bár még mindig ott van a magyar főiskolások fele. Ezzel szemben Beograd és Subotica állandó növekedést mutat. Hogy egyetemistáink fele Zagrebben van, annak a szentimentalizmus mellett fő oka a jól megszervezett magyar diákkotthon és menza.

Míg a subotikai növekedés főképp a viszonylagosan olcsóbb létfenntartás következménye, addig a beogradi növekedésnek – párhuzamosan a zagrebi csökkenéssel – több oka van. Ezek:

1. a Bólyai Farkas-Egyesület működése, amely sok szegény sorsú diáknak teszi lehetővé tanulmányai folytatását.

2. a vojvodinai elhelyezkedésnél opportunusabb beogradi diploma szerepe.

3. Beograd közelsége, politikai és kultúrközpont voltának jobban érezhető hatása.

4. Utolsónak vettük, bár nekünk elsősorban az a megértő, baráti, mondhatni testvéri szellem fontos, amely a beogradi egyetemen uralkodik, s mely egy intrazigens és nemzetiségelnyomó politikát hirdető kisebb csoport kivételével az egész beogradi diákság érdekeinek minél hathatósabb megvédésével mindenkinek biztosítja a tanulás-, gondolat-, szólás- és szervezkedési szabadságot. Az a gazdasági program pedig, amit a beogradi diákok tanáraikkal együtt állítottak össze, s melynek fokozatos magvalósítását vállalva harcolják ki, rövid időn belül az arra szoruló beogradi egyetemi hallgatókat nemzetiségi különbség nélkül a legegyszerűbb gondoktól mentesíti.

V.

Minden nemzet jövőjére fontos kérdés, hogy ifjúsága magának milyen pályát választott. Ebben a tekintetben a kimutatás a következő képet mutatja:

A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók megoszlása szakok szerint %-ban

	1935	1933	1928
jogi fakultás	36	34	50
orvosi fakultás	23	22	15
bölcsészeti fakultás	13	17	22
műegyetem	10	13	6
állatorvosi fakultás	7	3	1
teológia	4	5	2
agronómia	3	1	1
kereskedelmi szak	3	4	1
zeneművészet	1	1	2

Amilyen öröndetes az a fejlődési irány, amelyet a jogászok számának a fogyása és a többi szakok emelkedése mutat, olyan sajnálatos a bölcsészettani hallgatók hirtelen esése.

A magyar anyanyelvű, magyarul tudó, magyarul érző tanerők hiányát egyre jobban érzi a középiskolai ifjúság, és ez a pont, ahol a gerinces és céltudatos kisebbségi vezetés hiánya a legszembeötlőbben mutatkozik. Az amúgy is kisszámú magyar főiskolásoknak több mint egyharmada még mindig ügyvédnek készül, és tanárnak csak egynolcada.

Vojvodina gazdasági életét a mezőgazdaság uralja, de ennek következményével egyetemi ifjúságunknak csak egytizede számol pusztán azért, mert nincs semmiféle biztos alapokon nyugvó útmutatása.

Bár a német egyetemisták megoszlása sem ideális, de mégis mennyivel jobb.

A jugoszláviai német egyetemi hallgatók megoszlása fakultások szerint %-ban

jog	bölcsészett	orvostan	műgyetem	állatorvos	teologia
23	24	17	11	10	6
	agronomia	kereskedelem	zeneművészet		
	4	3	2		

A helyzet fölismerésének mennyivel magasabb jelét mutatják ezek a számok. A német egyetemisták egynegyede lesz tanár, egyhatoda készül állatorvosi és mezőgazdasági pályára, és egyötöde jogász. Az egyre izmosabbá váló német főiskolások csoportjának ez a megoszlása nem véletlen, nem a sorsukra hagyatottság eredménye.

VI.

Nem lehet itt célunk, de helyünk sincs rá, hogy az egyes szakok előnyeit vagy hátrányait külön részletezzük, hiszen ma, amikor az új világ gazdasági válság fekete viharfellegeit már kibontotta, az elhelyezkedési bizonytalanság ijesztő rémként üli meg azok lelkét, akik hosszú évek keserű munkájával oklevélhez

jutottak, és minden kereset nélkül ott állnak munkára vágyva a lezárt kapuk előtt. Biztos, hogy az egyén ereje kevés arra, hogy a nehézségeket sikeresen és magyarságát megóva leküzdje. Ide nagyobb erőre, a közös célokért megszervezett magyar kisebbségi társadalom erejére van szükség. Ez az összefogás tud majd állást teremteni, és képes lesz biztosítani a megélhetést azoknak, akiknek erre szükségük van, és akiknek tudását nem nélkülözhetjük.

Gondoljunk csak arra, mit tett a szerb kisebbség a régi Magyarországon. Vajon melyik kisebbség tud még olyan intézményt felmutatni, mint a Tekelianum, s az ösztöndíjak olyan sorát, mint amit a szerbség adott középiskolai és egyetemi ifjúságának? A jövő megmutatta, hogy a sok áldozat nem volt hiábavaló.

Ne mondják azt, hogy sok az értelmiségünk, s ez káros, felesleges. Hát lehet valaha is a tudás káros, felesleges?

A magyarul írni-olvasni tudók száma egyre kisebb, magyar tanerő alig van, a földművelés, állattenyésztés visszafejlődik, mert nincs tanító, vezető, kevés a tanult agronómus, s kevés az állatorvos.

VII.

Az ifjúság tetteire széthullhat, helytelen irányba terelődhet, ha segítségre, megértésre nem talál. A történelem útmutatása pedig szervező, irányító munkát követel. Ha mindazt, ami nekünk drága, kisebbségi sorsunkban is igazán meg akarjuk őrizni, s kultúránkat fejleszteni, akkor az eddigi egész kultúrpolitikát új alapokra kell fektetni. Mivel ez a cikk csak a főiskolásokkal foglalkozik, és még ebben a részkérdésben is nehéz azonnal kész programot adni, csak fölváztuk azt, ami nézetünk szerint az első lépést és a szükséges alapot a továbbhaladásra magában foglalja. [326]

1. Az eddig főképp egyéni kezdeményezésen alapuló, szórványos segélyezés központosítandó.

2. Pályaválasztási tanácsadó szervezendő, amely az egyén képességei, hajlamai, az elhelyezkedési lehetőségek és népi

szükségeink alapján útbaigazítást adna, és esetleg felhívást bocsátana ki.

3. A szükséges pályákra, melyeknél a hallgatók száma nem kielégítő, ösztöndíjak írandók ki.

4. Az elhelyezkedési és kereseti lehetőségek feltárásáról való gondoskodás központosítandó.

5. Kötelezni kell minden segélyezettet, hogy a támogatást tanulmányai elvégzése és elhelyezkedése után a központnak fizesse vissza.

Természetes, hogy ilyen nagyarányú munka sikerességét eleve kizárja, ha csak erre szorítkoznak. Úgy, ahogy az egyetemi hallgatók kisebbségünknek csak egy kis részét adják, ugyanúgy a velük kapcsolatos kérdések is egész létkérdésünk bár fontos, de csak parányi része, amelynek megoldása szerves része annak, amit úgy hívnak: kisebbségi politika, kisebbségi program. De a helyes program is csak akkor valósítható meg, ha fel tudjuk mellette sorakoztatni a tömegek erejét. Ezt pedig úgy érhetjük el, ha a célkitűzéseket társadalmunk minden rétegének követelését szemügyre véve és azokat szerves népi egészbe kovácsolva állítjuk föl. Ez nem lehetetlenség, hanem megvalósítható.

Kisebbségünk osztálytagozódottsága ellenére is sok olyan pont van, ahol a jugoszláviai magyarság mint egy ember menetelhet a közös célok felé. Ezek megtalálása, kiemelése és elmélyítése az igazi kisebbségi vezetők szerepe. A kultúrkérdések az ilyen közös kapcsolatok legfontosabb részét alkotják, mert parasztnak, munkásnak, hivatalnoknak, iparosnak, kereskedőnek, szabad pályán levőnek az iskolák, tankönyvek, színház, olvasókörok – művelődés és haladás – egyformán fontos, és egyformán szívügye.

Ez az a kérdés, amely köré csoportosítva kialakulhat az a kisebbségi arcvonal, amelyen belül az eddigi idegenkedést és kölcsönös bizalmatlanságot, az egymásra utaltság felismerése, az együttthaladás szüksége s a testvéri megértés váltja fel. Az idő követelése ez az összefogás, amely a bizonytalanság, a hányavetettség föloldását teszi lehetővé, és megnyitja előttünk a haladás, boldogulás útját a szebb, emberibb, napsugaras jövő felé.

Somorja Sándor egyetemi hallgató

Az egyesület élete

Amint már említettük a Bolyai Farkas Diákegyesület hivatalosan 1933. április 9-én, Csuka János szerint virágvasárnapon alakult meg. (Mészáros könyve is a kilencedikét említi, a Senta Friss Újság pedig 14-én már arról tudósít, hogy hétfőn megalakult a Bolyai. A Bokréta húsvétot említi.)

Az egyesület tulajdonképpen életrehívója Csapó Sándor, a filozófiai tanszék elsőéves hallgatója volt. Ő a szervezet megalakításának szükségességéről meggyőzött néhány egyetemistát, többek között Komáromi Józsefet (későbbi nevén: Komáromi József Sándor), Kovács Sztrikó Zoltánt, Varga Dezsőt, Kezes Bélát, Tunner Aladárt, Tunner Lajost és Kovács Jenőt, akik tagokat toboroztak, és a jelzett napon kimondták a belgrádi magyar főiskolai hallgatók Bolyai Farkasról elnevezett Kultúregyesületének megalakulását. Az első elnöke Komáromi József, az alelnöke Kezes Béla, a titkára Csapó Sándor, a másodtitkár Stockel Ottó, a pénztáros Tunner Aladár, az irodalmi szakosztály elnöke pedig Kovács Sztrikó Zoltán lett. Az alapítók közt meg kell említeni a szabadkai Cellik Istvánt és Beszédes Károlyt, Czerni Győző mérnököt, Pálffy Imre nőgyógyászt és a tiszadórjáni Bicskei Jánost, akit 1944-ben a partizánok a Tiszába lőttek. Bicskei az egyetemista évei alatt az akkori magyar nagykövet mindkét gyermekének a házitanítója is volt.

Az egyesületnek ovális pecsétje, tagsági lapja, cégjelzésű levélpapírja és jelvénye volt. A pecséten a következő felirat állt: a felső részén „Bolyai Farkas”, az alsón S. K. L. U., (azaz a szerb fordítása az M. E. H. K. E.-nek, illetve: Magyar Egyetemi Hallgatók Kulturális Egyesülete.) Az egyesület teljes neve valójában a következő volt: Magyar Egyetemi Hallgatók Művelődési és Irodalmi Egyesülete. A pecsét közepén a „Beograd” felirat állt. A jelvény egy tűre rögzített 6 x 6 milliméteres fém pajzsból állt, amelyen a felkelő nap és ME felirat volt látható. (Az egyik meghívón ez látható is.) A tagsági díj havonta 5 dinár volt.

Az első időszakban az egyesületnek számos akadállyal és anyagi nehézséggel kellett megküzdenie, és így csak fokozatosan tudott a céljainak megfelelő módon berendezkedni. A kör elein-

te csak gyülekező hely volt, ahol hetente egyszer előadásokat és kultúrestéket szerveztek, amelyeken maguk az egyetemi hallgatók voltak az előadók. Emellett vasárnaponként táncdelutánokat tartottak, amelyeket szívesen és egyre nagyobb számban látogatott a főváros magyar fiatalsága. Az egyesületnek állandó székhelye és működésének megfelelő bérelt épülete volt. Korábban a bérelt székhely a belgrádi Magyar Tanítóképző internátusa melletti épületben, a Skerlić utca 30. (mások szerint 41.) szám alatt működött, egy jó tágas, földszintes házban. Egy központi nagy helyiség volt a nappali. Ott bonyolódott le minden. Három kisebb szoba képezte az irodát, a konyhát és a mellékhelyiségeket. Később, 1940 szeptemberétől egész a megszűnéséig az egyesület átköltözött a Zlatibor utca 10. sz. alá. Egyes adatok szerint megalakulásakor az egyesület a Garašaninova utca 5 sz. alatt működött, és csak később költözött a Skerlić utcába. A helyiséghez természetesen a bútort is hozzátartozott, konyha és ebédlőkészlet, könyvtár, zongora stb. Belgrád 1941-es bombázása után, amikor az egyesület megszűnt létezni, a berendezés eltűnt. Talán dr. Lengyel Ferenc ügyvéd többet tudna mondani erről, mivel ő továbbra is Belgrádban maradt, de őt nem sikerült felkutatni.

Szántó törekvéseivel ellentétben a vezetőség azon igyekezett, hogy együttműködjön a jugoszláviai magyarság tényleges vezetőivel. Ennek érdekében, mindjárt a megalakulás után, Komáromi József Újvidéken dr. Nagy Ivánnal tárgyalt, Csapó Sándor pedig Szabadkán dr. Strelitzky Dénessel. Természetesen mindezt nagy titokban, hogy Szántó meg ne tudja. „A magyarság két politikai csoportjának vezetője igyekezett érvényesíteni befolyását a Bolyai Farkas Diákegyesületnél.” (Csuka János) Az egyesület azonban távol tartotta magát a politikai áramlatoktól, és csak arra törekedett, azt az elvet vallotta a tagfelvételnél és a működése folyamán is, hogy mindenki magyar, aki magát magyarnak vallja. Éppen ezért, habár az egyesület legtöbb tagját a legtisztább nemzeti érzés hatotta át, a vezetőség óvakodott attól, hogy belülről politikai harcok bomlasszák. A programja és egyedüli célja az volt, hogy a Belgrádban tanuló magyar fiatalságnak ott-hont, találkozhelyet, anyagi támogatást nyújtson, de főleg azt,

hogy erős magyar nemzettudatra nevelje a jövő értelmiségét. Az egyesületben változatos, tartalmas és nyüzsgő élet zajlott. A munka különböző szakosztályokban folyt. Kiemelkedő eredményeket ért el az irodalmi, a tudományos, a sportszakosztály és a művészeti klub, valamint a magyar bálakat előkészítő bizottság. Az irodalmi szakosztály színdarabokat, főleg egyfelvonásokat készített elő bemutatásra, verseket adott elő, irodalmi felolvasásokat tartott. Ifj. Thomka Károly református tiszteletes szervezésében a színjátszók egyszer Hertelendyfalván is szerepeltek. A klubestéket gyakran meglátogatta Kincses Zoltán református tiszteletes, aki népdalokat tanított a fiatalokkal, és Vondra Gyula katolikus lelkész, aki a tanítóképző vezetője volt.

Az egyesület állandó zenekarral rendelkezett. A zenekar tagjai a következők voltak: Piri István, a zenekar vezetője, harmonikán, szaxofonon és klarinéton játszott, Simon Mihály szaxofonon, klarinéton és hegedűn, Kovács István klarinéton és hegedűn, Minda Tibor gitáron, bendzsón és dobon, Dvorácskó Béla nagybőgőn és dobokon, Dvorácskó Lajos zongorán zenélt. Külön kell megemlíteni Buzás Edét, aki zeneakadémián tanult és a belgrádi opera zenekarában is játszott. Minden szombaton teadélután vagy este táncmulatság volt. Negyvenben és negyvenegyben, amikor rendeződött a magyar-jugoszláv viszony, a szombati zenés estéket meglátogatta a magyar sajtóattasé, végtelen Vasváry alezredes és a magyar nagykövet is, családjával.

A zenekar megalakulásáról dr. Dvorácskó Lajos a következőképpen vall: „Én a Bolyaiba 1939 őszén kerültem, miután Szabadkán leérettségiztem, és beiratkoztam az orvosi egyetemre. Az egyesületről már korábban is hallottam, mivel Béla bátyám már két éve lent volt. Ő nagy lelkesedéssel mesélt az ott folyó mozgalmas életről. Engem nagy ovációval fogadtak: Itt van a kis Dvori, és tud zongorázni - mondták, ugyanis akkor volt alakulóban a zenekar. A jazz-, azaz a tánczenekarhoz már mindenki megvolt, csak egy zongorista hiányzott. Én sohasem játszottam jazzt, csak klasszikus zenét. A »meghallgatásra« a zongora mellé ültek a zsűritagok: Piri Pista apatini, Simon Miska zentai és Kovács Pista újvidéki egyetemisták, a zenekar szervezői. No, játszál valamit Lalikám, indított el Piri Pista. Én, hogy tudásom

legjavát adjam, Liszt: II. Magyar Rapszódia legtüzesebb részével kezdtem, majd a Monti-csárdással folytattam. Mivel jól ment minden, ezért nagyon meg voltam elégedve magammal. A fiúk csak összenéztek, nagyokat bólogtattak, és csak azt mondták: fog ez menni, kérem. Le voltam sújtva, de amikor megveregették a vállamat, és nagy nevetve azt mondták, hogy ők majd megtanítanak jazzt játszani, megnyugodtam. Meg is tanítottak. Piri Pista, aki született zenész volt, és aki minden hangszerhez értett, szerzett valamelyik zenész barátjától eredeti partitúrákat komplett zenekarra a legnagyobb jazz-zenészek számaiból. Például Duke Ellington, Harry James stb. A próbák mindennap reggeltől estig folytak. Remekül haladtunk. Rövidesen a zenei körökben is megtudták, hogy a Bolyaiban valami rendkívüli történik. Eljöttek meghallgatni bennünket, meghívtak rendezvényekre, bálakra. Sokat dolgoztunk, és nagyon szépen kerestünk is. Szerencsére időben észbe kaptunk, mert ez a tanulás rovására ment volna. Ezért a következőkben csak a klubban játszottunk.”

Az egyesületben a kártyázás és a szerencsejáték tilos volt, de a be-, bejáró kultagok néha megszegették a szabályt. A lopás is ismeretlen dolog volt. Csak egyszer történt meg, hogy egy besurranó tolvaj, név szerint Ramadanović Mustafa három télikabátot elcsent, de a rendőrség gyorsan a nyomára jutott, és visszaadta a tulajdonosoknak.

Az egyesület anyagi alapját a jugoszláviai magyarság adományai, a tagok nyári megszervezett gyűjtőakciói és a bálak bevétele képezték. A szülők is, vagyoni helyzetüktől függően csekély „tagsági díjat” fizettek. Az összeget kinek-kinek az illetékes adóhivatal vagyoni bizonylata alapján állapították meg, és ennek alapján fizette mindenki a menza költségeit is. Továbbá, ez volt az irányadó az esetleges segélyek összegének a meghatározásánál is. Az egyesületnek az egész Délvidékről igen sok jómódú, rendszeres támogatója volt, akik zömmel a vagyonos polgárok (üggyédek, orvosok, kereskedők, gyáripárosok, politikusok, földbirtokosok stb.) soraiból kerültek ki. A bolyaisok minden nyáron települések szerint gyűjtőívekkel fölkeresték azokat a támogatókat, akik közvetlenül nem utalták át a segélyt az egyesület számlájára. Konkrét összegekről sajnos nincs megbízható ada-

tunk. Csak arról van tudomásunk, hogy Kalmár Tihamér föld-birtokos 100 kiló lisztet adományozott az egyesületnek. Annyit azonban biztosan állíthatunk, hogy a támogatásnak ez a módja rendszeres volt, és az egyesület fő anyagi bázisát jelentette. (Az 1941-es báli meghívón szereplő védnökök mindannyian a támogatók közé tartoztak, de a tényleges számuk ennek harmincszorosra is lehetett.) Sem Budapesttől, sem Belgrádtól az egyesület hivatalosan nem kapott anyagi támogatást. A magyar kormány, igaz, nyújtott erkölcsi és szellemi segítséget. Magyarországi írók és tudósok látogatták az egyesületet. Titkos kanálisokon keresztül azért az anyaország is nyújtott pénzbeli támogatást, amelyről – érthető okokból -- csak a legbefolyásosabbak tudhattak. Az akkor Belgrádban élő Vondra Gyula katolikus plébános, aki egyúttal a Magyar Tanítóképző internátusának is az igazgatója volt, állítólag közvetített ezen a vonalon. (Temerinben halt meg 1966-ban. Életét a 2008-ban Temerinben megjelent könyv bővebben ismerteti).

Ellentétben a zágrábi diákegyesülettel, a belgrádi világnézeti alapon nem folytatott semmiféle szervezkedést. Az egyedüli szerepe az volt, hogy támogassa az ott tanuló egyetemi hallgatókat, és a nemzeti öntudatot bennük fenntartsa. Erre a támogatásra nagyon nagy szükség volt, hisz elképzelhetetlen nyomorban sínylődött az itt tanuló egyetemisták túlnyomó többsége. A diákok egy része abból tartotta fenn magát, hogy hajnalban tejkihordást, éttermi pincérséget, kávéházi muzsikálást vállalt, vagy az állomáson hordároskodott. A lányok kávéházakban felszolgáltak vagy házimunkát vállaltak. Nyomorúságos tömeglakásokban éltek, és rendszertelen volt az ellátásuk is. A diáktanyákon sokszor 8 – 10 diák volt összezsúfolva egy szobában. Ezért az egyesület első feladata az volt, hogy egy diákmenzát hozzon létre, amelyet titokban a Magyar Párt szervezésével az egész délvidéki magyarság támogatott. A gyűjtés dandárját dr. Deák Leó végezte, mint ahogyan sok mást is a magyarság érdekében. A munkát természetesen nagy óvatossággal lehetett csak végezni, így az egyesület megalakulásakor például kénytelen volt hódoló táviratot küldeni Sándor királynak. Erről a Szentai Friss Újság (VII. évf. 44.sz., 1933. IV. 14.) a következőképpen számol be: „Beográdban meg-

alakult a magyar egyetemi hallgatók egyesülete: Az egyetemi dekanátus engedélyével hétfőn (A nap téves, mert vasárnap alakult. A sz. m.) megalakult a „Bolyai Farkas” magyar egyetemi hallgatók kulturális és irodalmi egyesülete. A megalakulásról hódoló táviratot küldtek Őfelsége Sándor királynak.” Ez a megalukuvó magatartás nagyon is indokolt volt, hisz a diákegyesületnél sokkal jelentéktelenebb magyar megmozdulást is könyörtelenül eltapostak. A magyarellenesség a marseille-i merénylet után még fokozódott. Annak ellenére, hogy a Bolyai nagyon komoly munkát végzett a magyar egyetemisták támogatásában, erről a diktatúra alatt nyilvánosan nem tájékoztathatta a délvidéki magyarság szélesebb tömegeit. Csak 1937-ben, amikor a magyar – jugoszláv kapcsolatok kedvezőbbekké váltak, számolhatott be az eddigi tevékenységéről, és nyilvánosan is kérhette a magyarság támogatását.

A következő, '34-es év márciusában Csapó Sándor lett az elnök. Mindjárt az elnökváltás után megkezdte működését a nagyon jól megszervezett menza is. Itt 40 szegény sorsú egyetemista kapott étkezési lehetőséget. A konyha közös épületben volt a tanítóképzővel. Egy szakácsnő készítette az ételt, akinek a férje volt az udvaros, azaz a „külsős”. Ő volt a beszerző is. Lovas kocsival járt a piacra, és ezért 300 dinárt, kosztot, valamint az egyesületben lakást kaptak. A felszolgálat, önkiszolgálás alapon, maguk a diákok végezték, hogy ezzel is csökkentsék a kiadásokat. A szervezés nagyon jó ütemben folyt, hisz őszre már megalakult a konviktus is. Azok a diákok, akik eddig a tömegszállásokon húzták meg magukat, éjjel dolgoztak, nappal pedig holtfáradtan az egyetemre jártak, mos legalább emberi körülmények közt tudtak pihenni. Természetesen mindez csak úgy volt lehetséges, hogy a délvidéki magyarságnak az a rétege, amely tudatában volt annak, hogy a magyarság kulturális létének a fenntartásához áldozatok szükségeltetnek, ezért szívesen adakoztak. Persze csak nagy titokban, mert a hatalom ezt könyörtelenül megtorolta. A gyűjtést főleg dr. Strelitzky szervezte, aki ebben az időben már erősen befolyásolta a Bolyait. Nagy Iván, aki főleg a zágrábi egyetemista egyesületet befolyásolta, visszavonult, de azért leadta az általa gyűjtött, a belgrádi diákoknak szánt segélyt. Így

támogatást tudtak nyújtani a szegény sorsú egyetemi hallgatóknak. 1935 őszén már öt diák kapott ingyen lakást az egyetemi otthonban, és öt diákot ételmezett ingyen a menza.

Minderről leghitelesebben az a levél tanúskodik, amelyben az egyesület vezetősége értesíti az egyik támogatottat a segélynyújtásról, és annak feltételeiről. A levél szövege a következő:

**Studensko Kulturno
I Literarno Udruženje
„BOLYAI FARKAS”
Magyar Egyetemi Hallgatók
Művelődési és Irodalmi Egyesülete**

Sorszám: 134 / 40

Kedves Balogh kollega!

Kérvényedre válaszolva értesítünk, hogy a napokban tartott választmányi ülésen úgy határoztunk, hogy amíg egyesületünk anyagi helyzete meg nem szilárdul, ebéd-segélyben fogunk részesíteni. Tudjuk, hogy ez annyira kevés, hogy lényeges könnyítést senki részére sem jelent, de kénytelenek voltunk így határozni, hogy minden kérvényezőt kielégítsünk, és legalább a legszükségesebbet a létfenntartásra megadjuk. A kérvények elintézésékor az illető előmenetele és anyagi állapota szolgált útmutatóul.

Amennyiben anyagi helyzetünk megjavul, melyre minden kiállítás megvan, vacsora-segélyben is fogunk részesíteni.

Postafordultával várjuk leveledet, melyben jelezzed, hogy ilyen feltételek mellett be tudsz-e iratkozni az egyetemre.

Szívélyes bajtársi üdvözléssel:

Kovács István

Elnök

Dvoracskó Béla

pecsét

titkár

Beograd, 1940. X. 5.

P. s. Melléklet: Kiss kollega levele, melyet kérünk, adj át a címzettnek, aki tudassa velünk címét.

Csapó Sándor érdemeiről a következő igazoló dokumentumot adta ki a Délvidéki Diákok Irodája, amely Belgrád 1941-es bombázásakor felbomlott, a Bolyai egyesület utódként összefogta a délvidéki diákokat Budapesten, mivel a Belgrádban tanuló egyetemisták Magyarországon folytatták tanulmányaikat:

„Délvidéki Diákok Irodája, Budapest VIII. Mária u.34.II. / 2. /P.H./

Tanúsítvány

Alulírott „Délvidéki diákok irodája” elnöksége nevében tanúsítjuk, hogy Csapó Sándor abszolvált bölcsész, budapesti születésű szabadkai lakos 1933 márciusában megindítója volt a belgrádi magyar főiskolások szervezkedésének. E lelkes és öntudatos munka eredményezte a belgrádi magyar egyetemi hallgatók Bolyai Farkas egyesületének gyors megalakulását.

Az egyesület 1933 áprilisában tartott alakuló közgyűlésén főtítkárrá, az 1934 és 1935 évek novemberében tartott rendes évi közgyűléseken elnökévé választotta Csapó Sándort, aki elnöki teendőit és az irányítás feladatait a legteljesebb odaadással oldotta meg, mindaddig míg az 1936 novemberében tartott rendes évi közgyűlésen saját kérelmére eltekintettek további jelölésétől. Csapó Sándor munkásságának főbb eredményeit a következőkben jelölhetjük meg:

a) a menza megszervezése, b) az egyesület szerényebb kerektek között működő konviktusának létesítése, c) annak a lehetőségnek megteremtése, hogy az egyesület szegény sorsú magyar főiskolásoknak lakást, kedvezményes étkezést vagy teljes ellátást tudott biztosítani, d) a könyvtár összegyűjtése és megalapítása.

A fentiek alapján Csapó Sándor igen hasznos szolgálatot tett a magyar ügynek, annál is inkább, mert munkájával lehetővé tette és nagyban elősegítette a belgrádi magyar élet további kiépítését.

Budapest, 1941. december 5-én. Délvidéki diákok irodája, Budapest /P.h./

Löwenberg Béla s.k. volt elnök. Balla László s.k. a „Bolyai Farkas” alelnöke. Dudás Ferenc s.k. pénztáros.”

STUDENSKO KULTURNO
I LITERARNO UDRUŽENJE

„Bólyai Farkas”

MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK
MŰVELŐDÉSI ÉS IRODALMI EGYESÜLETE

Fejléces levélpapír és az egyesület jelvénye

STUDENTSKO KULTURNO
I LITERARNO UDRUŽENJE

„Bolyai Farkas”

MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK
MŰVELŐDÉSI ÉS IRODALMI EGYESÜLETE

Sorszám: 134/40

Kedves Balogh koléga!

Kérvényedre válaszolva értesítünk, hogy a napokban
tartott választmányi ülésen úgy határoztunk, hogy amíg egyesületünk
anyagi helyzete meg nem szilárdul, ebéd-segélyben fogunk részesíteni.
Tudjuk, hogy ^{ez}annyira kevés hogy lényeges könnyítést senki részére sem
jelent, de kénytelenek voltunk úgy határozni hogy minden kérvényező
kielégítsünk és legalább a legszükségesebbet a létfenntartásra megadjunk.
A kérvények elintézésérek az illető elismenetele és anyagi állapota szol-
gált utmutatóul.

Amennyiben anyagi helyzetünk megjavul, melyre minden
kilátás megvan vacsora-segélyben is fogunk részesíteni.

postafordultóval várjuk leveledet melyben jelezzed
hogy ilyen feltételek mellett betudsz-e iratkozni az egyetemre.

szívélyes bajtársi üdvözléssel

Balogh István
elnök.

Titkár
titkár.

Beograd, 1940. X. 5.

P.s. Melléklet: Tívis koléga levele,
melyet kérünk, adját a címzettnek
aki tudassa velünk címet.

A támogatásról szóló értesítés

MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK MŰVELŐDÉSI ÉS IRODALMI EGYESÜLETE

BÓLYAI FARKAS

Karlsberg Világos

stud. vel

Köztársaság

titkár

elnök

iskola- év	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	márc.	ápr.	máj.	jún.
1929/30	~	~	~	~	~	~	~	~		
30/31	~	5	5	5	5	5	5	5	5	5
31/32	~	5	5	5	5	5	5	5	5	5

MAGYAR EGYETEMI HALLGATÓK MŰVELŐDÉSI ÉS IRODALMI EGYESÜLETE

„Bólyai Farkas”

Világos Róna

Világos Róna

titkár

elnök

iskola- év	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	márc.	ápr.	máj.	jún.
1929/30	~	~	~	~						
30/31					~	~	~			

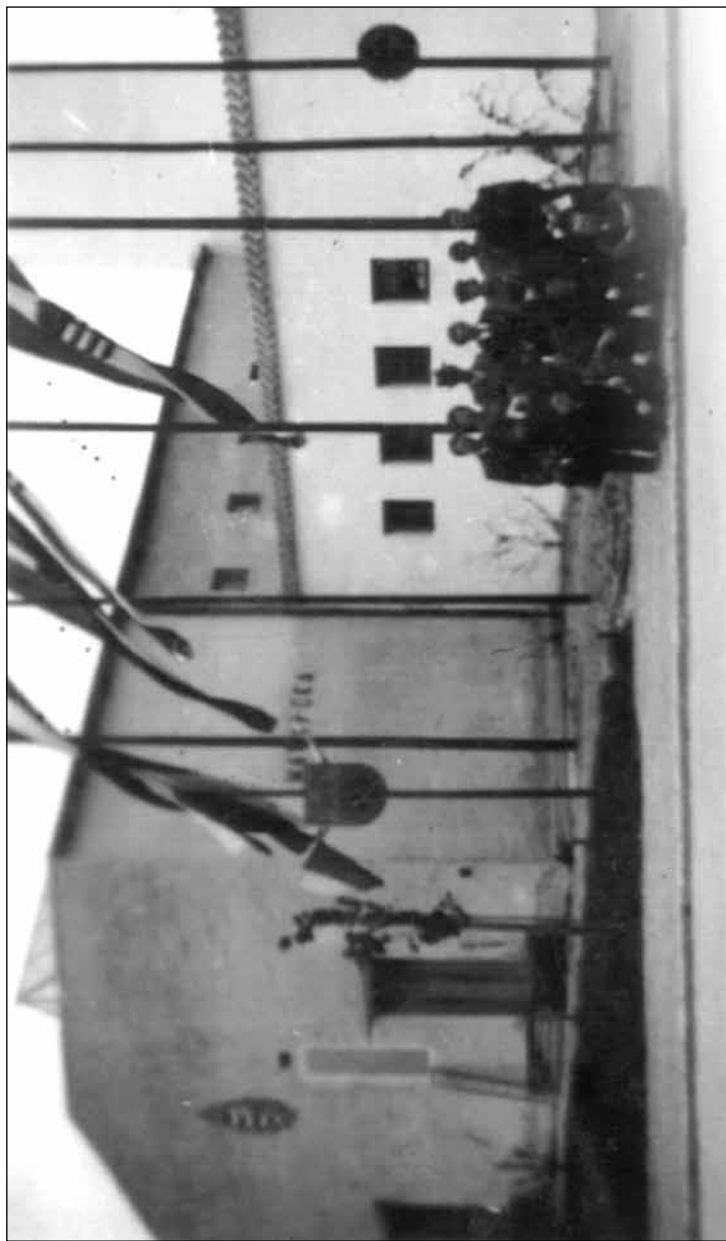
Kétféle tagsági lap 1. és 2. oldala

A Bolyai Egyesület tagjai 1939-ben. Jobbról Balla László áll.

Bolyaisok, hátul a tanítóképző és néhány tagja

Bolyaisok csoportja Belgrádban a nemzetközi vásár magyar pavilonja előtt

Gólyaavatás a Bolyaiban és a „diploma”

Pillanatkép egy rendezvény kezdete előtt

*Pálffy Imre, Veselinović Sulc Magda és Lőwenberg Béla
(Belgrád, 1940.április 21.)*

A Bolyai sajnos nem fejthetett ki olyan nagyméretű kulturális tevékenységet, mint a zágrábi. Inkább a pihenésre, a szórakozásra, a találkozási lehetőségekre fordított figyelmet. A harmincas években már igen jelentős számú volt a belgrádi magyarság. Itt működött a tanítóképző magyar tagozata, de számos volt a Belgrádban dolgozók tábora is, akik magukénak tekintették a Bolyai egyesületet. Így az lassan átalakult belgrádi magyar egyesületté. A diákok száma is, bár elég lassan, de nőtt. Az 1935 / 36-os iskolaévben az egyesületnek már több mint 60 diáktagja volt, tehát az egyetemisták 90 %-a tagja volt a Bolyainak. A vezetőség szerint a maradék 5 % azért nem csatlakozott, mert félt megvalítani a magyarságát, a másik 5 % pedig, Mészáros Sándor könyve szerint 20 egyetemista ideológiai okokból tartotta magát távol. Ezek kommunista beállítottságú fiatalok voltak, akik közül a legismertebb képviselőjük Steinfeld Sándor orvostanhallgató volt. A Bolyai politikailag nagyon óvatos tevékenységet folytatott, ami a belgrádi viszonyok közt biztonságot nyújtott az egyesületnek. Ez viszont meggátolta abban, hogy olyan jelentős befolyást fejtsen ki, mint a zágrábi. Ezért a magyarság vezetői is nagyobb figyelmet fordítottak a zágrábi egyesületre. A Magyar Párt megelégedett azzal, hogy vezetői közül egy-két személy időnként meglátogassa az egyesületet. Ezek között volt Nagy Iván, Várady Imre, előadást tartott Bogner József és Marton Andor.

Az 1936-os évben Cellik István lett a Bolyai elnöke, a menza vezetőjének pedig Szilberleitner Ferencet (nevét később Szili-re magyarosította) választották meg. (Szilberleitner édesapjának Szabadkán a Barátok-templomának sarkán gyógyszerháza volt, amit a kommunista rendszerben államosítottak.)

1937 végén az egyesület tisztújító közgyűlést tartott, és dr. Szántó Gábor, aki a szabadkai Magyar Olvasóköri hiába próbálkozott a vezetést magához ragadni, arra törekedett, hogy a hozzá közelálló és hasonló elveket valló fiatalok kerüljenek az egyesület élére. Szerencsére, ez a törekvése nem sikerült, de a jugoszláv kormánynál is mind jobban csökkent a befolyása. (A nemzetárulóknak még az ellentáborban sincs becsületük.) Csak azt tudta sajnos elérni, hogy dr. Várady Imrét mint a magyarság képviselőjét ne nevezzék ki szenátornak. Ebben az évben Bics-

kei István (Balla László adatközlő szerint János) lett az elnök, aki Czabai Józseffel közösen azon igyekezett, hogy a zágrábi egyesülethez hasonlóan, Nagy Iván politikai arculata irányába fordítsa a Bolyai politikai magatartását.

Erről a következőképp számolt be pl. 1938. április 10-én a Sentai Híradó 8. száma: „A belgrádi magyar főiskolai hallgatók jubileuma. A belgrádi Bolyai Farkas magyar egyetemi és főiskolai hallgatók egyesülete múlt vasárnap tartotta meg öt éves jubileumát. A jubileumi ünnepségen megjelent a zágrábi testvéregyesület küldöttsége is. Az esti ünnepi vacsora alkalmával Bicskei János (Csuka János: A délvidéki magyarság története 1918 – 1941 című könyvében az elnök neve Bicskei István. A Bolyai név is **ó-val** van jelölve. A sz. m.), az egyesület elnöke ismertette az egyesület múltját, s alkotómunkára és kisebbségi kulturtevékenységre buzdította a tagokat. – Mi, akik távollétünk miatt nem vehettünk részt az egyesület munkájában, őszinte örömmel üdvözljük a belgrádi egyetemi hallgatók egyesületét ezen évforduló alkalmával. Tiszta szívünkben kívánjuk, hogy a baloldali elemektől megtisztult egyesület munkáját áldás koronázza, és hogy minél derekasabb embereket termeljen nemzeti kisebbségünk számára.”

Vajda József közlése szerint a Bolyai utolsó elnöke a feloszlásig Löwenberg Béla volt. (Más források szerint, ami nem felel meg Vajda adatainak, Löwenberg már 1938-tól az egyesület elnöke lett.) A drávaszögi Laskóból származott ez a református fiatalember, aki 1938-ban (?) érettségizett Szabadkán, majd mint a református egyház ösztöndíjasa Párizsban folytatta tanulmányait. A világháború franciaországi történései miatt azonban hazamenekült, és Belgrádban folytatta az egyetemet. A Délvidék visszacsatolása után pedig 1941 őszétől Pesten az orvosi egyetemen tanult, ott is szerzett oklevelet. Még 1941 őszén aktívan bekapcsolódott a Pesten megalakult Délvidéki Egyetemi Hallgatók Egyesületének a munkájába. A belgrádi diákok, akik Pestre kerültek, a Gömbös Gyula kollégiumban kaptak elhelyezést, ami a Múzeum körúti Károlyi-palotában volt. Löwenberg is itt kapott szállást. Később a nevét Lenkey-re magyarosította. Az '56-os forradalom és szabadságharc után nagyon meghurcolták, szívbajt

kapott és büntetésből nem dolgozhatott Budapesten. Vidékre helyezték, amit nagyon nehezen tudott elfogadni. A Széchényi Könyvtárban dolgozó Torna Alizzel tartotta a kapcsolatot, akinek édesanyját gyógyította. 1967-ben (?) halt meg szívbajban. (1918 – 1967 ?)

Amint már említettem 1938-ban Vámos János szervezésében megkezdődött a belgrádi magyar diáktothon megteremtése is, ami megkönnyítette az ott tanuló diákok kedvezőbb, de főleg olcsóbb elszállásolását. A Bolyai tevékenysége ebben az időben már annyira szerteágazóvá vált, hogy megszervezte a belgrádi magyar tanítóképző teljes támogatását. Az egyesület bálja - amit minden évben egyrészt az anyagiak gyűjtése érdekében szerveztek, másrészt ezzel viszonyították az adakozók jóindulatát - az egész jugoszláviai magyarság nagy demonstrációja volt, és fölvonult mindenki, aki az itteni magyar életben tevékenységet vállalt. Természetesen mindezt segítették azok a politikai változások, amelyek Európában ebben az időben lejátszódtak. Ez a hatalom általi jóindulat akkor vált különösen érzékelhetővé, amikor 1940 decemberében a magyar külügyminiszternek, gróf Csáky Istvánnak a belgrádi látogatása után aláírták a barátsági szerződést.

Az 1940-es év őszén a hatalom engedélyt adott a Dunai bán-ságban a magyar kultúregyesületek megalakulására, és létrejöhetett a magyar közművelődési szövetség. Meglepően Belgrádban már **1940. április 1-jén** (a Bokréta szerint 5-én) nagy számú érdeklődő, és a társadalom minden osztályához tartozó belgrádi magyar részvételével megalakulhatott a **Magyar Közművelődési Egyesület, amelynek elnöke Apró István építésmérnök lett.** Az alelnöknek Kincses Zoltán református lelkész, titkárnak dr. Lengyel Ferenc ügyvédet, jegyzőnek Ormay Jenőt, első pénztárosnak Szántó András nyugalmazott biztosítási intéző igazgatót, második pénztárosnak Sántha Sándor iparost, háznagynak Milós Jánost, könyvtárosnak Szuitschen Ignácot választották meg. A felügyelő bizottságot Sell János műegyetemi asszisztens, dr. Böröcsök Péter és Dudás Ádám képezték. Az egyesület célja a belgrádi magyarság művelődési igényének a kielégítése volt.

1941. február 20-án Újvidéken létrejött a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség (DMKSZ) Krámer Gyula elnökletével, amelynek Belgrádban is megszervezték a fiókszervezetét. Az elnöke Vondra Gyula, a titkára pedig dr. Veréb László lett. A tagság dicséretére szolgál, hogy ezt a munkát a Bolyai egyesület egymaga végezte el.

Az 1940-es évben a Bolyai egyesület elnöke, amint már említettem, Löwenberg Béla. Ekkor az egyesület tagságát a következő egyetemisták alkották: orvostanhallgató 22, műegyetemi hallgató 43, bölcsészhallgató 10, állatorvostan-hallgató 17, zeneakadémista 1, festőakadémista 4. (Ács József, Boschán György, Erdei Sándor és Hangya András). Fontos megemlíteni, hogy korábban 8 magyar orvos, 10 tanár és 7 magyar mérnök nyert oklevelet a belgrádi egyetemen. Természetesen a tagsághoz tartozott a tanítóképző fiatalsága is, és a Belgrádban élő magyarság nagy többsége.

Az 1939-es évtől az egyesület minden évben megszervezte a Bolyai-bált, amelyen részt vettek a támogatók és a délvidéki magyarság legjelesebb egyéniségei.

1940-ben a Bolyai Farkas magyar diákegyesület bálja valóságos nagy magyar ünnep volt. Az esten megjelent báró Bakách Bessenyei György belgrádi magyar követ, és kíséretében dr. Várady Imre, valamint a magyar közéletnek minden vezető személyisége. A tetszetős meghívókat, mint minden alkalommal a két festőakadémista Hangya András és Erdei Sándor készítette.

Erdei Sándor, mivel még egyetemista korában Magyarországra költözött, és az itteni köztudatban a művészete elhalványult, ezért indokoltnak tartom az életrajzát röviden ismertetni, már azért is, mivel alkotásai nyomot hagytak a „Bolyai” életében.

Erdei Sándor Pacséron született 1917. május 10-én. Korán árvaságra jutott, és szegényes családi körülményei rövid időn belül Szabadkára kényszerítették. Itt végezte iskoláit is. Rajz tehetsége korán kibontakozott, és mint autodidakta karikatúráival igyekezett némi keresethez jutni. A fiatal fiút Gál László karolta fel, ő szerzett neki olcsó lakást és ellátást, valamint karikatúráit a Grimasz rendszeresen közölte. De más szabadkai lapok is, mint pl. a Napló és a Reggeli Újság is megjelentette rajzait. Gál

László közbenjárására sikerül ösztöndíjhoz jutnia, és így 1937-ben (más források szerint 1938-ban) beiratkozhatott a belgrádi Képzőművészeti Akadémiára, mint Petar Dobrović tanítványa. Egyetemista éveiben jelentős támogatást kapott az ott működő Bolyai Farkas Magyar Művelődési Egyesülettől, ahol barátjával, Hangya Andrással, viszonzásul a segítségnyújtásért, az egyesület számára meghívókat, képeslapokat rajzolt. A háború kitörése után, 1941-től Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán folytatta s fejezte be tanulmányait mint Boldizsár István tanítványa. A háború után Pesten maradt, és a Szabad Nép, valamint a Ludas Matyi című satirikus lap rajzolója s vezető munkatársa lett.

Pályája kezdetén mestere, Dobrović volt rá nagy hatással. „Figurális kompozícióit nagy vonalak és merész színek jellemezték.” (Balázs-Arth Valéria) Később inkább a grafikát művelte, de a festészethez sem lett hűtlen. „Különösen nagyméretű akvarelljei magas színvonalúak, bizonyítva, hogy az akvarell nem alacsonyabb rendű műfaj, mint az olajfestés.” (Gajdos Tibor)

Számunkra a legjelentősebb szabadkai Népkörben 1938-ban megrendezett kiállítás, ahol a Délvidék legrangosabb alkotóival közösen vett részt. Karrierjét számtalan egyéni és közös kiállítás is fémjelzi. A legjelentősebbek: a Délvidéki Szépművészeti Céh kiállítása (1942), Fényes Adolf-terem (1954, egyéni), Szinyei-terem (1959, egyéni), Kőbányai Képzőművészeti Biennále (1997) stb.

Erdei Sándor mindig hű maradt ehhez a tájhoz. Évekig készült hazalátogatni, de a sors mindig valamilyen akadályt gördített elé. 2002-ben halt meg Budapesten.

Folytatva az 1940. évi Bolyai-bál ismertetését, az Erdei által szépen illusztrált báli meghívón a következő szöveg áll: Tisztelettel meghívja Önt és b. családját az 1940. jan. 20-án a Mérnöki Otthonban (Kralja Ferdinanda 9.) tartandó --- BÁLJÁRA --- Kezdetre 21. 30 órakor --- Ruha: estélyi vagy fekete --- Belépti díj 30 din. (szem. ként.) --- Kérjük a rendezőség kívánságára a meghívót felmutatni. A belső oldalon ugyanez a szöveg szerbül és az egyesület pecsétje.

A műsorfüzet fedőlapja szintén magyaros díszítésű. A belső lapján szerbül és magyarul a műsor áll: 1. Lépes Margit énekel cigányzene kísérettel. 2. „Helyre Kati” hegedűn előadja Buzás

Ede. Zongorán kíséri Dvoracskó Lajos. 3. Vécsei Klárka balett táncszáma. 4. Csárdás. Táncolják: Homolya Kató – Stelli Ödön, Kárpáthy Alice – Berke Lajos, Szélhegyi Mária – Csík Andor, Bayer Juliska – Kovács István, Lépes Margit – Böhm Kálmán, Andaházy Margit – Körtvélyesi Mátyás, Jeftovics Olgica – Pintér Ottó.

A másik oldalon a TÁNCREND áll. Kraljevo kolo 1. Tango, 2. Fox-trot, 3. English Wals, 4. Slow-fox, 5. Fox-trot, 6. Tango, 7. Valcer, 8. Slow-fox, 9. Fox-trot, 10. English Wals, 11. Slow-fox, 12. Tango.

A lányok kis jegyzetfüzetecskébe jegyezték fel a táncpartnerek névsorát. Az esten képeslapokat is vásárolni lehetett, amit Erdei Sándor és Hangya András készített, ezzel is javítva az egyesület anyagi helyzetén.

Hasonlóan ünnepélyes volt az 1941-es bál is, amelyről a Reggeli Újság 1941. január 13-i száma a következőképpen számolt be: „A jugoszláviai magyar farsang legszebb eseménye lesz a beográdi magyar bál.

A Bolyai Farkas egyesület derék magyar diákjai lázasan készülődnek elitmulatságukra. Most rendezik meg harmadik báljukat, és az a céljuk, hogy a bál az egész Jugoszlávia magyarság farsangjának legkiemelkedőbb mulatsága legyen. A bálát -- mint ismeretes -- január 25-én tartják meg a Ratnicski-dom termeiben. A Ratnicski-domban van Beograd legszebb és legnagyobb táncterme, mellékhelyiségei alkalmasak arra, hogy a bálozók minden nemű kényelméről gondoskodjanak. A táncterem mellett két külön öltöző lesz a hölgyek részére. Ezenkívül csárdát és bárt rendeznek be, és a szomszédos étterem a vendégek rendelkezésére áll.

A bál védnökségére a rendőrség felkérte a jugoszláviai magyarság ismertebb vezetőit. Ezenkívül minden városban hölgybizottságokat választottak, amelynek az a céljuk, hogy közvetve segédkezzenek a bál megrendezésében és propagandát végezzenek.

A bálon műsor nem lesz, csupán a hagyományos megnyitó-csárdást, és az elsőbálás lányok felvonulását, valamint a palotást rendezik meg programszerűen.

A rendezőség ezúton is felhívja mindazokat, akik magyar ruhával rendelkeznek, és akik a megnyitó csárdásban részt kívánnak venni, hogy legkésőbb január 20-ig jelentkezzenek. A megnyitócsárdásban részt vehet minden magyarruhás fiatal pár. Jelentkezni személyesen, vagy levélben az egyesületnek a beográdi Zlatiborszka utca 10 számú házban lévő helyiségében lehet.

Az elsőbálas lányok a bálba való belépés alkalmával a pénztárnál jelentsék, hogy részt kívánnak venni az elsőbálas lányok felvonulásában.” (A hitelesség érdekében a nyelvi- és a helyesírási hibákat nem javítottuk ki. A szerző megj.)

Amint azt már említettem, az 1941-es bál is, amit január 25-én tartottak, szintén ilyen ünnepélyes volt. A magyaros motívumokkal díszített meghívóból a következőket tudhatjuk meg: A belső oldalon az egyesület jelvénye látható. A következő oldalon a fővédnök és a védnökök neve áll: Fővédnök: Dr. Várady Imre --- Védnökök: Apró István, dr. Deák Leó, Kalmár Tihamér, (aki a 100 kgr. lisztet adományozta), Krámer Gyula, dr. Nagy Iván, dr. Prokesch Mihály, dr. Reöck Andor, dr. Sánta György --- Tiszteletbeli Hölgybizottság: --- br. Bakách-Besseney Györgyné, Đuričić Vojin-né, Ilić Vlada-né. A meghívó negyedik oldalán a meghívás szerb, az ötödik oldalon pedig a magyar szövege olvasható: A Beogradi Magyar Főiskolások „Bolyai Farkas” Művelődési Egyesülete 1941. január 25-én (szombaton) tartja --- III. NAGY BÁLJÁT, --- 21.30 órai kezdettel, a „Ratnički Dom” dísztermeiben, (Francuska 2.), melyre Önt és becses családját szeretettel meghívja. --- Ruha: estélyi vagy fekete. --- Érkezési idő: 20.30-tól. --- Belépődíj 50 din. --- Főiskolásoknak 20 din. --- A meghívó felmutatandó. A hatodik oldalon a Báli tisztikar (névsor): Elnök: Kovács Gyula, -- Társelnökök: Balla László, Dudás Ferenc, Löwenberg Béla – Titkár: Vajda József – Pénztárosok: Gálfy dezső, Raffay Imre – Ellenőrök: Nyisztor István, Török András – Háznagy: Draskóczy Ede – Cigányvajda: Pálfy Imre – Rendezők: Balogh József, Batta Géza, Berke Lajos, Böhm Kálmán, Csík Andor, Dieners Károly, Dobó Antal, Dukay Ernő, Dukay Sándor, Dvorackó Béla, Dvorackó Lajos, Klein Endre, Minda Tibor, Páस्थ्य Ferenc, Pászthy Ottó, Pintér Ottó, Piry István, Recsh

Géza, Simon Mihály, Szabó György, Stelli Ödön, Tölgyesi Lajos, Varró Frigyes, Windischman Lajos. --- A rendezőbizottság címe: „Bolyai Farkas” Beograd, Zlatiborska 10.

A hetedik oldalon egy tanya, gémeskúttal látható, az utolsón pedig egy „részeg” lámpaoszlop a felkelő napnál, és a meghívó sorszáma: ez esetben 1136.

A TÁNCREND (egy külön kis füzetecskében volt feltüntetve):
1. Kraljevo kolo 2. Nyitó csárdás 3. Valcer 4. Tangó 5. Fox trott 6. Slow fox 7. Vranjanka 8. Slow fox – Szünet – 9. Palotás 10. Fox trott 11. Tangó 12. Slow fox 13. Angolvalcer 14. Tangó 15. Fox trott 16. Csárdás.

A bálon a tánczenét a „Bolyai Farkas” tánczenekara szolgáltatja. • Az étteremben a debeljačai Simon Tóni muzsikál • A meghívó és táncrend rajzait Erdei Sándor és Hangya András művészek készítették. •

Hasonló módon egy mellékelt kis füzetecskén volt feltüntetve.

A „Bolyai Farkas” 1941 január 25-én Beogradban tartott báljának hölgybizottságának tagjai:

Beogradban: Apró Istvánné, Badžak Milanné, dr. Bolgár Lászlóné, Csáki Sándorné, ing. Csipkay Jánosné, Farkas Rezsőné, Fürstner Istvánné, Georgijević Jovanné, Gross Guidóné, Győri Péterné, Jovanović Vasilijené, Haris Jánosné, dr. Lengyel Ferencné, Konjović Péterné, Marodić Svetislavné, Petrović Nikoláné, Petrović Veljkoné, Popović Milanné, Ručinski Pavlené, Schneider Attiláné, Stojanović Milanné, Tomičić Jurajné, Vasić Mladenné.

Horgosról: Dr. Reöck Andorné

Novisadról: Horváth Lajosné, Kelemen Jánosné, dr. Klucka Györgyné, Konrád Sándorné, Krámer Gyuláné, dr. Léh Tiborné, dr. Nagy Ivánné, Noszák Istvánné, Pollák Mátyásné, Tomán Istvánné, Urbán Károlyné, Urbán Oszkárné.

Pančevoról: Baksa Árpádné, Bánság Jolánné, Gajdos Erzsébet, Kalocsay Jánosné, Lestyánsky Emmi, Linkó Ica, Matánović Kálmánné, Szabó Miklósné, Varga Antalné.

Petrogradból: Bencze Zoltánné, Benkovich Ilonka, Eisenbarth Melinda, Ivanitzs Sziszi, Juhász Ferencné, Kálmán Mihályné, Lenhardt Médi, dr. Mara Jenőné, Meszmanné-Sólyom Irén, dr. Várady Józsefné, Várady Piroska.

Stari Becsejről: Dr. Balassa Pálné, dr. Draskóczy Edéné, Schumacher Lászlóné.

Szuboticáról: Dr. Drecker Edéné, özv. Erdélyi Antalné, dr. Fekete Lászlóné, dr. Hősz Dezsőné, dr. Nojcsek Gézáné, dr. Révfy Lajosné, dr. Prokesch Mihályné, dr. Vojnits Istvánné.

Temerinből: Schisler Ilona.

Vršacról: Aradi Erzsébet, Faragó Ilonka, Lantos Mariska, Molnár Andrea, Seemayerné-Gyulai Janka.

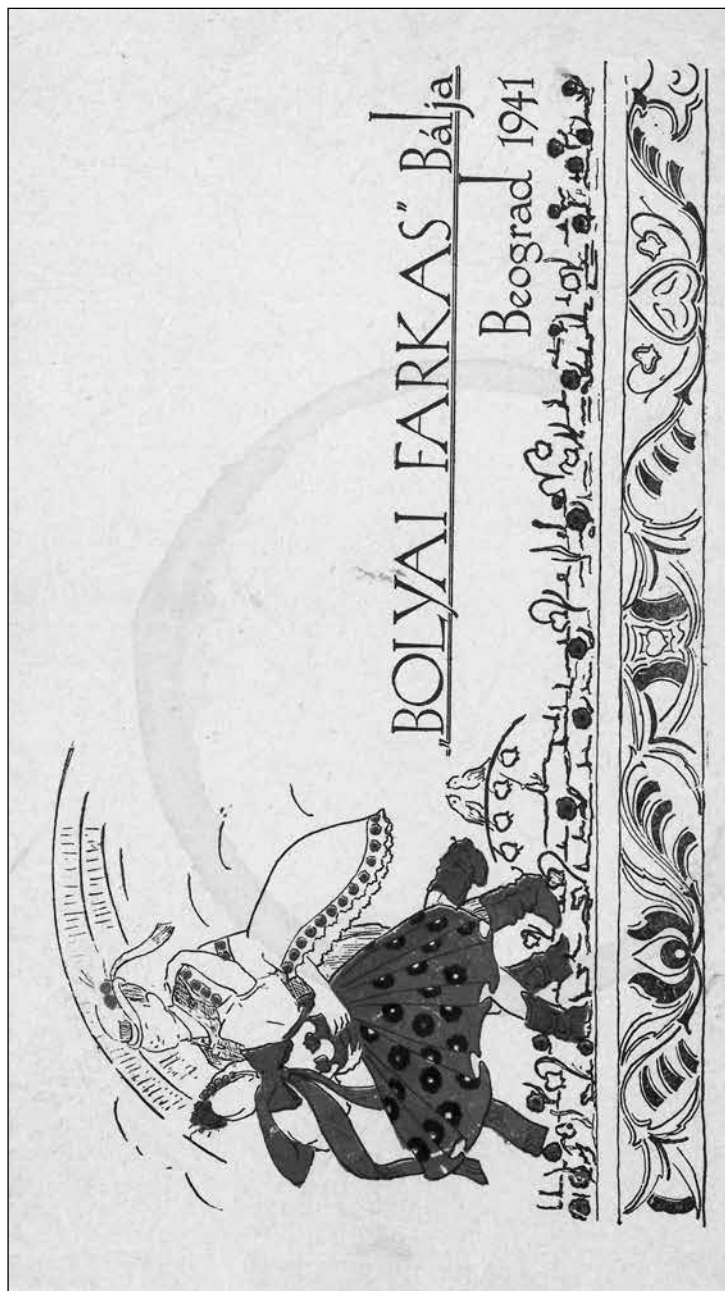
Ez a bál volt valószínűleg a Bolyai utolsó rendezvénye. 1941 áprilisában, amikor elkezdődött Belgrád bombázása, a magyar egyetemisták hazamenekültek, már azért is, mivel lehetőség nyílt a magyarországi továbbtanulásra. Belgrád magyar lakossága is megszappant.

A Bolyai Farkas irattárát április első napjaiban a magyarkanizsai Vajda József és Dobó Antal Magyarkanizsára vitték, és ott elrejtették. Még azon az őszön az utolsó elnök, Löwenberg Béla kérésére felküldték Budapestre. Amint már említettem, Pesten megalakult a Délvidéki Egyetemi Hallgatók Egyesülete. A belgrádi diákok, akik Pestre kerültek, a Gömbös Gyula kollégiumban kaptak elhelyezést, ami a Múzeum körúti Károlyi-palotában volt. Löwenberg is itt kapott szállást. Ez az egyesület később integrálódott az összesített magyarországi egyetemista egyesületekkel, és így a Bolyai irattára is ide került. Hogy a háború sodrában azután mi lett vele, eddig nem sikerült felkutatni. Valószínűleg valamelyik magyarországi levéltárban rejtőzködik. Csak remélni lehet, hogy egyszer mégis előkerül. A Bolyai tehát akkor szűnhetett meg, amikor beolvadt az összesített magyarországi egyetemista egyesületekbe.

Az egyesület leltárállománya a háborúban elveszett, de az is lehet, hogy később, a háború után a belgrádi magyar egyetemisták 1951-ben megalakult József Attila művelődési egyesületének a berendezését képezte.

Erdei Sándor Újvidéken, Veselinović Sulc Magdáék kertjében

Az 1941. évi bál meghívója (Erdei Sándor)

A BEOGRADI MAGYAR FŐISKOLÁSOK „BOLYAI FARKAS”
MŰVELŐDÉSI EGYESÜLETE 1941 JANUÁR 25-ÉN (SZOMBATON)
TARTJA

III. NAGY BÁLJÁT,

21.30 ÓRAI KEZDETTEL, A „RATNIČKI DOM” DISZTERMEIBEN,
(FRANCUSKA 2) MELYRE ÖNT ÉS BECSSES CSALÁDJÁT SZERETET-
TEL MEGHIVJA.

Ruha: estélyi vagy fekete.

Belépődíj 50 din.

Érkezési idő: 20.30 tól.

Főiskolásoknak 20 din.

A meghívó felmutatandó.

ČASNIŠTVO BALA — BÁLI TISZTIKAR:

ELNÖK: Kovács Gyula

TÁRSELNÖKÖK: Balla László, Dudás Ferenc, Löwenberg Béla

TITKÁR: Vajda József

PÉNZTÁROSOK: Gálty Dezső, Raffay Imre

ELLENŐRÖK: Nyisztor István, Török András

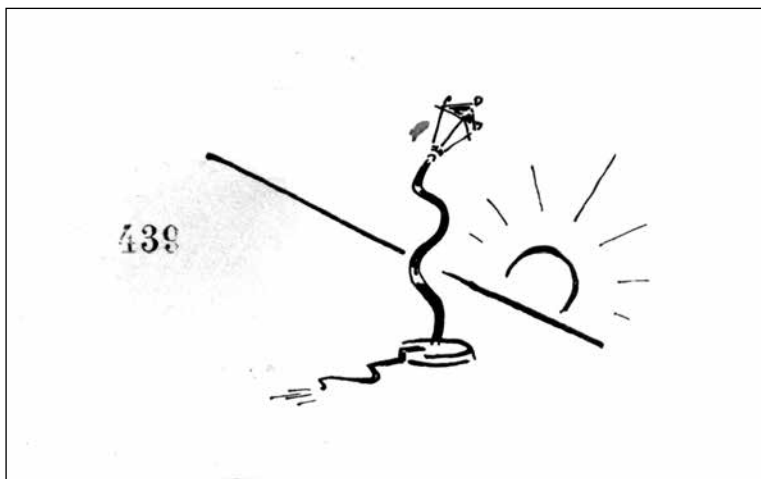
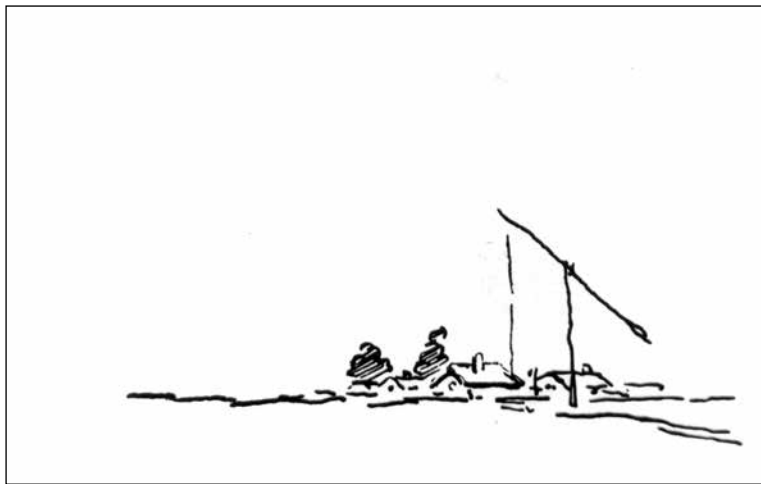
HÁZNAGY: Draskóczy Ede

CIGÁNYVAJDA: Pálty Imre

RENDEZŐK: Balogh József, Batta Géza, Berke Lajos, Böhm Kálmán,
Csík Andor, Dieners Károly, Dobó Antal, Dukay Ernő, Dukay Sándor,
Dvoracsó Béla, Dvoracsó Lajos, Klein Endre, Minda Tibor, Pásthay
Ferenc, Pásthay Ottó, Pintér Ottó, Piry István, Resch Géza, Simon Mihály,
Szabó György, Stelli Ödön, Tölgyesi Lajos, Varró Frigyes, Windischman
Lajos.

A rendezőbizottság címe: „BOLYAI FARKAS” Beograd, Zlatiborska 10.

A meghívó belső oldala

A meghívó hátlapján Hangya-rajzok

Eladásra szánt képeslapok – Erdei Sándor munkái

*Magyar bál
Beograd 1941*

S. K. L. U. „BÓLYAI FARKAS”

M. E. H. K. E. „BÓLYAI FARKAS”

tisztelettel meghívja Önt és b.
családját az 1940. jan. 20-án a
Mérnöki Otthonban (Krajja Ferdi-
nanda 9) tartandó

BÁLJÁRA

Kezdetre 21.30 órakor

Ruha: estélyi vagy fekete

Beléptidij 30 din. *men. kén. t.*

Kérjük a rendezőség kívánságára
a meghívót felmutatni

Az 1940. évi Bolyai-bál meghívója (Erdei Sándor rajzával)

1. Lepeš Margita peva uz pratnju ciganske muzike.
2. „Helyre Kati“ izvodi na violini Buzás Ede. Na klaviru prati Dvoračko Lajoš.
3. Veče! Klarika pleše balet.
4. Čardaš.

1. Lépes - Margit énekel cigányzene kísérettel.
2. „Helyre Kati“ hegedűn előadja Buzás Ede. Zongorán kíséri Dvoracsó Lajos
3. Vécsei Klárika balett táncszáma.
4. Csárdás. Táncolják :

Homolya Kató — Stelli Ödön
 Kárpáthy Alice — Berke Lajos
 Szélhegyi Mária — Csik Andor
 Bayer Juliska — Kovács István
 Lépes Margit — Böhm Kálmán
 Andaházy Margit — Körtvélyesi Mátyás
 Jéftovics Olgica — Pintér Otto

Handwritten signatures and notes:
 Károlyi Ferenc
 Károlyi Lajos
 Károlyi János
 Károlyi István
 Károlyi László
 Károlyi Miklós
 Károlyi Zoltán
 Károlyi Zsolt

RED IGARA — TÁNCREND

Kraljevo kolo

1. Tango	7. Valzer
2. Fox-trot	8. Slow-fox
3. English Wals	9. Fox-trot
4. Slow-fox	10. English Wals
5. Fox-trot	11. Slow-fox
6. Tango	12. Tango

A Bolyai-bál műsorfüzetének belső lapjai

Az 1940-es bálra készített képeslap

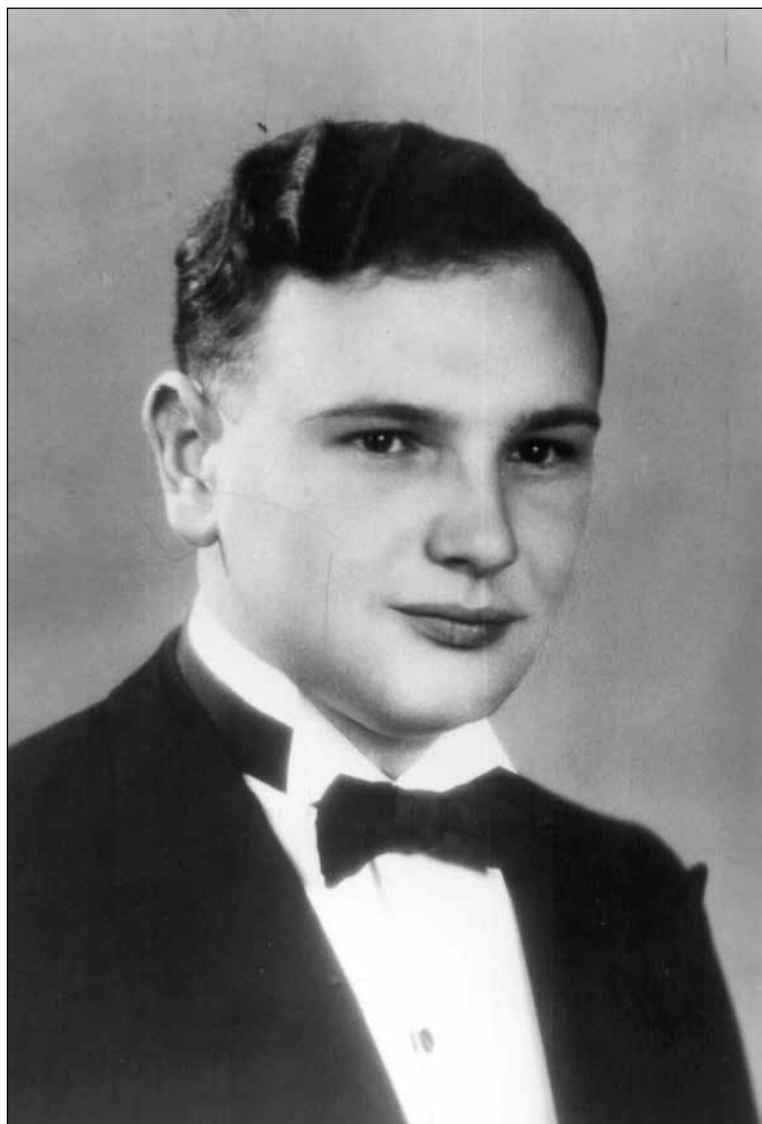
Két fellépő

**Bálozók (balról): Dobó Antal, Veselinović Sulc Magdolna
és Löwenberg Béla**

Az 1941-es bálban: Veselinović Sulc Magdolna és Lőwenberg Béla

Az egyesület utolsó elnöke, Löwenberg Béla (érettségiző kép)

*"A. Bolyai Tarkas" bálja
Beograd 1941*

Az 1940. évi bál fellelépői, elől az elnök és Kálmán Pirooska

Bálozók csoportja

A Bolyai tagságát (visszaemlékezés alapján) a következő egyének alkották

Neve	Milyen szakra járt	Kés. lakóhelye	Kor. lakóhelye
1. Ács József	festőművész	Újvidék M.Gork.26	Topolya
2. Andaházi Margit (Gitta)	gyógyszerész	Bp. Hunyadi u. 6.	Újvidék
3. Balla László	építészmérnök	Szab. Fasiz. tér	Nagybecskerek
4. Balogh József			
5. Barna Dezső	gépészmérnök	Versec	
6. Bartus Tibor		Belgrád	Szabadka
7. Batta Géza	építészmérnök	Belgrád	Magyarkanizsa
8. Bayer Juliska			
9. Berke Lajos	villam. mérnök	1145 Bp. Gyarmat 44.	Szabadka
10. Beszédes Károly	vill. mérnök	1158 Bp. Nefelejts 55	Szabadka
11. Bicskei János	tanár	1944-ben kivégezték	Tiszaadorján
12. Boschán György	szobrász	Belgrád	
13. Bóza Lajos	mérnök	Bácskossuthfalva	
14. Böhm Kálmán	állatorvos	Nagybecskerek	
15. Buzás Ede	művészet. akad.	Budapest	Bácskossuthfal.
16. Cabai József	tanár	Pancsova	
17. Cellik István	tanár		
18. Czerni Győző	gépészmérnök	Budapest	Oroszlámos
19. Csabai ? (az apja órás volt, nem beszélt magyarul)			Versec
20. Csende Károly	jogász	Torontálvásárhely	
21. Csernák Lajosné dr.		1122 Bp. Városmajor 76.	
22. Csík Andor	gyógyszerész	Újv. M. Gorkij 32.	Bocsár
23. Csík Jenő			Bocsár
24. Csikós István	bányászmérnök		Versec
25. Denegri István	közgazdász	Szabadka	Szabadka
26. Dévai László		Bácskossuthfalva	
27. Dieners Károly	orvos	Törökbecse	
28. Dobó Antal	orvos	Magyarkanizsa	
29. Draskóczy Ede			
30. Dudás Ferenc	közgazdász	Ada	
31. Dukay Ernő	jogász	Szeged	Magyarkanizsa

32. Dukay Sándor	orvos	Kanada	Magyarkanizsa
33. Dvoracskó Béla dr.	állatorvos	6222 Csengőd, Dózsa	49.
34. Dvoracskó Lajos dr.	orvos	Csantavér	Csantavér
35. Erdei Sándor	festőműv.	1106 Bp. Erdősi u.43	Pacsér
36. Erdélyi Lajos --- Túró	állatorvos	Zenta	
37. Facsar Sándor	tanár	1011 Bp. Szilágyi D.7.	Szabadka
38. Forrai István	jogász	Székelykeve	
39. Gálfy Anna	zeneművész	Bécs	Szabadka
40. Gálfy Dezső	állatorvos	Zenta	
41. Guelmino János	tanár	Zenta	Zenta
42. Györfy	biológiateanár	Hertelendyfalva	
43. Hangya András	festőművész	Zágráb	Szabadka
44. Hegedűs László	vill. mérnök	1073 Bp. Osváth u. 15.	
45. Hegyi József - Dzsoni	nem diplomált	Nagybecskerek	Törökkanizsa
46. Heneberg György	katonaorvos	Zombor	
47. Hevér Dezső dr.	vegyszermérnök	1112 Bp. Csárda u. 9.	
48. Homolya Kató			
49. Jedlicska Gábor	orvos	Zenta	
50. Jedlicska István	orvos	Zenta	
51. Jeftovics Olgica			
52. Jeges Sándor	tanár	Gyula	Bácskossuthfal.
53. Juhász Imre dr.	orvos	Bp. Hegyalja u. 2/A	
54. Kafner Károly	orvos	Törökbecse	
55. Kálmán Piroska dr.	orvos	Szabadka	Nagybecskerek
56. Kalmusz István	mérnök	Pécs	Versec
57. Karácsonyi Frigyes dr.	orvos	6400 Kiskunhalas	
58. Karagich Jenő	állatorvos	Bezdán	
59. Kárpáthy Alice			
60. Kecskeméti Gyula	mérnök	Zenta	
61. Keiser István		Szabadka	
62. Kezes Béla	orvos	Caracas, Venezuela, Los Palos Grandes, 1062, Sexta calle transv. 29-04	
63. Kincses Zoltán			
64. Kiss Antal		Zenta	
65. Kis Nándorné			
66. Kiss László		Zenta	

67. Klacsmann László dr.	nőgyógyász	2100 Gödöllő, Faiskola u.1.	
68. Klein Endre	orvos	Módos	
69. Kmecz Imre	mérnök	Palics	Palics
70. Knapecz Géza	műgyet. tanár	1111 Bp. Karinty u. 30/32.	
71. Knapecz József	tanár	Szabadka	
72. Kocsi Pubi	elektromérn.	Szabadka	
73. Komáromi József	újságíró	2100 Pétervárad, M.Gubec u. 1/I	
74. Komáromi Szilveszter	jogász	Magyarország	Kishegyes
75. Kovács Ferenc	mérnök		
76. Kovács Gyula	állatorvos	Topolya	
77. Kovács István	orvos	Magyarország	Újvidék
78. Kovács Ottó	gyógyszerész	Hajdújárás	Szabadka
79. Kovács Sztrikó Margit	biológiatanár	Szabadka	
80. Kovács Sztrikó Zoltán	gimn. tanár	Újvidék	Szabadka
		Stefana Musića 2.	
81. Kovács Jenő dr.	belgyógyász	8000 Székesfehérvár, Szabadka	
		Németh Győző u. 8.	
82. Körtvélyesi Mátyás	jogász	Zenta	Ada
83. Kun Szabó László dr.	jogász	Szabadka	Szabadka
84. KuzmanovSlavko-Gyuzi	nem dipl.	Újvidék	Törökkanizsa
85. Laczkó Vilmos dr.	állatorvos	Magyarkanizsa	Törökkanizsa
86. Lázár Zoltán	orvos	Belgium	Tiszaszentmikl.
87. Lehoczki László	orvos	Ausztrália	Péterréve
88. Lengyel Ferenc	jogász	Versec	
89. Lépes Margit			
90. Losoncz Aurél	jogász	Szabadka	Magyarkanizsa
91. Löwemberg Béla			Drávaszög,
- Lenkey	orvos	Budapest	Laskó
92. Luxeder Endre	mérnök	Derecske	Óbecse
93. Major László	közgazdász	Drávaszög	
94. Mezei István	mérnök	Kragujevac	Újvidék
95. Mihályi Gábor József	mérnök	Péterréve	
96. Minda Tibor	újságíró	Újvidék, V. Stajic 26/I. Szentmihály	
97. Munk György	mérnök	Újvidék	Szabadka
98. Nagy István	orvos	Bosznia	Szabadka
99. Nagy ?	közgazdász	Magyarkanizsa	
100. Nyisztor István			

(Zoltán?)	közgazdász	Magyarország	Szabadka
101. Olajos Mihály	mérnök	Zenta	
102. Pálffy Imre dr.	orvos	2030 Érdliget	Perlez
103. Papp Gyula	mérnök	Szabadka	
104. Pásthly Ferenc			
105. Pászthy Ottó	orvos	Magyarország	Újvidék
106. Pintér Lajos	jogász	Versec	
107. Pintér Ottó	állatorvos	Piros	Piros
108. Pioker Ferenc	mérnök	Szabadka	Nagyikikinda
109. Piry István	orvos	Batina	Apatin
110. Rafajlović Aleksandar tanár		Szabadka	
111. Raffay Imre			
112. Resch Géza			
113. Rózsa Gyula	mérnök	Újvidék	
114. Ruby Ernő	gyógyszerész	1080 Bp. Sihaly u. 2/a.	
115. Schell János dr.	mérnök, egy. tan.	Újvidék, V. Stajica 24.	Újvidék
116. Sicker Ferenc			
117. Simon Mihál	orvos	5000 Szolnok, Kertész u.13.	Zenta
118. Sípos Margit	orvos	Újvidék	
119. Solti Imre	közgazdász	Szabadka	Magyarkanizsa
120. Sóregi Andor	állatorvos	6400 Kiskunhalas, Eötvös u. 2.	Magyarkanizsa
121. Stefkovics István	állatorvos	Nagybecskerek	
122. Stelli Ödön	orvos	Budapest	Apatin
123. Stocker Ottó	másodtitkár		
124. Szabó György	orvos	Nagybecskerek	Pancsova
125. Szarvas János			
126. Szenczy Imre	építészmérnök	1111 Bp., Móricz Zs. tér 3/a	
127. Szentgyörgyi István tanár		Szabadka (könyvtárban)	
128. Szendrődi Endre	orvos	Pancsova	
129. Szélhegyi Márta			
130. Szigety	mérnök	Zimony	
131. Szilberleiter Ferenc		2800 Tatabánya,	
- Szili	villam. mérnök	Verseny u.5.	Szabadka
132. Szlávicska László	villam. mérnök	1022 Bp. Alvinci u.38.	Újvidék
133. Szokolai Margit	orvos	Zágráb	Szabadka
134. Szolga Pál dr.	gyermekorvos	1088 Bp.	

		Szentkirályi u. 34.	Pancsova
135. Szollár István		Zenta	
136. Szőke Klára	művészeti akadémia	Zimony	
137. Szőke Pál	defektológus	Szabadka	Szabadka
138. Szügyi Antal	állatorvos	Zenta	
139. Takács Lajos	tanár	Szabadka	
140. Tatić Pajo	nem diplomált	Belgrád	Törökkanizsa
141. Tóth Abonyi Tibor	orvos	Macedónia	Zenta
142. Tóth István dr.	állatorvos	7400 Kaposvár, Ady E. u. 7.	Zenta
143. Tölgyesi Lajos			
144. Török András	orvos	Újvidék, katonakórház	Szabadka
145. Tunner Aladár	kőfaragó	Nagybecskerek Car Dušan u.25.	
146. Tunnen Lajos	háznagy		
147. Urbanovszkiné Mucsi Eszter		Belgrád, G. Principa21.	
148. Vajda József	magyartanár	Szabadka	Magyarkanizsa
149. Varga Béla	állatorvos	Királyhalma	
150. Varga Dezső	gépészmérnök	9026 Győr, Ságváry E. u.26/a.	Fehértemplom
151. Varga László	közgazdász	Szabadka	
152. Varró Frigyes (Ferenc ?)	gépészmérnök	1022 Bp. Fillér u. 60.	Beocsin
153. Varró István	vegyészmérn.	Budapest	Glogovci
154. Vaszilcsin István	erdőmérnök	Budapest	Sándoregyháza
155. Vámos ?			
156. Veselinović Sulcz Magda (Dusi)	egy. magyartanár	Újvidék	Újvidék
157. Vóth Lajos			
158. Wagner Károly	gazdas. intéző	Törökkanizsa	Törökkanizsa
159. Walter Béla dr.	orvos	Topolya	
160. Zubai Miklós	mérnök	Nagykikinda	

Összegzés

Elemezve a két világháború közti délvidéki magyarság, azon belül is az értelmiség helyzetét és magatartását, valamint összehasonlítva a maival, három nagyon lényeges eltérést tapasztalhatunk.

Az első, a legjellemzőbb, hogy a Jugoszláv Királyságban élő délvidéki magyarság sohasem tekintette hazájának Jugoszláviát. A Trianon utáni helyzetet csak átmeneti állapotnak tartotta, és biztosan hitte, hogy a politikai változások előbb-utóbb meghozzák a Délvidék visszacsatolását. Ezt a tudatot erősítette a magyar kormány is, hisz semmiképp sem mondott le az elvesztett területeiről. A könyörtelen elnyomás ezt a vágyat mint ellenreakció még fokozta is.

A másik lényeges különbség, összehasonlítva a délvidéki magyarság mai nemzettudatával, biztosan állítható, hogy az akkori generációé sokkal erősebb és egészségesebb volt, mint a maiaké. A majd kilencven évnyi kisebbségi sors, a magyar oktatástól és a nemzeti légkörtől elszakított negyedik, ötödik generáció már képtelen a gyermekeiben kialakítani olyan erős magyarságtudatot, amely a mind erőteljesebb beolvasztási törekvéseknek képes lenne ellenállni. Miközben gőzerővel folynak a betelepítések, a Délvidék nemzeti összetételének a megváltoztatása, a magyarság megfélemlítése, legyilkolása, elszegényítése, jogaink csorbítása, szobraink, emlékhelyeink, kulturális értékeink lerombolása, sőt a legtöbb magyar politikai párt nemzetáruló magatartása. Nemcsak az egymásközi kíméletlen harc teszi lehetetlenné a magyar ellenállást, hanem sokkal inkább egyes politikusainknak az az erkölcstelen magatartása, hogy a „fotelért”, a rangért, a jó fizetésért minden szent magyar dolgot képes feláldozni. A korábbi vezetők közül sokan akár az életüket is készek voltak feláldozni az itteni magyarságért, a mostaniak viszont még a „pecsenyéjüket” sem.

És ebből ered a harmadik lényeges különbség is, az erkölcsi válság. A kommunista hatalom megsemmisített minden erkölcsi normát, felszámolta a munka és a tudás becsületét, a vallás üldözésével lerombolt egy kétezere éves kulturális és lelkiismereti intézményt, a falvak elsorvasztásával megszüntette a paraszti

élet normarendszerét, és olyan erkölcsi válságba sodorta a magyar, de nemcsak a magyar közösséget, ahol a csalás, a rablás, de még a gyilkolás is erénynek számít. Emellett teret engedett a „bizánci” magatartás terjedésének, így nem a közép-európai kultúra termékenyítette meg a balkáni maradiságot, hanem a balkáni sötétség árad mindinkább felénk, észak felé.

A titói ravasz politika, a népbutítás, a testvériség-egység hamis szólamai, a világútlevél (ami csak arra szolgált, hogy minél több magyar nincstelen váljon meg a szülőföldjétől), és még számtalan más cseles fondorlat a délvidéki magyarság nemzettudatát nemcsak gyengítette, hanem annyira lerombolta, hogy sokan büszkébbek voltak a jugoszlávságukra, mint a magyarságukra. Most viszont, hogy ez az összetákolt és összerabolt ország darabjaira hullott, s a jugoszlávsággal már nem lehet dicsekedni, a délvidéki magyarság egy jelentősebb része szívesebben vallja magát „vajdasági magyarnak”, mint az egyetemes magyarsághoz tartozónak. Ezen a helyzeten még inkább rontott a Gyurcsány-kormány viszonyulása a határokon túlra szakadt magyarsághoz. Az még érthető, hogy a kisantant országai minden eszközt igénybe vesznek a magyar kisebbség megsemmisítése érdekében, hisz addig nincs nyugodt álmuk, a lelkiismeretük nem lehet tiszta, amíg mi létezünk. Érthetetlen volt viszont a Gyurcsány-kormány nemzetellenes magatartása. Azzal ugyanis, hogy lemondott az anyaország határain kívül rekedt magyarságról, megvont minden erkölcsi, szellemi és anyagi támogatást, segítve beolvadásunkat vagy a menekülésünket a szülőföldünkről, beszűkítve a magyarság életterét, így veszélyeztette az anyaország biztonságát és fennmaradását is.

Szerencsére az Orbán-kormány változtatott az elszakított területek magyarságához viszonyuló politikán, erkölcsi és anyagi támogatást nyújtott és ezzel begyógyította azokat a sebeket, amelyeket a nemzetáruló Gyurcsány-kormány politikája okozott, így reményt adott a megmaradásunkra.

Ez a visszatekintés a feledés ellen kíván tenni valamit, valamilyen kulturális nyomot hagyni magunk után, és talán azt is elérhetjük, hogy megmaradunk itt a Délvidéken is magyar közösségnek.

II. rész

*A JÓZSEF ATTILA
MAGYAR
KULTÚREGYESÜLET*

A kezdet

Bár Jugoszlávia nyugati részében még tartott a háború, viszont a Bánságban és Bácskában 1944 októberében már megszűntek a harcok. Igaz, hogy a „megtorlás napjai” és a Petőfi brigádba való kényszerbesorozások már nagyban tartottak, de az érettségiző diákok szerencsésebb része, és azok, akiknek az anyagi lehetőségei ezt megengedték, már az egyetemi felvételi-re készülődtek. Az 1944/45-ös tanév mindenképp „gyorstalpalónak” nevezhető, hisz ott, ahol az oktatás idejében elkezdődött, rövid időn belül megszakadt, de a legtöbb helyen szeptemberben el sem kezdődött a tanítás. Nagybecskerekén például a gimnáziumban a tanítás csak március elején indult, és augusztusban már az érettségi vizsgák is befejeződtek. A kedvezőtlen körülmények ellenére, a mai magyar egyetemi hallgatók számával összevetve, viszonylag elég sokan iratkoztak be az ország egyetemére. A zágrábi egyetemnek például az 1945/46-os tanévben több mint száz magyar hallgatója volt. Ezt már azért is fontosnak kell értékelnünk, hisz a harcok elmúltával a magyar értelmiség egy része elmenekült, sokan pedig, főleg a magyarság vezetői, a szerb megtorlás áldozataivá váltak.

A magyar értelmiséget ért háborús veszteségek enyhítése érdekében már 1945 júliusában megalakult a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség. (Ez a Kultúrszövetség 1947 elején Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség néven országos szervezetté vált.) Ennek előzményeként 1946-ban a szabadkai Népkörben egy tanácskozást hívtak össze, amelyen a különböző egyetemek hallgatóinak magyar képviselői is részt vettek. A gyűlést Kongó Tivadar, a Tanács tagja vezette (egyes adatok szerint elnöke, majd a későbbi szövegben titkára volt, valójában az elnök dr. Kovács Kálmán volt, a főtitkár pedig Hock Rezső), de sokan tudni vélték, hogy a kezdeményezője Keck Zsigmond, a Magyar Szó akkori főszerkesztője volt. Itt az a határozat született, hogy a V.M.K.SZ. egy gyűjtési mozgalmat indít el, és ennek érdekében a szervezeten belül egy operatív bizottságot hoz létre. A bizottság hamarosan munkához is fogott, amit a szervezeten belül létrehozott „MA-

GYAR FŐISKOLÁS SEGÉLY AKCIÓ"-nak 4. számú körlevele is bizonyít. (A dokumentumok szövegeit a hitelesség miatt eredeti formájukban közöljük. A szerz. megj.) Ezek szerint a Kultúrszövetség nagyszabású gyűjtőakciót indít (felsőbb engedéllyel) a magyarlakta településeken. A körlevél szövege a következő:

*„Vajdasági Magyar Kultúrszövetség
FŐISKOLÁSSEGÉLYEZŐ BIZOTTSÁGA
4. számú KÖRLEVÉL*

A Vajdasági Magyar Kultúrszövetség egyik legfontosabb feladatának azt tekinti, hogy az új magyar értelmiség mielőbbi kiépítését minden eszközzel támogassa. Szükségesnek tartja ezt azért, mert a magyarság csak úgy tudja megoldani a reá váró feladatokat, ha megfelelő számú és tudású értelmiséget termel ki soraiból.

A magyarságnak a legsürgősebben szüksége van igen nagy számú középiskolai tanárra, jól képzett orvosokra, mérnökökre és a legkülönbözőbb szakemberekre. Ezeknek, a magyarságnak megfelelő számaránya ugyanis az egyedüli biztosíték arra, hogy a népi államunk által biztosított jogokat teljes mértékben érvényesíthessük. Új értelmiségünknek a népért kell dolgozni, és a népből kell származnia. Ezért szükséges az, hogy a legszegényebb magyar főiskolásnak is lehetővé tegye, hogy elvégezhesse tanulmányait.

Ezt egy általános gyűjtéssel érjük el, amelyhez minden magyar, akár a legcsekélyebb mértékben is, hozzá kell, hogy járuljon.

A gyűjtés megszervezését a Magyar Kultúrszövetség egy főiskolás diákbizottságra bízta, amely pontos tervet dolgoz ki annak lebonyolítására. Ez a bizottság a gyűjtés eredményéből Zágrábban egy diákmenzát és Beográdban egy diákothont alapított (Ez utóbbi csak terv volt, valójában nem jött létre – a szerző megj.), ahol minden magyar diák anyagi helyzetéhez mérten támogatásban részesül. A gyűjtés már a legtöbb magyarlakta helységben megtörtént és január 15-ig meg kell hogy történjen ott is, ahol ez eddig elmaradt.

A bizottság tehát mindazokban a magyar községekben, ahol a gyűjtés eddig még nem történt meg, a magyar kultúregyesületekhez, valamint a többi antifasiszta szervezetekhez (A.F.ZS., Népi ifjúsági szervezet, Munkásszervezet) a következő kérelemmel fordul:

1. A gyűjtés helyes és eredményes megszervezése érdekében az említett szervezet vagy a gyűjtés irányítója azonnal tartson megbeszélést a gyűjtés végrehajtására alkalmas egyénekkel, ahol mindent pontosan megbeszélnek.

2. Mindezekben a helységekből 1947. január 10-ig bezárólag általános, házról házra történő gyűjtést rendezzenek.

3. A gyűjtés eredményével minden szervezet számoljon el 1947. január 15-ig.

4. Gyűjteni elsősorban pénzt kell, de elfogadunk természetbeni adományokat is, főképpen zsírt vagy szalonnafélét.

5. Elszámolás módja: A pénzbeli gyűjtés eredményéről a helyi gyűjtőszervek jegyzőkönyvet készítenek két példányban, az egyiket megtartják maguknak, a másikat pedig az összeggel, valamint a lezárt és a gyűjtők aláírásával ellátott gyűjtőívekkel együtt beküldik a Vajdasági Magyar Főiskolások alapjának javára (Szubotica központ: csekkszám 79 – 130.)

6. A természetbeni adományokról készíttessenek három példányban leltárt, egyik példányt megtartják a helyi gyűjtőbizottságok, a másik példányt beküldik a V.M.K.SZ. központi címére, a harmadik példányt pedig, amennyiben a természetbeni adomány élelmiszer, elküldik a Zágrábi Magyar Főiskolások Menza címére (Madjarska Studenska Menza, Zagreb Radićeva ul. 32.) Kérjük a küldeményt jól becsomagolni és átkötni. A csomagolási és átkötési költségeket a pénzbeli gyűjtés eredményéből kell levonni, és amennyiben a gyűjtés folyamán valamilyen nehézség merülne fel, a helyi megbízottak azonnal forduljanak a V.M.K.SZ.-hez telefonon vagy levélben. (Subtica, telefon: 513.)

7. Azokban a magyarok által lakott helységekből, ahol magyar kultúregyesület nincsen, vagy nem működik, egy másik működő antifasiszta szervezetnek kell átvenni a gyűjtés irányítását. Ez a szervezet kijelöl azonnal egy szervezésre alkalmas embert (tanító, népbizottsági tag, ifjúsági tag), aki a gyűjtést irányítja,

ellenőrzi. A gyűjtés elvégzésére leginkább az ifjúság tagjait és az iskolásokat kell kijelölni. Ezeknek pontosan meghatározott terv szerint kell eljárniuk, legjobb, ha két gyűjtő egy gyűjtőívet kap, amellyel a kijelölt utcát, vagy megfelelő számú házat végigjárnak. Fontos, hogy egy–egy csoportra ne jusson túl nagy feladat, minél több embert kell a kitűzött napon munkába állítani. Ezzel elérjük azt, hogy minden magyar tehetségéhez képest bármilyen csekély formában is hozzájárul a munkához és az akció sikeréhez. Fontos az is, hogy a gyűjtőifjainknak és iskolásoknak, a női szervezet tagjainak megmagyarázzuk az akció jelentőségét. E célból a gyűjtés napja előtt össze kell hívni a gyűjtőket és megbeszélni az összes helyi problémákat. A szervezést irányító szerv ügyeljen arra, hogy a kitűzött feladatokat mindenkor a kelő időben pontosan elvégezzék.

8. Felhívjuk az egyesületek figyelmét, hogy a gyűjtéseken kívül, amennyiben ez lehetséges, rendezzenek a saját kereteiken belül bálakat, szín- és kultúrelőadásokat, amelyeknek jövedelmével szintén járuljanak hozzá egyetemi hallgatóink támogatásához.

9. Végül felhívjuk a szervezetek figyelmét arra, hogy a gyűjtési akció, mint az alsóbb néphatóságaink, mint a Vajdasági Főbizottság hozzájárulása és 2712 / 946 számú engedélye alapján történik, ez azt jelenti, hogy demokratikus hazánkban a magyarság szabad kulturális fejlődése korlátlan lehetőségeket nyújt, kizárólag tőlünk függ, élünk-e e szabadságjogainkkal, és meg tudjuk-e alapozni a jövőnket értelmiségi téren is.

Halál a faszizmusra, szabadság a népnek!

Szubotica, 1946. október 6-án.

A Főiskolássegélyező Bizottság nevében Krizsán Imre”.

A magyarság megértette ennek fontosságát, és a gyűjtést hathatósan támogatta, bár ez nem volt egyszerű dolog, hisz az adakozók is a nincstelenséggel küszködtek. A fennmaradt gyűjtőívekből ez jól érzékelhető. Például Erdélyi László (közismert szabadkai magyartanár) gyűjtőíve alapján Szabadkán 22 személytől általában havi 10, 20, 30 dináros adományt, amit három hónapra mindjárt kifizettek, összesen 1075 dinárt sikerült összegyűjtenie.

nie. A begyűjtött pénzt itt helyben, 1947. január 10-én Vukovics Klárának, a VMKSZ főiskolai segélyező alosztálya titkárának adta át. A fennmaradt gyűjtőívekből az is kiderül, hogy nemcsak a helyiek gyűjtöttek a Vajdaságban, hanem az egyetemi hallgatók is hazautaztak, és kivették részüket a gyűjtésből. Például a zágrábi diákok művelődési csoportja karácsonyi körútra indult, Újvidékre, Temerinbe, Óbecsére, Zentára és Zomborba. Erről az akkori Magyar Szó is beszámolt, miszerint a főiskolások kultúrcsoportja műsoros előadásokat szervezett Vajdaság-szerte. Műsorukon szavalatok, ének- és zongoraszámok, valamint Moliére: Botcsinálta doktor című komédiája szerepelt. „Az előadás tiszta bevételét a zágrábi magyar főiskolás menza, és a belgrádi magyar főiskolás internátus javára fordították. Az előadás iránt nagy volt az érdeklődés”.

A szép tervek azonban, mielőtt megvalósulhattak volna, gyorsan füstbe mentek. Ugyanis az a jól hangzó ígéret, miszerint „demokratikus hazánkban a magyarság szabad kulturális fejlődése korlátlan lehetőségeket nyújt,” csak a magyarság félrevezetését szolgálta. Pedig megtanulhattuk volna már a korábbi hazug ígéretések alapján, hogy a szerb hatalom egyikének sem érdeke az öntudatos magyar értelmiség képzése. Sőt, mindenáron azon mesterkednek, hogy az iskoláztatásunk megnehezítésével meggátolják az öntudatos magyar értelmiség kinevelését, vagy ha ez nem megy, akkor a délvidéki magyar értelmiséget jugoszláv, illetve szerb elkötelezettségűvé tegyék. Ezért nem „tőlünk függ(ött, hogy) él(t)ünk-e e szabadságjogainkkal, és megtudjuk-e (egykor is) alapozni a jövőnket értelmiségi téren is.” Nem kétséges ugyanis, hogy a magyar értelmiség „megfelelő számaránya ... az egyedüli biztosíték arra, hogy a(z) (népi) állam(unk) által biztosított jogokat teljes mértékben érvényesíthessük”. A dologban az a legelszomorítóbb, hogy ezt a szépen induló akciót éppen két magyarral torpedóztatta meg a jugoszláv kommunista hatalom. Erről tanúskodik annak a szégyenteljes gyűlésnek a jegyzőkönyve, amely a magyar diákok segélyezését megtiltotta. A kommunista hatalom fondorlatos cinizmusát az is bizonyítja, hogy a korábbi, a magyarság szempontjából kedvező határoza-

tok „téves voltát” azokkal magyaráztatták meg, akik épp a korábbi döntést meghozták.

„Jegyzőkönyv

Mely a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Főiskolássegélyezőbizottságnak III. rendes ülésén lett Novi Sadon, a Magyar Szó helyiségeiben, 1947. 6. 15-én felvéve.

Jelenlevők:

a) a V.M.K.SZ. részéről: Keck Zsigmond, a Magyar Szó főszerkesztője és Kongó Tibor (helyesen Tivadar – a szerző megj.), a V.M.K.SZ. titkára.

b) a zágrábi csoport részéről: Szendrei Dezső, Kun János és Börcsök Imre.

c) a beográdi csoport részéről: Burány István, Deák István és Horváth Ella.

d) a novi sadi csoport részéről: Juhász Géza, Nagy Mária és Kovács-Sztrikó Anna.

Jegyzőkönyvvezető: Hübsch Tankréd.

Az ülést Keck Zsigmond vezette le.

Bevezetőjében Keck Zs. ajánlotta, hogy a II. Központi bizottsági ülésen megállapított tárgysorozatra való áttérés előtt Burány István számoljon be a magyar főiskolások helyzetéről, a beográdi és a zágrábi Népi Egyetemi Ifjúság szervezet (N.S.O. / Narodna Studenska Organizacija/) vezetőségének véleményéről és a főiskolássegélyezőalap fennállásának további szükségességéről. Beszámolójában Burány István kifejtette, hogy a főiskolássegélyalap mint ideiglenes szükségmegoldás jött létre, azzal a céllal, hogy a vajdasági magyar főiskolásoknak külön támogatást (aláhúzott kiemelések G.J.) nyújtson. Az elmúlt egy iskolaév alatt ez a támogatás kétségkívül elősegítette a magyar főiskolások tanulási lehetőségeit, habár az egész intézmény, az általános közoktatási irányzattal szemben állott. Másodsorban, országunk gazdasági helyzete igen nagy mértékben haladt előre, s ez pedig az egyetemek közoktatásában mutatkozik meg, hogy különböző ösztöndíjak és segélyezések száma napról napra nő, természetesen, hogy országunk demokratikus elveihez híven,

ezeknek a segélyeknek és ösztöndíjaknak a kiosztásában mindenki, tehát a magyar főiskolások is egyenjogúan részesülhetnek. Harmadsorban egy külön magyar főiskolás segélyalapnak a további fennállása gyakorlatilag azt jelentené, hogy a magyar főiskolások részesülnek teljesen egyenjogúan az általános ösztöndíjak és segélyezések kiosztásában és emellett ők még egy privilégiumot kapnak, mely egyetlen egy más nemzetiségnek sincsen meg, s hát ez, teljesen önkéntelenül, az összes magyar főiskolások szeparálódásához vezetne. Itten hangsúlyozza, hogy országunk népei között, ilyen formában nemzetiségi kérdések nincsenek, s tehát ilyeneket nem ismerhet el a N.S.O. sem, s ennél fogva a saját szeparálódásunk elítélendő. Negyedsorban rámutat még arra, hogy a V.M.K.SZ. keretein belül működő Főiskolásegélyezőbizottság saját anyagi alapját gyűjtés formájában teremtette elő, ami szintén nem helyén áll, tekintettel arra, hogy az ország területén különböző gyűjtések az egyetemisták elősegélyezésére meg vannak már szüntetve, és egy ilyen továbbinak a fenntartása azt a látszatot keltené a vajdasági magyarság között, hogy az Állam gondoskodik minden más nemzetiségű hallgatókról, csak pont a magyarokról nem. Ezt pedig tapasztalatból tudjuk, hogy nem így van, mert az állam mindenkiről egyformán gondoskodik. Végezetül mindezeket az álláspontokat és véleményeket egybevéve, kétségen kívül az merül fel, hogy a külön magyar segélyezések ilyen formájával egyszer és mindenkorra végezzük el, és segítsük elő, az egészséges közoktatási irányzatoknak mielőbbi lehető kialakulását. Azt tanácsolja, hogy a mai központi bizottsági ülés vegye ezeket a dolgokat mérvadónak, és hogy a meglévő tárgysorozat helyett, ebben az irányban jöjjenek létre a döntések. Jelenlevők elfogadták ezt az ajánlatot.

Keck Zsigmond beszédében kifejtette, hogy a Főiskolási-segélyezési alap ideiglenes szervként indult meg, tekintettel arra, hogy az Alkotmányunk szerint is az állam gondoskodik a közoktatásról, tehát nem szükséges, külön népcsoportok vagy ezeknek Kultúrintézményei gondoskodjanak erről. Mindenesetre, az elmúlt év jó volt, de ezzel már idejét is múlta, mert az Államnak az a célja, hogy ingyen közoktatást, ellátást és egyéb

iskoláztatási kedvezményeket nyújtson és biztosítson, minden egyéb dolgok csak átmenetiek. Hangsúlyozza, hogy a Tartományi Népfront már tavaly az akció kezdetén nem helyeselte, és csak nehezen adta meg hozzá az ideiglenes hozzájárulást. Egyébként még az N.S.O. is, az akció kezdetén, csak ideiglenesen adhatta meg erre a hozzájárulást. Ennek az akciónak, a külön magyar főiskolássegélyező alapnak a megszüntetésével egy fennálló hiba kiküszöböléséről van szó. Mert ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy amikor az állam vállalja a közoktatás anyagi gondozását, akkor külön nemzeti csoportok túllépnék az általános kereteket, és kiváltságosan a sajátjaikat segélyeznék. Ez pedig egy szeparatizmusnak a kifejesztéséhez vezetne. Helyes az N.S.O. álláspontja, amikor külön magyar főiskolás otthon felállítását nem engedélyez, mert ezzel elejét vett minden szeparálódási folyamatnak. Egyébként megjegyzi, hogy mind ezek nem csak a magyarokra vonatkoznak, hanem általánosságban mindenkire, és hogy ugyanez a helyzet van a menzák ügyében is. Egységes és általános egyetemi intézmények felállításán van a törekvés, amelyekben minden egyetemi hallgatónak egyforma joga van. Rámutat még arra, hogy fennálló külön magyar főiskolás segélyezés miatt, a magyar főiskolások nem kapcsolódtak be az általános ösztöndíjazásokba és segélyezésekbe olyan mértékben, ahogy azt kellene. Emiatt tanácsolja, hogy a magyar főiskolások is forduljanak az általános ösztöndíjazásokhoz és segélyezésekhez, és azzal lépjenek az országos közoktatási irányzatnak egészséges útjára.

Megemlékezett még az általános közoktatási-iskolapolitikáról és arról is, hogy általános gyűjtést még amiatt sem lehet csinálni, mert akkor ellentéteket állítanánk fel az általános és teljes egyenjogúsággal rendelkező egyetemisták ellátása terén. Végezetül felhívja a jelenlevők figyelmét arra, hogy ezeket a dolgokat általánosságban nézzék, vessék el pillanatnyilag egyéni érdekeltségeiket és nyilatkozzanak.

Deák István kifejtette, hogy teljességében alátámasztja Keck Zs. és Burány I. beszámolóját és helyesli az ilyen külön magyar főiskoláslap megszüntetését. Hivatkozik arra, hogy az egyenjogúság mellett nem lehet szó az elválasztásról, mert az hozzájá-

rulna az elkülönülési folyamathoz, ami pedig a mi országunkban nem kívánatos. Hangsúlyozza még, hogy amennyiben nem is tudna valaki ösztöndíjat kapni, kisebb segélyezések céljaira minden egyetemen létezik segélyalap (Potporni fond), amelyből az szükség szerint kaphat.

Szendrei Dezső a zágrábiak nevében kijelentette, hogy Keck Zs. beszéde és felvilágosítása után a külön magyar főiskolás segélyalap megszüntetése elvileg teljesen helyes, és ez a megoldás teljesen vita felett áll, úgyhogy azt tanácsolja, hogy térjenek át a dolognak a további gyakorlati megoldására.

Az összes jelenlevő egyhangúlag elfogadta a külön magyar főiskolás alapnak a megszüntetését.

Ezek után Keck Zs. indítványozta a következő tárgysorozatot:

a.) a magyar főiskolásegélyező alap megszüntetésének gyakorlati megoldásai.

b.) határozatok hozatala.

c.) egyébek.

Tárgysorozat elfogadása után azonnal áttértek a gyakorlati kérdések megoldására.

Börcsök Imre felszólalására, hogy mi legyen a Zágrábi egyetemen tanuló szegény sorsú főiskolásokkal, akiket igen súlyosan érint ennek az alapnak a megszüntetése, az a közvélemény alakult ki, hogy mind ilyenek forduljanak ösztöndíjakért, segélyekért és egyéb támogatásokért melyekben minden főiskolás egyenjogúan részesülhet.

Zágrábiak részéről felmerült még az is, hogy a zágrábi magyar egyetemi menza megszüntetésével, az ottani Kultúrkör munkája is lényegesen csökkentve lesz, mert ez idő szerint a főiskolások tartják annak zömét. Keck Zs. válaszolva erre, kifejtette, hogy a Zágrábi Kultúrkör is a menza megszüntetésével egészségesebb alapokra fog helyeződni, mert máshol a Vajdaságban sincsen meg, hogy bizonyos Kultúrkörök előnyben részesüljenek. Az igazi magyar főiskolások pedig kétségkívül a menza megszüntetésével is részt fognak venni a Kultúrkör munkájában.

Felmerült még az is, hogy a V.M.K.SZ. – melynek keretein belül létezett eddig a magyar főiskolások segélyezése – tegyen

lépéseket az iránt, hogy az eddigi segélyezetteknek biztosítva legyenek ösztöndíjak a további tanuláshoz. Általános közvéleményben pedig az alakult ki, hogy ilyen dolgok nem lehetségesek, mert ez ütközne a demokratikus alapelvekbe, tekintettel arra, hogy az ösztöndíjak szétosztásánál legelsősorban az anyagi rászorultság, másodsorban a tanulmányi eredmények és harmadsorban az általános munka a mérvadó. Ellenben, amennyiben a V.M.K.SZ. Tanácsa azt szükségesnek tartja a jövő évtől kezdődőleg felállíthat néhány ösztöndíjat, amelyeknél a kiosztások teljességében úgy történnek meg, mint a többi ösztöndíjak kiosztásánál. Az eddigi pártoló tagok további fennállásának kérdéséről döntve, az az álláspont fejlődött ki, hogy a pártoló tagok megmaradnak, és saját tagságaikkal támogatják a V.M.K.SZ.-t. Amennyiben őszre fel lennének állítva az említett ösztöndíjak, akkor az arra az alapra menne. További pártoló tagok beszervezését ellenben kizárólag csak a helybeli Kultúrkörök végzik. Az általános megbeszélés után, a jelenlevők a következő határozatokban állapodtak meg:

1. a V.M.K.SZ. keretein belül működő magyar főiskolássegélyező-bizottság ezzel befejezte működését és megszűnt létezni. a.) Beográdban megszűnik az eddig fennálló magyar egyetemisták segélyezése. b.) Zágrábban megszűnik az eddig fennálló magyar egyetemisták segélyezése és megszűnik a magyar egyetemi menza.

2. a V.M.K.SZ. átiratot intéz a beográdi és a zágrábi N.S.O. vezetőségéhez, mellékelve ennek a jegyzőkönyvnek a fordítását, melyben értesíti a segélyalap felszámolásáról, és egyben kéri a jövő iskolai tanévre való ellátás és elhelyezkedés biztosítását a magyar főiskolások részére is, és még felhívja a figyelmét az eddigi magyar segélyezett főiskolásokra.

Beográdi és zágrábi csoportok kezelésében lévő összes ingóságok a V.M.K.SZ. tulajdonát képezik s evégből úgy rendelkezik, hogy: a.) a beográdi össz ingóságok elvileg Szuboticára a Központnak felküldendők a hónap végeztével. Azzal a céllal, hogy saját szükségletei szerint rendezi el, tekintettel arra, hogy ilyen ingóságokra az N.S.O.-nak nincsen szüksége. b.) a Zágrábban lévő ingóságok java része az ottani Kultúrkör tulajdonát képezik,

a többi is ideiglenesen ott marad. c.) a zágrábi magyar egyetemi menzáról fennmaradó élelmiszereket teljességben átadják az N.S.O.-nak, ill. Egyetemi gazdasági tanácsnak – Ekonomski odbor Univerziteta.

Véglegesítések véghezvitelére a V.M.K.SZ. eddigi Segélybizottságának központja a Központi pénztárból kifizet a Zágrábi magyar menzának 15.000.-dinárt, a beográdi csoportnak pedig 5.000.-dinárt utólagos elszámolásra.

➤ az alap fennmaradó pénze, teljes egészében a jövőendő főiskolás ösztöndíjak alapjára könyvelendő át.

➤ véglegesítési munkálatok befejezésével a csoportok vezetői is jegyzőkönyvileg átvesznek minden iratot, pénztárt, pénztárkönyveket és minden egyebet és azt együttesen a V.M.K.SZ. Központjába juttatja el, a felvett jegyzőkönyv egyik példányával. A jegyzőkönyvek másik példánya igazolás végett náluk marad.

Ennek az ülésnek a határozatairól és ezeknek indoklásáról minden magyar főiskolást értesíteni kell, és pedig a csoportok helyeiben megtartandó közgyűlések által. E célból Zágrábba a V.M.K.SZ. saját kiküldöttjét küldi ki. Ez alkalommal ismételtelen fel kell hívni a magyar főiskolások figyelmét az általános ösztöndíjazásokra és egyéb egyetemi segélyezésekre.

A V.M.K.SZ. elnöksége valamint a jelenlévő főiskolás kiküldöttek egyhangúlag azzal a kéréssel fordulnak a magyar főiskolásokhoz, hogy az általános Egyetemi Népi Ifjúság szervezeteinek a munkájában vegyék ki részüket jobban, mint eddig és kapcsolódjanak bele minél nagyobb számban az általános ifjúsági akciókba, hogy azzal is ők is elősegítsék népeink mielőbbi boldogulását. Az egyebek között lényegesebb dolgok nem merültek fel. Tekintettel arra, hogy több dolog nem volt megbeszélésre, Keck Zsigmond az ülést bezárta.

Kelt 1947. június hó 15-én.

Hitelesítők:

Horváth Ella

olvasható aláírása

Jegyzőkönyvvezető:

Hübsch Tankréd

aláírása

Főleg Zágrábban, de Belgrádban is szomorúan fogadták ezt a döntést, de ismerve az akkori politikai állapotokat, nem lehetett

semmi mást tenni. Viszont azt a téves megállapítást, miszerint a zágrábi diákok csak azért választották a horvát fővárost Belgrád helyett, mert otthonról jobb gazdasági háttérből indultak, a jegyzőkönyv szövege is megcáfolja, hisz Zágrábban a V.M.K.SZ. külön megbízottjának kellett lecsillapítania a kedélyeket, míg Belgrádban ugyanezt megtették maguk a kommunista hallgatók. Tehát érezhető ideológiai különbségek is voltak a két város magyar egyetemistái között. A zágrábiaknál a magyar öntudat és a közösségi szellem erősebb volt, ami minden aktivitásukból kiérződött, hisz a bomlasztás is Belgrádból indult el. Azért azt is ki kell hangsúlyozni, hogy a horvát hatóságok és a zágrábi lakosság sokkal toleránsabb volt a magyarokkal szemben, mint a szerbiai. A szerb–horvát ellentétek már akkor is érezhetőek voltak, ami a magyarok iránti szimpátiában is megnyilvánult. Ez is egyik oka volt annak, hogy azok a magyar egyetemisták, akiknek módjukban volt választani, Zágrábot választották.

A kommunista hatalom hazugságait és cinizmusát azok a szépen hangzó szólamok is híven tükrözik, miszerint „országunk demokratikus elveihez híven, ezeknek a segélyeknek és ösztöndíjaknak a kiosztásában mindenki, tehát a magyar főiskolások is egyenjogúan részesülhetnek.” Az igazság az, hogy a segélyeket és az ösztöndíjakat „párt-megbízhatósági alapon” osztogatták. A betelepítettek (kolonisták), de a már korábban itt élő szerbek többsége is, állításuk szerint, a háború alatt mind partizán harcosok voltak, hisz nekik elég volt csak két személyt találni, akik hajlandók voltak kijelenteni, hogy az illető a partizán bajtársuk volt, hogy megkapják a háborús segélyt. Természetesen ezt a „szívességet” viszonzni is kellett hasonló nyilatkozattal. Persze, ezeknek a személyeknek nemcsak a háborús segély járt, hanem a jól fizetett állás, a magyaroktól elkobzott lakás és a többi kiváltság mellett a gyermekeiknek az ösztöndíj is. A magyarok pedig, mivel sokukra a kollektív bűnösség vonatkozott, mások szülei a '44-es kivégzések áldozatai voltak, esetleg kulákoknak számítottak, vagy csak egyszerűen nem voltak párttagok, ezeknek eszükbe se jutott ösztöndíjért folyamodni, hisz kizárt dolog volt, hogy meg is kapják. Ennek ellenére viszonylag elég sok magyar tanult az ország különböző egyetemmein.

A Zágrábi Magyar Kultúrkör ugyanezen a néven a továbbiakban is működhetett, de csak mint az 1947-ben szabadkai székhellyel megalakult Jugoszláviai Magyar Kultúrszövetség (J.M.K.SZ.) fiókszervezete (podružnica). Belgrádban sajnos nem létezett magyar egyetemisták egyesülete, miután 1941-ben feloszlott a Bolyai Farkas Magyar Egyetemisták Egyesülete. A zágrábiak függősége 1949-ben némileg csökkent, miután Eszéken megalakult a Horvát Népi Köztársaság területén élő Magyar Népi Kisebbség Országos Kultúrszövetségének 50 tagú ideiglenes intézőbizottsága. Ettől az időtől a zágrábi magyar Kultúrkör aránylag zavartalanul működhetett, míg a később megalakuló belgrádiról ez sajnos nem mondható el.

Az egyesület megalakulása és tevékenysége

Hogy milyen politikai indokok vezettek a belgrádi József Attila Magyar Kultúregyesület (Mađarsko Kulturno – Prosvetno Društvo) megalapításához, nem lehet pontosan tudni. Mindenképp pártutasításra történt. Ez szinte biztosnak mondható. Azért hozták létre, hogy ellensúlyozza, kivédje és visszavágjon a magyarországi tájékoztató irodás (Informbiro) propagandának. Erre utalnak a Magyar Szóban megjelent cikkek a megalakulásról. Már az 1951. április 1-jei szám arról számol be, miszerint „a Magyar Népkör színjátszói április 7-én Beográdba látogatnak el, hogy részt vegyenek a beográdi magyar kultúregyesület megalakulásán. Ez alkalommal énekeket, táncokat, szavakat stb. mutatnak be”. Pár nappal később a következőképpen tudósít a Magyar Szó:

„Szombaton este tartja alakuló közgyűlését a beográdi magyar kultúregyesület”

„Szombaton, április 7-én délután fél 7 órai kezdettel tartja meg Beográdban a Magyar Kultúregyesület alakuló közgyűlését. Szocialista hazánk fővárosában több ezer magyar él, kulturéletük megszervezése égetően időszerű, mert szétszóródva nem ápolhatják nemzeti kulturájukat. Az alakuló közgyűlést a

Cetinszka 2. szám alatti nagyteremben tartják meg és a Bonner Ferenc vezetése alatt álló szervezőbizottság meghívta a közgyűlésre a Beográdban már működő más nemzetiségű kisebbségi kulturszervezeteket, a főváros tömegszervezeteinek képviselőit és a kulturegyesületek képviselőit is. Az alakuló közgyűlésen megválasztják az első vezetőséget, meghatározzák az egyesület munkaprogramját és megszabják a vezetőség feladatait, hogy a Beográdban élő magyarok minél nagyobb tömegét bevonhassák az egyesület munkájába és életébe.

A közgyűlés után előadást rendeznek. Ennek keretében fellép a vojlovicai népi táncscsoport, a szubotikai Népkör zenekara és két szavalója, a noviszádi rádió két magyar énekeese és műsor után a Polet kulturegyesület jazz-zenekara játszik. Eredetileg tervbe vették, hogy a topolyai Magyar Népszínház is vendégszerepel, de a műsor keretében csak egyfelvonásost adhatnak elő, s ezért úgy határoztak, hogy a vendégszereplést más alkalommal és a színház egész estét betöltő előadásával rendezik meg.”

A tájékoztató irodás okot még inkább megerősíti a Magyar Szó április 9-i írása:

Magyar kulturegyesület alakult Beográdban címen.

„Amikor a pesti rádióból már szinte kivész a magyar zene és csak szovjet zenét hallunk, a magyar szó pedig csak békétlenségre és gyűlöletre uszít, a szocialista Beograd kellős közepén felzengett a magyar dal, ropták a magyar népi táncokat. És az a szeretet, érdeklődés és megbecsülés, amivel az egyszerű tényt, egy új kulturegyesület megalakulását fogadták, a Beográdban élő sokezer magyar kulturális szervezkedését köszöntötték, ez a külsőségekben is megnyilatkozó bensőségesen meleg ünnepség mutatta, hogy a szocialista főváros testvéri együttérzéssel vesz részt magyarjainak ünnepén és egységesen melléjük áll, egyengeti az új egyesület útját, hogy valóban a magyar népi kultúra egyik központjává váljék.

Milyen felmérhetetlen különbség ez ... Ahogyan itt szabadon fellángolhat a magyar kulturélet és nem csak nem akarják elfojtani a magyar érzést, hanem ragyogóan szép előadótermet nyit-

nak meg a közgyűlés számára; az ország legnagyobb lapjai, a központi lapok túlsúlyosságuk mellett is naponta hírt adtak róla fővárosi kiadásukban, hogy hol és mikor tartják meg a közgyűlést: a közgyűlésre miniszter és magasrangú küldöttek mennek el nem azért, hogy szószéknek használják az ünnepséget, hanem hogy megjelenésükkel is súlyt adjanak az eseménynek, s kifejezésre juttassák megbecsülésüket a főváros fejlesztésén dolgozó magyarok iránt; a rádió hangfelvételeket készít, a fotóriporterek gépe szüntelenül kattog, a szerb kulturegyesületek kiegészítő műsorszámot adnak, hogy emeljék az ünnepség fényét. S zeng a dal, a magyar szó, derű ragyog az arcokon, a felszabadult jókedv, megelégedettség derűje. Milyen más ez, mint a cik-cak diplomácia mesterkedése, s az, ahogyan a délszláv tömegeket elhurcolják, egyesületüket betiltják, nemzeti érzéseiket üldözik, erőszakosan elfojtják és a határokat megint nem testvéri népek egybefűzőjének tekintik, hanem súrlódások támasztására, békétlenítésre használják fel.

Vajon ha a magyarországi magyar nép szabadon választhatna, hogy az újból nyakába rakott igát viselje-e, vagy beográdi magyarjaink felszabadult, bensőségesen meleg derűjét élvezze-e, melyiküket választaná? Minek erre felelni, egyszer majd a magyar nép maga ad feleletet a moszkvai nagy bölcsek bűvészinasainak”. (aláírás z. j.)

Ennek ismeretében, mármint hogy „az ország legnagyobb lapjai, a központi lapok túlsúlyosságuk mellett is naponta hírt adtak róla fővárosi kiadásukban ...: a közgyűlésre miniszter és magasrangú küldöttek mennek el, ... a rádió hangfelvételeket készít, a fotóriporterek gépe szüntelenül kattog”, tehát gőzerővel megy a propagandahadjárat, ez egyértelművé teszi a célt.

Mennyire más indokok vezettek a zágrábi Ady Endre Kultúrkör megalakulásához, pontosabban fogalmazva a folytatáshoz. Ugyanis Zágrábban a háború alatt nem szűnt meg az egyesület. Nem úgy, mint a belgrádi Bolyai Farkas Kultúrkör, amely 1941-ben, Belgrád bombázása után feloszlott, és tevékenységét Budapestre tette át, ahol beolvadt a magyarországi egyetemista szervezetekbe. Sajnos, a József Attila Kultúregyesület, amely a párt által irányított szervezet volt, csak addig tudott fennmaradni, amíg a

kommunista hatalomnak szüksége volt rá. Amint 1956-ban megszűnik a tájékoztató irodás propagandahadjárat Jugoszlávia ellen, és a fenti cikkhez hasonló hangnemű propagandaszólamok, már-mint az, hogy „az a szeretet, érdeklődés és megbecsülés, amivel az egyszerű tény, egy új kulturegyesület megalakulását fogadták, a Beogradban élő sokezer magyar kulturális szervezkedését köszöntötték, ez a külsőségekben is megnyilatkozó bensőségesen meleg ünnepség mutatta, hogy a szocialista főváros testvéri együttérzéssel vesz részt magyarjainak ünnepén és egységesen melléjük áll, egyengeti az új egyesület útját, hogy valóban a magyar népi kultúra egyik központjává váljék”, ezek mind elfelejtődnek, semmivé válnak. Az egyesületet pedig halkan, minden ováció és propagandatudósítás nélkül megszüntették. Még a Magyar Szó is némaságra volt kényszerítve.

Visszatérve a kezdetekhez, tehát 1951. április 7-én (szombaton) volt az alakuló közgyűlés. Az akkori Magyar Szó tudósítása:

A József Attila kulturegyesület alakuló közgyűlése

„Szombaton este tartották meg Beogradban a József Attila kulturegyesület alakuló közgyűlését. A Polet szakszervezeti kulturegyesület szépen feldíszített terme zsúfolásig megtelt, bár egyelőre főként a beográdi közhivatalokban és vállalatokban dolgozó magyar értelmiség és a főiskolás tömegek vettek csak részt a szervezkedésben. Az ünnepségen megjelent Tikvicki Géza szerb miniszter, s részt vett a beográdi kulturszövetség, a Hadsereg és a Népfront több magasrangú kiküldöttje is.

A szervezőbizottság nevében Varga László nyitotta meg az alakuló közgyűlést. Sulhóf Józsefnek, a Vajdasági Magyar Kulturatanács kiküldöttjének üdvözlő szavai után Bonner Ferenc, az ismert mozgalmi harcos, volt spanyol harcos mondott beszédet. Két hónap előtt kezdeményezték a Beogradban élő magyarok kulturegyesületének szervezését. Céljuk az, hogy az egyesület életében teremtsék meg a közvetlenebb és szorosabb kapcsolatokat a munkástömegek és a tömeggé növekedett fővárosi magyar értelmiség között. A magyar dolgozók minden erejükkel részt vesznek az ország továbbfejlesztésében, s Beograd építésé-

ben, s az egyesület megalakításával alkalmuk nyílik arra is, hogy népi és nemzeti kulturájukat ápolják és fejlesszék. Célul tűzte ki az új egyesület, hogy ápolja a testvériség és egység szellemét és részt vállaljon abban, hogy a főváros egyetemlein nevelkedő új magyar értelmiséget előkészítse nagy feladatra. A közgyűlés lelkesedéssel fogadta Bonner Ferenc szavait és különösen lelkesen és hosszan tapsolt Tito marsalnak és a Jugoszláv Hadseregnek, szabad szocialista hazánk függetlensége védelmezőjének.

Cseh Géza előterjesztésére megszavazták az új egyesület alapszabályait, majd megválasztották az első vezetőséget. Tagjai lettek: Bonner Ferenc, Sili Miklós, (Süli a sz. m.) a fővárosi villamosművek vezető alkalmazottja, dr. Bartuc Tibor orvos, Tukacs Mihály munkás, Kiss László állatorvostanhallgató, Sztraka Dezső a beográdi Vígszínház karnagya, Szudon Melánia orvostanhallgató, dr. Sztantics András szerkesztő, Sipos Pál, Varga László a gépforgalmi vállalat főtisztviselője, Cseh Géza orvostanhallgató, Velgand Vilmos egyetemi tanársegéd, Nagy László kitüntetett rohammunkás, állatorvostanhallgató, Babinszki Pál orvos, Burány István műegyetemi hallgató, Mak Antal (Makk a sz. m.) orvos és Rónai Elek a katonai orvosi főiskola fényképészszakosztályának főnöke.

Távirat Tito marsalnak

A közgyűlésről táviratot is intéztek Tito marsalhoz. Bejelentették, hogy megalakult a József Attila magyar kultúregyesület és céljául tűzte ki, hogy a főváros magyar értelmiségi és munkástömegeinek kulturéletét egységesen szervezze, a magyar kultúrát ápolja, a szocialista haza iránti szeretetét a kulturélet megnyilatkozásain keresztül formába öntse és értelmiségi ifjúságunkat nagy feladataira nevelje. Lelkesült szavakkal köszöntötte az új egyesület népeink nagy vezérét és fogadalmat tett a fővárosi magyar tömegek nevében, hogy fokozott munkával segíti elő nagy célkitűzéseink megvalósítását.

Ünnepi műsor

A közgyűlés után tarka műsor következett. Ennek keretében a vojlovicai népi tánccsoporthoz magyar táncokat mutatott be, Füs-

tös Kató és Silák István, a noviszádi énekesei magyar népdalokat énekeltek, Nagy Rózsa, a szubotikai Népkör szavalóművésznője népballadát szavalt, s a Polet kultúregyesület nagy zenekara és néhány ifjú művész hangversenyezett. Összekötő szöveget mondott Sulhóf József. A Szuboticáról és Noviszádról is beígért, de meg nem érkezett kíséőzenekar helyett a vojlovicai tánc csoport kis zenésze gyűttese lelkesülten és kedves megbecsülésre méltó készséggel igyekezett pótolni a hiányt. A közönség nagy tetszéssel és bőségesen felzúgó viharos tapssal köszöntötte és ünnepelte a mősor egyes szereplőit, száma it. Mősor után tánc következett – természetesen reggelig.”

Annak ellenére, hogy a kultúregyesület párthatározat alapján és a propaganda céljából jött létre, a Belgrádban élő magyar egyetemisták számára rendkívül nagy jelentősége volt. Azt is mondhatnánk, hogy második (sokaknak, amíg nem szereztek lakást, az első számú) otthonukká vált. Ezt az is bizonyítja, hogy az induláskor a tagok száma több mint kétszáz volt, többségében egyetemista.

A zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör 1951. április 23-án megtartott közgyűlésének jegyzőkönyve a következőkről számol be: „Levelet kapott a Kör Belgrádból, az ottani József Attila Kultúregyesülettől, melyben beszámolnak a megalakulásról, a kifejtett munkáról és a gyarapodó taglétszámról (már több mint háromszáz). Szeretnének együttműködni a zágrábiakkal. E levelet Korhecz Zoltán, Makk Antal és Fuldy György írták alá. Az együttműködésnek mind két részről anyagi akadály van, nincs miből fedezni az utazási és egyéb költségeket”. (Tóth Tibor: Ismét számot adunk, Zágráb 2008.)

A vezetőségről sajnos nem lehet sokat tudni, hisz minden irat elveszett. Csak következtetni lehet, hogy az első elnök **Bonner Ferenc** volt, aki az egyesület rövid fennállása alatt mindvégig meghatározó egyénisége volt a körnek mint politikai vezető, mint aki hátát tartotta az ott folyó életstílusért. A visszaemlékezők vallomása szerint a következő elnök **Jeszenszki István**, az építészmérnöki kar hallgatója volt. (Mérnökként az USA-ban élt). Őt **Földi Nándor** gyógyszerésztan-hallgató követte Zentáról (?). Hogy volt-e még, nem lehetett felkutatni, de számításba

véve az egyesület rövid fennállását (1951-től 1956-ig), feltételezhető, hogy nem volt. A Kör titkári posztját 1952 és 54 között **Kubát János** látta el (jogáshallgató, újságíró, Zenta). **Rehákné Pósa Rózsa** szerint egy rövid ideig ő is vezetőségi tag volt.

A tagság nagyobbik, párton kívüli része távol tartotta magát a politikától, annak ellenére, hogy a párt és a hatalom teljes egészében a befolyása alá akarta vonni az ott folyó munkát. A propaganda mellett valószínűleg az is indokolta a kör megalapítását, hogy a magyar egyetemistákat „szem előtt tarthassák”. Ezzel kapcsolatban az egyik visszaemlékező a következőket vallotta: „1952 (valószínűbb, hogy 1951, a sz. m.) őszén behívtak a városi (belgrádi) pártbizottság székházába (Gradski komitet S.K.J.), ott már egy nagyobb számú egyetemista volt jelen. Azt hiszem, senkit sem ismertem. Nagy szónoklat után tudunkra adták, hogy megalakult egy magyar társaság Belgrádban, és nekünk pártfeladatunk ott dolgozni. Minden más pártkötelezettség alól fel vagyunk mentve. (Én akkor párttag voltam). Ez volt részemről az első és utolsó találkozás a külső pártbeavatkozással.” Pártvonalon a vezetőséghez tartozott **Balla Ferenc** orvostanhallgató is, aki kezdetben az úgynevezett „debatten klub”-ot vezette, majd később, 1955-ben a Kör feloszlásáig az egyesület pártsejtjének lett a titkára. Az előző adatközlő a politikai állapotokról a következőket mondta: „A Körben nem találkoztam ideológiai nyomással, de voltak villongások, sőt egész komoly ügyek is. Viola Gyula állatorvostan-hallgató komoly politikai (a Kört érintő) vitákba bocsátkozott egy bizonyos zentai Gyetvai Lajos nevezetű közgazdászhallgatóval. (Az apja, Gyetvai Károly abban az időben Zenta város kommunista kisistene volt). Ez az illető bírálta munkánkat, és fenyegetőzött, hogy bezáratja a Kört. Persze ebből nem lett semmi sem, de a besúgók azért mindenről tájékoztatták az illetékeseket. Ennek ellenére a tagság szívesen járt a Körbe.”

Egy alkalommal dr. Deák András orvos író, a VMA (Vojna Medicinska Akademija) aligazgatója is előadást tartott.

Violáné Jakabfalvy Lujza a következőképpen vall az ott folyó életről: „Az egyetemisták nagy része a Kultúrkört (Kört vagy Ökört, ahogy általában nevezték) szórakozóhelynek tekintette.

Olyan helynek, ahol összejöhet, találkozhat, beszélgethet a hozzá hasonlóan gondolkozókkal. Nem emlékszem, hogy a rendes, állandó tagság tagjai komolyabb vitába bocsátkoztak volna. A bácskai magyarok nagyobb számban jártak be, mint a bánátiak. Azt hiszem (és hittem is), hogy a bánáti (főként a becskerekai) diákok, mivel jobban beszélték a szerb nyelvet (és erőtlenebb magyarságtudattal rendelkeztek- a sz. m.) könnyebben bekapcsolódtak az egyetemükön lévő társaságokba”.

Az egyesület állami támogatásból tartotta fenn magát. A székhelye a Tito marsall utca 2-ben volt, a Putnik utazási vállalattal szemben. Az épület utcai részét az „Opština Stari Grad” irodái foglalták el. A Kör az udvari részt használta. A bejárata egy folyosón át volt elérhető, és több helyiségből állt, amelyek ablakai egyemeletnyi magasságban az egyik belgrádi gimnázium udvarára nyíltak. A felügyeletet egy házfelügyelő látta el. Őneki volt kulcsa a folyosóhoz és a termekhez. Ő takarított, befűtött, zárta és nyitotta az ajtókat. Ha a társaság tovább akart maradni, akkor egy személynek odaadta a kulcsot, és az másnap visszajuttatta. Fizetését az állam biztosította, úgyszintén a fűtést, a takarítást, a villanyszámlát és minden más kiadást is.

Balla Ferenc orvostanhallgató az ifjúsági lapnak írt cikkében a következőképpen írja le a Kör helyiségeit: „Áthaladva a Tito marsall utca 2-es számú ház homályos udvarán, egy még sötétebb folyosó bejáratához érünk. Négy-öt lépcsőn lemenve a folyosó jobbra, majd balra fordul, azután lefelé megint lépcső következik, és itt kezdődtek az egyesület helyiségei. A folyosó falán néhány kétnyelvű hirdetés ismertette az aktuális rendezvényeket. A nagytermet szépen díszített falilámpák világították meg, és itt állt a zongora is.

A Körnek több mint ezer könyvből álló könyvtára volt, a helyiségek legkisebbikét foglalta el. Körülbelül 4 x 5 m. lehetett. Egy íróasztal és egy szék fért el benne, és köröskörül könyvespolcok. A könyvtár hetente kétszer, kedden és pénteken délután hattól fél nyolcig működött. A hetente kikölcsönzött könyvek száma 15-től 20-ig terjedt. A könyvállomány témakörét főleg magyar klasszikusok, azaz a magyar szépirodalom képezte. Az összes nagy magyar író, költő műveiből volt legalább két-három pél-

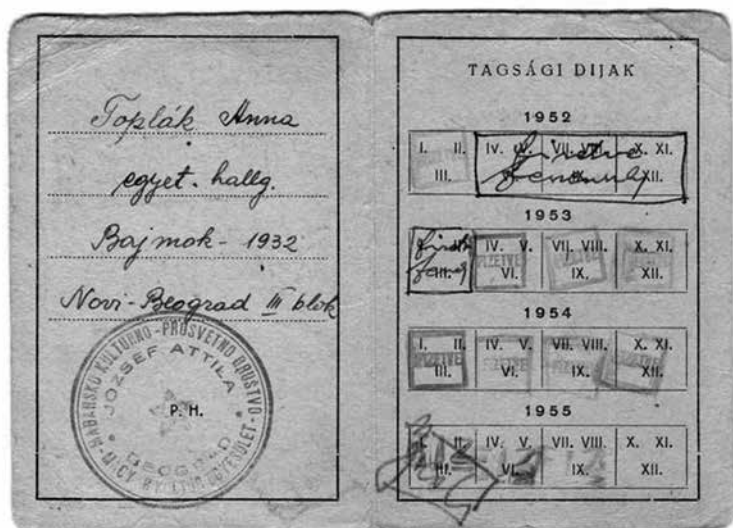
dány: Arany, Petőfi, Ady, József Attila, Mikszáth, Jókai, a világirodalomból V. Hugo, Dumas, Stendhal, Zola, Byron, T. Mann, regények, költészet stb. A könyvek többsége magyar nyelvű volt, de volt néhány német és szerb nyelvű is. Hogy a könyvek, amelyek használtak, régiek voltak, honnan kerültek az egyesület tulajdonába, nem lehet tudni. Többségük lapjain valamelyik pécsi iskola vagy intézmény pecsétje volt látható. (Például: M. Kir. Pécsi honvéd hadapród iskola, Tiszti és tanári nagykönyvtár, vagy A pécsi állami főreáliskola Ifjúsági Könyvtára stb.) Ezért feltételezhető, hogy magyarországi adományként kerültek Jugoszláviába, vagy mint „hadizsákmány”. Három könyvtárosról van tudomásunk. Az alapításkor Nádor Kató vezette a könyvtárat. Őt követte 1952 őszétől Jakabfalvy Lujza (később Viola Gyula felesége), aki 1954-ig látta el a könyvtári teendőket. Végül a Kör megszűntéig Nagy Abonyiné Meleghi Hilda gyógyszerészhallgató volt a könyvtáros. Jakabfalvy Lujza a könyvtár működéséről a következőképpen vélekedett: „A működését a bizalomra alapozták. Én átvettem a kulcsokat attól a néhány beavatottabb egyetemi hallgatótól, akik már az a bizonyos gyűlés előtt (a belgrádi pártbizottsági gyűlés – a sz. m.) tudtak mindent. Nem leltározunk, de nem is loptunk (habár könyvet lopni nem bűn). Az egyetemistákon kívül (akik nem nagyon kölcsönözgettek) bejárt egy néhány néni, akik szép olvasnivalót kértek, a könyveket vissza is hozták.” Mivel Jakabfalvy Lujza 1954 őszén a diplomavizsgájára készült, a könyvtároskodást földijére, Nagy Abonyiné Meleghi Hildára bízta. Ő így emlékezik vissza: „A Kultúrkör könyvtárosa kb. csak másfél évig voltam, azt hiszem, 1954 őszétől a megszűntéig. Lujzával becskerekiek vagyunk, együtt laktunk egy ideig, és megkért, vegyem át a könyvtárat, mert ő már a diplomamunkáját készíti. A könyvtárnak volt egy füzete a könyvek listájával, és kartonok is, ahova bejegyeztük, ki kölcsönözte ki. Tagsági könyvecskék is voltak, minimális díjjal, amit mindig átadtunk a Kultúrkör pénztárosának. Egyszer egy belgrádi vállalatból néhány doboz könyvet kaptunk, amit néhány fiú taxival hozott el. A könyvlistában az volt a furcsa, amin jól nevettünk, hogy a magyar neveknél a keresztnév volt feltüntetve. Pl.: Sándor P.: János Vitéz, vagy János A.: Balladák stb.” A könyveket általában

nem az egyetemisták kölcsönözték ki, hanem a Belgrádban lakó magyarok. Olyanok is voltak, akik a könyvkölcsönzés ürügyén csak beszélgetni akartak, egy kis magyar szót hallani. Itt azt is meg kell említeni, hogy a Kultúrkörben vasárnap délutánonként 3-tól 5 óráig az egyetemista lányok magyar írásra és olvasásra tanították a Belgrádban szerb iskolába járó magyar vagy vegyes házasságból származó gyermekeket, akiknek a szüleik fontosnak tartották ezt. Persze, nem voltak sokan, de mindig jelen volt öthat gyermek.

A tagság tagsági könyvvvel rendelkezett. A két lapból álló, kemény kartonú, zöld színű tagsági könyvecske fedőlapján a következő szöveg állt: „JÓZSEF ATTILA” (alatta) MAGYAR KULTÚREGYESÜLET (alatta még kisebb betűvel) MAĐARSKO KULTURNO – PROSVETNO DRUŠTVO (alatta) BEOGRAD. A lap közepén egy ötágú fekete színű csillag, valamivel lejjebb: TAGSÁGI KÖNYV (alatta) SZÁM (azaz a könyvecske sorszáma). A belső oldal bal felén a tulajdonos neve, foglalkozása, otthoni lakóhelye és születési éve, valamint a belgrádi lakhelye volt feltüntetve. A lap legalján az egyesület pecsétje. A jobb oldalon TAGSÁGI DÍJ (alatta az évek 1952-től 1955-ig, és külön rubrikában a hónapok. A befizetést Jeszenszky írta alá. (Bár ő volt az elnök, de ezek szerint valószínű, a pénztárosi funkciót is ő látta el). A hátsó lapon a következő szöveg olvasható: TOBOROZZ ÚJ TAGOKAT KULTUREGYESÜLETÜNKNEK! --- NE HANYAGOLD EL A TAGSÁGI DÍJ FIZETÉSÉT! --- VEGYÉL RÉSZT SZAKOSZTÁLYAINK MUNKÁJÁBAN!

Az egyesület körpecséttel is rendelkezett. A pecsét szövege a következő: MAGYAR KULTÚREGYESÜLET --- MAĐARSKO KULTURNO – PROSVETNO DRUŠTVO --- (beljebb) JÓZSEF ATTILA * BEOGRAD * A pecsét közepén ötágú csillag.

Az egyesületnek 1953-ban 543 tagja volt. (Az év végére ez a létszám Balla szerint elérte a 870-et.) Ebből 116 Belgrádban dolgozó munkás, 29 értelmiségi és 398 egyetemista. (Csak mellesleg jegezzük meg, hogy a szintén Belgrádban működő ruszin egyesületnek, amely hasonló jogokat élvezett, mindössze 80 tagja volt).

A József Attila egyesület tagsági könyvecskéjének külső és belső oldalai

Az újbelgrádi egyetemista otthon magyar egyetemistái indulnak a becskerekai vendégszereplésre

A nagybecskereki vendégszereplés 1954. IV. 23-án

A Kőr kórusa 1954. III. 27-én a Kolarčev koncertteremben, vezényel Topláč Imre

A kórus a belgrádi kultúregyesületek fesztiválján szerepelt

*Povodom desetogodišnjice oslobođenja Mađarske
od strane Sovjetske Armije*

*Poslanik Narodne Republike Mađarske
i g-đa P. Kurimszky*

mole G-na Balla Ferenc

*da izvole doći na filmsku predstavu koja se priređuje u
bioskopu Jadran 1 aprila 1955 g. u 21. sati, a kojom
prilikom se prikazuje mađarski igrani film u boji
„Poručnik Rakocija“.*

*Povodom desetogodišnjice oslobođenja Mađarske
od strane Sovjetske Armije*

*Poslanik Narodne Republike Mađarske
i g-đa P. Kurimszky*

mole G-na Balla Ferenc

*da izvole doći na prijem, koji se održava u prostorijama
Poslanstva, u ponedjeljak 4 aprila u 18 časova.*

72, PROLETERSKI H BRIGADA
TEL. 40-473

A belgrádi magyar nagykövetség meghívójának külső és belső oldalai

A szórakozáson kívül a különböző szekciókban természetesen komoly és szerteágazó kulturális tevékenység is folyt. Így működött a 1. Szavalócsoporthoz, 2. Táncscoporthoz, 8 táncospárral, bár az anyagiak hiánya miatt nem rendelkeztek megfelelő öltözetrel. 3. A színjátszó csoportnak 18 tagja volt, és többek közt Pap József színdarabját is előadták. 4. Irodalmi csoport, hat taggal, akik a saját munkáikat mutatták be. 5. Énekkar, 6. Képzőművészeti csoport, melyet Almási Gábor vezetett, 7. Politikai vitacsoport, 30–45 taggal, és mindig az aktuális témát dolgozták fel. 8. Népegyetemi csoport, amely havonta 1–2 előadást tartott. 9. Magyar nyelvkurzus 10 – 12 résztvevővel. 10. Technika csoport. Az Elektrosrbija munkaközösség alkalmazottjaival többször is „drugarsko veče”-t (társasestet) szerveztek.

A Körnek kiváló zenekara volt. A zongorista Süli Endre és Németh György, majd később Bauer Imre, a gitáros Neškov Ivan volt, hegedűn pedig Mészáros László játszott.

Emellett hétvégeken táncokat, maszkabált, (1954. III. 5.) szilveszterezést, gólyaavatót, Ki mit tud- és Mikulás-estet szerveztek. (Mikulás-est csak egy alkalommal volt, ugyanis a Mikulás, Korhecz Zoltán papi ruhában jelent meg, amit a „párt” nagyon rossz néven fogadott.) A gólyaavató fő rendezője és egyben a „rektora” Topolyai Tombác István volt. A vizsga letétele után, természetesen „latin nyelvű diplomát” kaptak a gólyák.

Ezenkívül csoportos kirándulásokat is szerveztek. Emlékezetes volt az 1953. IV. 19-i košutnjaki, amikor Titóval sikerült lefényképezkedni, amit Balla Ferenc a következőképpen írt le:

„Az egyik napsütéses áprilisi napon a belgrádi magyar egyetemisták egy csoportja kirándult a košutnjaki erdőbe. Késő délután a fiatalok azt vették észre, hogy a sétányon két férfival társalogva Tito marsall közeledik feléjük. Amikor a marsall odaért hozzájuk, megkérdezte tőlük, hogy kik ők, és mit csinálnak ott. A meglepett egyetemisták elmondták, hogy vajdasági magyarok, akik a belgrádi egyetemen végzik tanulmányaikat, de kultúrmunkával is foglalkoznak a belgrádi József Attila Kultúregyesületben. Az itt lévő fiatalok az egyesület tagjai, akik közös kiránduláson vesznek részt. Miután a marsall néhány magyar szót is mondott nekik, a közeli golfklubba távozott. Amikor a marsall kijött, az őt

körülvevő fiatalok megkérték, hogy fényképezkedjen le velük. A marsall készségesen eleget tett kérésüknek. Mások visszaemlékezése szerint Tito elmondta, hogy az egyik nagyanyja magyar asszony volt, és megkérte őket, hogy egy magyar dalt énekeljenek el. Ők az Erdő szélén nem jó lakni címűt választották.”

Visszatérve az egyesületi élethez, egy különbizottságot is alakítottak, amelynek tagjai az éppen Belgrádba látogató, és a Körbe is benéző szülőket szórakoztatta.

A szavalócsoporthoz vezetője Pap József volt, aki többször saját verseit szavalta, de a színi előadásokat is versekkel színezték. Emlékezetes volt József Attila: Örült című verse Pap József előadásában.

Az énekkarnak 45 tagja volt. Négy szólamban énekeltek. Vezetőjük Toplák Imre volt. Az énekkar kétszer is nagy sikerrel szerepelt a Kolarčev koncertteremben 1953-ban, és részt vettek a belgrádi kultúregyesületek fesztiválján is, ahol a második díjat, valamint a velejáró 40 000 dináros jutalmat nyerték el.

Az új egyetemistákat mindig egy ünnepélyes rendezvénnyel várták, és a „golyaavatáson” kívül külön fogadtatásban részesítették.

Balla Ferenc, aki a kör elenyésző párttagságának a szószólója volt, nyilatkozatában, kommunista szövegeket pufogatva, hamis képet festett az ott folyó életéről. Pontosabb ábrázolást ad (bár szintén hithű) Violáné J. Lujza, aki a valóban gazdag művelődési életéről számol be, de ő is elhallgatja azt a politikai passzivitást, amikor is a fejtágító előadások teljesen üres teremben folytak. A valódi változást a kör életében az egyesület titkárának, Kubát Jánosnak az intézkedései hozták. A kör elnöke és mindenkori védelmezője az a Bonner Ferenc volt, aki a spanyolországi háborúban együtt harcolt Koča Popovićyal, és jó viszonyban volt Titóval is. Látva ezt a passzivitást, azt mondta Kubátnak, én behunyom a szemem, te meg csinálj mindent úgy, ahogy jónak látod.

Amint már említettük, a körnek kiváló dzsesszzenekara volt. Olyan népszerűek voltak a szombat esti táncrendezvények (amelyeket nemcsak a magyarok látogattak), hogy már délután négyre minden belépő elfogyott. Különösen akkor vált ez még híresebbé, amikor énekest is kapott az együttes. Ugyanis Sipos, a

matematikai zseni, a későbbi hollandiai egyetemi tanár udvarolni kezdett egy belgrádi lánynak, és rábeszélte, hogy csatlakozzon a zenekarhoz. Ez Lola Novaković volt, aki évek múltán az ország népszerű énekes csillaga lett, és aki itt kezdte a karrierjét.

Az egyesületnek kiváló pingpongcsapata is volt. Egyszer egy amerikai csapattal is megmérkőztek.

A kör valódi otthona volt a magyar egyetemistáknak. Számtalanszor megtörtént, ha valakinek nem volt lakása, amíg nem talált albérletet, a körben aludt.

Balla Ferenc természetesen az új tagoknak minden évben megtartotta az ünnepi fejtágító beszédét. Például 1953-ban a következő köszöntő hangzott el:

„Ebben az évben nekem jutott az a feladat, hogy kultúregyesületünk, valamint annak vezetősége nevében üdvözöljem az új tagjainkat, és egyben felvilágosítsam őket az egyesületünkkel kapcsolatos, őket is érintő problémáink fontosabbikjáról.

Nem úgynevezett »lelki beszédet« akarok tartani, mivel ez távol áll tőlem, hanem csak magyarázatot adni néhány téves fogalomról, amit még az »öregebbek« jó része sem ismer, és éppen ezért talán nekik is hasznuk lesz belőle, ha egy kicsit figyelmesebben végighallgatnak, annak ellenére, hogy ez alkalommal csak hozzátok beszélek, új tagtársaink.

Néhány évvel ezelőtt alakult meg egyesületünk, egy maroknyi, a nehézségektől vissza nem riadó, mind a mai napig önfeláldozó munkát végző kis embercsoport munkája gyümölcseként, amely gyümölcs ma 870 tagot számlál. A cél mind a mai napig egy maradt: politikai és kultúrközponttá tenni egyesületünket a Beográdban élő, magyar nyelvet beszélő emberek számára, és azok aktív közreműködésével. Később, amikor láttuk, hogy a tagság körülbelül háromnegyed része egyetemi hallgató, akkor szorosabb kapcsolatot igyekeztünk teremteni az Egyetemista Szövetséggel, és megpróbáltuk munkaformáit nálunk is bevezetni, ami többé–kevésbé sikerült is. Az idősebb tagtársaink részére, objektív okok miatt csak a sajtót és a könyvtár használatát tehattük lehetővé. Ezzel szemben fiatalságunk a városi hatóságok és az Egyetemista Szövetség hathatós támogatása mellett számos szakosztályban dolgozhat nálunk, munkája után pedig

kellemesen el is szórakozhat minimális anyagi áldozatok mellett. Az elmúlt években szakcsoporthaink évről évre mind jobban dolgoztak, de sajnos, óriási adósságok gyülemlettek fel körülöttnünk. A pillanatnyi helyzet az, hogy anyagi gondjaink megszűnőben vannak ugyan, most pedig szakcsoporthaink munkája kezdett hanyatlani. Ebből a néhány, hogy úgy mondjam burkolt mondatból kellene látnotok, új tagtársaink, hogy mit is várna el tőletek ez az egyesület, amelyik nektek ezt az ünnepélyes fogadtatást rendezte, és szeretne a második otthonotokká válni. Mert ez a mai est nem »Brucosko več« , ahogyan sokan mondják, és amit csak az Egyetemista Szövetség rendezhet meg, hanem egy előlegezett, baráti bizalomból kiépült fogadtatás az új környezetekben, amely segíteni igyekszik mindenkin, nemzetiségre való tekintet nélkül eddig is, és ezután is így fog a soraiba fogadni új tagokat, mint ma benneteket. Tudom, lesz majd köztetek olyan is, aki elfelejti már talán néhány nap múlva, hogy szorosan fogja ezt a baráti kezét, amit ma feléje nyújtunk, de azt is tudom, hogy a többség nem fogja soha elfelejteni, hogy mivel becsülje meg egyesületünk ma előlegezett baráti bizalmát, és ezen megbecsülés által hazánk dolgozó népének azon nehéz verejtékcseppjeiért, amit azért hullat, hogy te Pali, te János, és ti és mi mindnyájan, egyetemisták tanulhatunk. Nem vár egyesületünk senkitől sem lehetetlent. Csak azt szeretnénk, hogy mindenki részt venne egyes szakcsoporthunk munkájában, hogy rendszeresen eleget tegyetek anyagi kötelezettségeiteknek, hogy azok, akik szervezőkészséggel és elég erkölcsi alappal rendelkeznek, segítsenek a jövőben vezetni ezt az egyesületet, ahol maholnap ezer tag lesz, két-három vezetőségi taggal az élen. Szeretném, ha mind az egyesületünk, mind saját érdekeketek szem előtt tartva, egyre tömegesebben megjelennétek politikai tárgyú előadásainkon is, amelyeket a legérdekesebb formában rendezünk meg. Természetesen senkinek sem szabad elfelejtkezni az itteni munkája mellett arról sem, hogy ő tulajdonképpen az Egyetemista Szövetség tagja is, ami iránt szintén kötelezettségei vannak. Az a könnyítés megvan ugyan, hogy az Egyetemista Szövetség elismeri ezt az itteni jövőbeni munkátokat éppen úgy, mintha fakultásokat valamely szakcsoporthjában dolgoznátok. Ez

a tény, valamint az is, hogy egyesületünk minden akadály nélkül az illetékes hatóságok anyagi és erkölcsi támogatása mellett, az Informbíró legerősebb támadásai idején is dolgozhatott, a legszébb bizonyíték arra, hogy hazánk nemzetiségi politikája a lehető legjobb úton halad, és jogot ad minden becsületes embernek arra, hogy szembeszálljon azokkal, akik ezekkel a dolgokkal kapcsolatban visszaéléseket kockáztatnának meg. Szeretnénk, új tagtársaink, ha egyesületünkben dolgozva ezeket a dolgokat is megfigyelnétek, a valóságról meggyőződnétek, és amikor a kezetekbe veszitek egyszer a diplomát, akkor ezek a meggyőződésből született elvek kísérnének benneteket mint a dolgozó népünk vezetőit és tanítóit végig az életen át. Jó munkát kívánok az egyesületünkben mindnyájatoknak, szép eredményt a vezetőségünk nevében, mind a fakultásaitokon, mind az egyesületünk, valamint a saját javatokra is.

Ez legjobban észrevehető az énekkarunkban, amely az elmúlt évben ötven tagot számlált, a beográdi kultúregyesületek fesztiválján a második helyezést érte el, maga után vonva 40 000 dinár jutalmat. Annak ellenére, hogy ennek a csoportnak kellene a legnépszerűbbnek lennie -- természeténél fogva -- most ez is hanganyag hiányával küzd. Ezen akadályok nagy részét is nektek kellene legyőzni. De ha valamilyen oknál fogva valaki ebben legkevesebb áldozatot követelő csoportban sem dolgozhatna, választhat még az irodalmi, tánc, műkedvelő, technikai, képzőművészeti stb. csoport közül is egyet. Őszintén szólva, az idei évben hozzánk beiratkozó mintegy 80 új tagtól igen sokat várunk az elkövetkező évben."

Tehát buzdításban nem volt hiány.

Annak ellenére, hogy a tagság többsége csak a kulturális életbe kapcsolódott be, és szórakozni, beszélgetni, ismerkedni járt a Körbe, a hatalom, amely finanszírozta és propagandacélokból fenntartotta az egyesületet, megkövetelte a politikai foglalkozásokat is. Ezeket főleg a párttagok vezették, és az akkori kornak megfelelően, a nyilatkozatok, a beszédek és a kötelező agitációk, a „hazapufogtató szólamok”, a párthoz, a vezérhez, a jugoszláv hazához stb., stb. való „töretlen hűség” kinyilatkoztatásai-
ból álltak. De a vezetőség bármennyire is igyekezett megfelelni

ezeknek a követelményeknek, amint a szerb kommunista hatalomnak megszűnt az érdeke, hogy az egyesületet működtesse, megvonta a pénzelését, és bezárásra kényszerítette az addig Belgrád lakossága által oly nagy „szeretettel, érdeklődéssel és megbecsüléssel” megalapított szervezetet. Ezeket a megfelelni akaró igyekezeteket híven tükrözik azok a beszédek, előadások, pártgyűlések, nyilatkozatok stb., amelyeket a továbbiakban ismertetni fogunk. Az egészben az a legelszomorítóbb, hogy az egyesület megfojtását nem a szerb, hanem épp az újvidéki magyar politikusokkal végeztették el. Mert sajnos, mindig akadt néhány becstelen, nemzetáruló magyar, aki megtagadva a magyarság érdekeit, minden piszkos munka elvégzésére hajlandó volt.

A megfelelni akarás érdekében mindjárt a megalakulás utáni hónapban például a Magyar Szó 1951. május 19-ei (szombat, VIII. évf. 117. sz.) száma beszámol arról, hogy alig öt héttel az alakuló közgyűlés után a belgrádi József Attila Magyar Kultúregyesület sikeres műsoros estet adott.

„A beográdi »József Attila« kultúregyesület sikeres műsoros estje.

A kultúregyesület immár másodszor rendezett Beograd magyar ajkú közönségének egész estét betöltő előadást, amelyen kizárólag az egyesület tagjai léptek fel. A műsoros estet a harmadik kerületi kultúrotthonban tartották meg május 12-én este 8 órai kezdettel. A mintegy 500 férőhelyes terem teljesen megtöltötte az érdeklődő közönség.

A megjelenteket Sípos Pál üdvözölte és röviden ismertette a vezetőség eddigi munkáját, majd rátérve a műsorra, megemlítette, hogy az előadás célja a tagtoborzás, és ezért felkérte a jelenlevőket, hogy az előadás után minél nagyobb számban iratkozzanak be az egyesületbe. Ezután következett a műsor, amely főleg zeneszámokból és szavalatokból állott. Elsőnek Sípos Pál lépett a közönség elé, Ady: Magyar jakobinusok dala című versét szavalta. Utána Süli Endre Liszt második magyar rapszodiáját játszotta. A közismert és népszerű zongoraszámot a közönség nagy tetszésnyilvánítással fogadta. A műsor következő száma József

Attila Ódája volt. A ritkán hallott verset Pap József mondta el. Ez volt a műsor legsikerültebb szavalata. Azután egy gordonkaszó-ló következett zongorakísérettel. Tóth Klaudia Fauré Elégiáját játszotta. Nemes tónusával és elmélyült tiszta játékaival mindvégig lekötötte a közönség figyelmét. Nagy szeretettel fogadta a közönség az ötéves Bartus Annuskát, aki József Attila Medvetánc című költeményét szavalta. A ma is élő zeneszerzők közül Mainardi gordonkaszerenádja szerepelt műsoron, amelyet Tóth Klaudia játszott. Hadik József Haydn egyik szonátájának első tételét, valamint Chopin B-dúr mazurkáját játszotta zongorán, igen könnyedén és biztosan. Ezután ismét egy József Attila-vers következett, a Külvárosi éj című. A komor hangulatú, szavalásra elég hálátlan verset mély átéléssel, minden pátosztól mentesen Pap József szavalta el. A műsor befejező számaként Szűcs Ibolya zongorázott, előadva egy Schumann- és egy Chopin-művet. Az összekötőszöveget Varga László mondta. A műsorszámok zavar-talan és gyors lefolyásáért a technikai rendezéssel megbízott Cseh Gézát illeti a dicséret. A műsor mind az összeállítás, mind pedig a kivitel szempontjából igen színvonalas volt. Az esten sikeresen folyt a tagtoborzás is, úgyhogy az egyesület taglétszáma 200 fölé emelkedett.” (M. A.)

Az egyesület természetesen nemcsak Belgrádban lépett fel, hanem a vidéki városokban, falvakban is. Így például Torontálvásárhelyen, Törökkanizsán, Csókán, Nagybecskerekén, Hertelendyfalván, Szabadkán, Csantavéren, Topolyán stb. Verses, zenés, egyfelvonásos darabokkal szórakoztatták a közönséget, és egyben a kötelező agitációt is elvégezték. A visszaemlékezők vallomása szerint az egyik műsorban a „A szénapadláson” című bohózatot adták elő Tóth Klára és Huszák Dezső közreműködésével, majd Pap József József Attila Örültjét szavalta kirob-banó sikerrel. Egy másik alkalommal Lepsénynél még megvolt című kabarészámot Pósa Rózsa rendezésében adták elő, amelyben Korhecz Zoltán játszotta a főszerepet.

Csókán és Törökkanizsán a színielőadást választási agitációs beszéd vezette be, amit Balla Ferenc, a pártsejt titkára mondott el. De mielőtt közölnénk a felszólalását, ismertetjük az egyesületnek a lakossághoz szóló felhívását:

„Ma este a szövetkezeti otthonban a beográdi magyar egyetemi hallgatók műsoros estet rendeznek. Műsoron az egyesület 50 tagú énekkara és vidám egyfelvonásos darabok. Az előadás előtt az egyetemisták tájékoztatni fogják a közönséget a beográdi egyetemisták problémáiról, és egyben rátérnek a jugoszláviai egyetemisták időszerű feladataira és munkájára. Az előadást a magyar egyetemisták a választásokra való felkészülés komoly lépésének szánják.

A választások előtt mindig igen aktív politikai és kultúrmunka folyik minden országban. Fiatalok és öregek, munkások és kultúrmunkások élénken vitatkoznak a munkahelyeiken és az utcákon. Azonban a főiskolás ifjúság ezen a téren is az elsők közé tartozik. Ők azok, akik még unalomból is politikával foglalkoznak. Politikával, amely biztosítani tudja népünk és saját jövőnket is. Így mi is, beográdi magyar egyetemi hallgatók az utolsó héten a választások előtt megindultunk több mint hatvanan, hogy bejárjuk Észak-Bánát magyarul lakta vidékeit, és ott munkánkkal és hangunkkal előkészítsük úgy a helyi lakosságot, mint önmagunkat is a küszöbön álló választásokra.

Így, ma este itt a szövetkezeti otthonban vidám műsoros estet adnak az egyetemisták, 7 órai kezdettel. Helyárak: 50, 40 és 30 dinár.

Kérjük a helyi lakosságot, hogy támogassa a jugoszláviai magyar egyetemisták erőfeszítéseit, mivel ezek közös célért folynak a néppel a népért. Hallgassanak meg bennünket is, mielőtt a szavazó urnák elé állnának, nekünk is van még mondanivalónk. Mi is aktívan részt akarunk venni ezeken a választásokon, mi is bele akarunk szólni a választási kampányba. Jöjjenek el, és hallgassanak meg bennünket. Vezetőség.”

És most következzen a beszéd, amely hűen jellemzi az akkori politikai propagandahelyzetet.

„Tisztelt közönség és kedves ifjúság.

Ez alkalommal nekem jutott az a feladat, hogy üdvözljem önöket a beográdi József Attila magyar kultúregyesület és ennek keretén belül a Beográdban dolgozó ötezer munkás, valamint több mint kétszáz magyar egyetemi hallgató nevében.

Azonban úgy érzem, hogy a jelen pillanat nem csak arra késztet, hogy különös baráti szavakat cseréljünk, hanem arra is, hogy megemlékezzünk néhány szóban azokról az eseményekről, amelyek egyetemista társainkat, valamint hazánk dolgozóinak egy részét a jugoszláv – olasz határra kényszerítették, valamint a belügyi téren lévő legnagyobb közeljövői eseményről, a választásokról.

1944-ben végig dübörgött már egyszer rajtunk a háború borzalma, megismertük azt, hogy mit jelent egy nép számára, ha átvonul rajta a katonaság modern fegyverekkel felfegyverkezve. Épp ezért mi háborút többé nem akarunk. Nem akarunk látni gyászba öltözött síró apákat, anyákat, nem akarunk tízezer hadiárvát látni. Mi békét akarunk. Békét, de nem minden áron. Békét, amely a kis és nagy nemzetek egyenjogúságán alapszik, békét, amely az érdekelt felek kölcsönös megegyezésén alapszik. Békét, amely hazánk minden ajkú fiának boldogabb jövőt biztosít, és békét, amely lehetővé teszi Jugoszlávia szocialista átalakulását. Másfajta békét nem ismerünk. A másfajta béke az háborút jelent. Ezt tudják jól Olaszországban is, mert ha nem érezték volna fejük felett a halál szárnyainak borzalmas suhogását, akkor nyugodtan bevonultak volna az A-övezetbe. Azonban az olasz vezetők érezve, hogy az olasz nép sem örömmel adná az életét propagandacélokért, és látva a sápadt arcú szerb, horvát, magyar stb. gyerekeket, amint golyószórával a kezükben készek egy becsületes béke előkészítésére, visszatorpantak Trieszt és környéke bekebelezésétől. Mivel ily módon nem sikerült, most a zöld asztal bűvös erejéhez folyamodtak.

Mi, magyar egyetemi hallgatók együtt érezve hazánk mintegy tizenöt nyelvet beszélő egyetemista hadával, amely ma meghaladja a hatvanezret, ezzel kapcsolatban ismét csak azt mondhatjuk, amit már annyiszor elmondtunk Beograd utcáin a nagy tüntetések idején: Ha kell, elhagyjuk a könyveinket, és jelentkezünk az ezredeinkbe! De bármennyire is tornyosítják az olasz vezetők határainkon a háborús fellegeket, mi azért kiállítva hadseregünk egy részét a lövészárkokba, tovább foglalkozunk hazánk belügyeivel, annak politikai és gazdasági kérdéseivel. Ez alkalommal semmi szándékom sincsen beszélni a hazánk demokratizálódása végett hozott

legutóbbi rendeletekről, kezdve a szövetkezetek átszervezésétől az új választási törvényig. Erről beszéljenek a különböző képviselőjelöltek. Hasonlóan beszéljenek ők arról is, ami ezt a helységet, kerületet érdekli. Az én feladatom ez alkalommal egészen más. Én Észak-Bánát magyarságához akarok mostan beszélni. Azokhoz a magyarokhoz, akik tíz napon belül a szavazó urnák elé fognak járulni, és talán még nem is tudják pontosan, hogy miért fognak erre vagy arra a képviselőjelöltre szavazni. Mi, magyar egyetemi hallgatók igenis agitálunk egyes képviselőjelöltek részére. Jól ismerjük mi azokat az embereket, akik hozzájárultak ahhoz, hogy ma Jugoszláviában több mint 1200 magyar egyetemista van, akik elősegítették, hogy Beográdban és Zágrábban megalakuljanak a magyar kultúrkörök, akik anyagi és erkölcsi támogatást nyújtanak az egyetemistáknak. De ugyanakkor felvesszük a harcot mindazokkal, akik olyan programmal indulnának, hogy: fiam, ha apád suszter volt, akkor mit keresel te az egyetemen! Vagy: a földműves maradjon az ősi föld megművelésénél! Ezek hazug szavak! Mi, magyar egyetemi hallgatók a legnagyobb mértékben elítéljük ezeket. Meddig lennének az egyetemeken és főiskolákon az orvosok, ügyvédek fiai? Meddig lenne még a földműves fia az a harmadik, az a legfiatalabb, és az a mindenhol kitaszított, megalázott gyerek? Ebből elég volt. Mi, akik kisgyermekkorunkban a barázdában feküdtünk hűvöst keresni, amíg apánk rozsdás ekéjével a földet hasogatta körülöttünk, mi, akiket nyári napokon három órakor keltettek fel, hogy segítsünk szüleinknek, hogy kinyissuk a kaput, és megetessük, ellássuk a jószágot, mert nekik a harmat fölszáradása előtt már készen kell lenniük a munkával, mi, akik még ekkor egy ingben és mezítláb szalagáltunk, egyszer és mindenkorra erősnek érezzük magunkat, hogy tanuljunk, és népünket vezessük. Sőt, erősebbeknek érezzük magunkat, mint az elkényeztetett ficsúr had, amely nem állja meg a helyét az egyetemeken és a főiskolákon sem. A legjobb tanulóink, és ezekre büszkék vagyunk, a kubikosoknak, a földműveseknek és a munkásoknak a fiai, akik Beográdban is megelégszenek egy sarkkal, ahol megalhatnak, és nem keresnek szőnyeges, tágas és még mit tudom én, milyen lakást. (Mivel Belgrádban nem volt elég szálláshely, több mint 3 000 egyetemista nem kezdhette el a tanulmányait. Erről a szónok a későbbiekben enyhébben fogalmaz. - A

szerz. megj.) Ne gondolja senki azt, hogy az egyetemisták élete az mindig rózsaszínű. Főleg nem rózsaszínű azoké, akik szülei különböző okok miatt elsején a szükséges pénznek csak a felét tudják elküldeni. És ne is beszéljünk azokról, akiknek azt írják, hogy: fiam, most pénzsűkében vagyunk, várjál valahogyan néhány napig. Egyetlenegy kezdet sem könnyű. Nekünk is már ragyog a hajnal. Vajdaság magyarsága is hamarosan szebb napokra ébred. Ma Jugoszláviában több mint 120 állatorvostan-hallgatónk, 250 orvos-tanhallgatónk, különböző mérnöknek készülő 350 kartársunk van. Csak ebben az évben a jugoszláviai egyetemekre és főiskolákra felvettek több mint 150 érettségizőt. (Valószínű, magyart. A szerz. megj.) Nincs többé felvételi vizsga. Ma Beográdban körülbelül 75 elsőéves egyetemistánk van. Itt meg kell említeni, hogy az idén különböző fakultásokról sok magyar fiú hazament azzal a kifogással, hogy nem talált lakást. Ha tudták volna, hogy Beográdban az első évre 12 000 ifjú iratkozott be, és hogy ezek közül az első hetekben több mint 3 000-nek nem volt lakása, akiknek ma már van fedél a feje felett, akkor ők is biztosan komolyabban átgondolták volna a hazautazás gondolatát. De én azt hiszem, akik elhagytak bennünket már az első nehézségek láttára, azok nem is közénk valók. Azok nem is komoly szándékkal jöttek, azoknak egy lábuk mindig odahaza is volt, és csak a másikkal botorkáltak kemény talajt keresve Beográdban, Zágrádban, Szarajevóban, Szkopjében vagy Ljubljanában.

Nagy számok, amit az előbb felsoroltam, azonban mégsem kielégítő. A magyarság számarányához viszonyítva ma nem 1200 egyetemistának kellene lenni, hanem 2 000-nek. Ma Jugoszláviában átlagban véve minden 250 lakosra jut egy egyetemista, míg csak a magyarságot számítva minden 450 lakosra jut egy. Kis lemaradás észlelhető. Ha vesszük, hogy körülbelül öt év múlva Jugoszláviában lesz százezer egyetemi hallgató, akkor egyidejűleg kellene lenni kb. 3500 magyar egyetemistának. Ez azt jelentené, hogy minden évben be kellene iratkozni a karokra, főiskolákra kb. 450 magyar ifjúnak. De honnan legyen 450 elsőévesünk, mikor alig-alig van évente 150 érettségizőnk. Mind kevesebb és kevesebb magyar fiú akar tovább tanulni. Szembeötlő ez Zrenjanin környékén, ezzel szemben Zombor vidékén

rohamosan javul a helyzet. Itt meg kellett ebben az évben (1953 a sz. m.) nyitni a nyolcosztályos magyar gimnáziumot, aminek számadatai, ami a tanulókat illeti, hamarosan versenyezni fog a szubotcai gimnáziuméval. A szülők is részben hibásak ezen a téren. Fiaiknak főleg olyasmit ajánlanak, ami hamar kenyérhez juttatja őket, és igyekezzenek őket lebeszélni a magasabb szak-képzettséget adó iskolákról. Ez teljesen helytelen dolog.

És éppen ezért még egyszer felhívom a jelenlévők figyelmét, hogy nekünk évente 450 érettségizett tanulóra van szükségünk. Szülők és ifjak! Ha majd az urnák elé járultok, ne feledjétek el ezeket a számokat. Szavazzatok azokra, akik lehetővé tették, hogy ma 1200 egyetemistánk van, akik lehetővé teszik, hogy öt év múlva legalább 3000 legyen, és akik gondolkoznak afelett, hogy évente ne 150 magyar ifjú érettségizzen a magyar főgimnáziumokban, hanem minden évben több és több.

Erről a helyről ígéretet teszek a jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók nevében, hogy mind a választások előtt, mind utána odaadó támogatói leszünk minden népképviselőnek, akik velünk és céljainkért harcolnak, és mivel pedig mi együtt érzünk jóban és rosszban apáinkkal és testvéreinkkel, azok is támogatni fogják őket. Egyetemisták és középiskolások! Földműves és munkás apáink és anyáink, ti tudjátok legjobban, kire kell szavazni. Űzzétek el azokat még a falvak határából is, akik boldogságtokra és szabadságtokra törnek. Mi, egyetemisták nem vagyunk sokan, de érezzük, hogy azok, akik bennünket iskolába adtak, léptenyomon mellettünk vannak, és ez akkor az egész népet jelenti, ami óriási erővel rendelkezik. És ez az erő a választások napján át fog szállni azokra, akik legjobban megérdemlik azt. Bízva minden egyes magyar egyetemista komoly agitálásának eredményében, és népünk odaadó támogatásában, bátran nézhetünk a választások elé is, amely a néphatalom biztos győzelmét fogja meghozni ismét hazánkban.

Befejezésül pedig hadd szóljak néhány szót arról az egyesületről is, amelyik minket nevel, szórakoztat és amit mi második otthonunknak tekintünk a fővárosban. Ezt az egyesületet, amelyik József Attila név alatt dolgozik, Beograd főutcáján elhelyezkedve magyar ifjak alapították néhány éve, és tartanak is fent a hozzánk hasonló

utakon járó, utánunk jövő ifjú nemzedék számára. Ezt az egyesületet mi alapítottuk, mi, akik ma fellépünk önöknél, hogy ezzel is bizonyítsuk, hogy mit ad nekünk ez az egyesület, és hogy szükségünk van erre annyira, mint a mindennapi kenyérre. Ez az egyesület ma tagságába fogadott a Vajdaságból Beográdba sodródott több mint 500 ifjút, akik nagy része egy ilyen szervezet hiányában biztosan kávéház-látogatóvá lett volna. Itt szórakozhatunk, tanulhatunk stb. mikor éppen kedvünk tartja. Véleményem szerint egy ilyen egyesület döntő jelentőséggel rendelkezik a jövő népi intelligenciájának kialakulásában, és éppen ezért kérem a jelenlevőket, hogy amennyiben az módjukban van, támogassák erkölcsileg és anyagiilag is, mert azon keresztül saját fiaikat segítik. Az egyesületünk állandó anyagi gondokkal küzd, mivel igen kicsi a lehetőségünk, hogy munkával pénzhez jussunk. Főleg Vajdaságtól várjuk a segítséget, de onnan csak azoktól, akik ezt tiszta szívből adják, akiktől azt ugyanúgy is fogadjuk.

Befejezésül pedig műsorunk elé bocsátok néhány megjegyzést. Először is a mi ténykedésünkben ne a művészt, hanem a tömegességet értékeljük, mivel a mi célunk sohasem volt, hogy háromfelvonásos komoly darabot mutassunk be, hanem az egyetemisták egyesületünkbe tömörítése. Megnyerésük a szocialista magyar kultúra ápolására, hogy egy napon igazi vezetői lehessenek népünknek, és egyben a magyarságnak is. Ne csak magas képzettségű szakemberek legyenek, hanem ismerjék a népdalt, a népi táncainkat, íróink alkotásait, költőink verseit, és ha lehetséges, akkor még ők, maguk is, ha gyerekcipőben is topogva, utánunk haladjanak. Ha ilyen szemszögből fogják megítélni a programunkat, akkor biztos nem fognak bennünk csalatkozni. Kívánom, hogy jól érezzék magukat, amíg együtt vagyunk és még a későbbi évek folyamán is szeretettel gondoljanak vissza ránk, éppen úgy, mint ahogyan mi is szívünkbe zártuk ennek a helységnek vendégszerető népét és jóakarátú vezetőit. Még egyszer üdvözlöm önöket a beográdi magyar egyetemi hallgatók nevében, és kérem, hogy hallgassák meg egyszerű, de mégis komoly munkával előkészített programunkat. Jó mulatást kívánok!

(Balla Ferenc)

A műsor:

- 1. szám: Leánykérés (egyfelvonásos színdarab)**
- 2. szám: Vándornépség**
- 3. szám: Kórus / Baráti kör, táncdalok**
- 4. szám: Szavalat / Arany János: Walesi bárdok**
- 5. szám: Szénapadlás (egyfelvonásos színdarab)**

Törökkanizsán a helyiek közül segítséget nyújtott: Engi László titkár és Bach Magda.”

Annak ellenére, hogy a magyarság, beleértve az egyetemistákat is, maximálisan eleget tett a Jugoszláv Kommunista Párt követelményeinek, azt is mondhatnánk túllihegett lojalitásukról biztosították a pártot (a fent közölt példa is ezt tanúsítja), mégis amint a hatalom érdekei mást diktáltak, megkezdődött a belgrádi József Attila kultúrkör fölszámolása (mint ahogyan a topoljai és a nagybecskereki színházak bezárása, az önálló magyar intézmények összevonása a szerbbel, ami lehetetlenné tette az ott folyó munkát). A jugoszláv (szerb) nacionalista-kommunista hatalom, mintha korábban nem is ő engedélyezte, sőt nem ő erőltette volna ezeknek az alapítását, megfélemezett minden mézes-mázos ígéretéről, és elindította az újvidéki „díszmagyarokkal” mindezek bezárását. Persze ezt a legcinikusabb módon hajtották végre. Fokozatosan fojtották meg a kört. Azt a még ma is alkalmazott szólamot vetették be, hogy a magyarság nem gettósíthatja, illetve nem szeparálhatja el magát. Mint ahogyan ezzel érveltek a magyar diáksegélyezés megszüntetésekor, most is ez a hazug érv volt a magyarázat.

Az 1951/52-es évet az egyesület ünnepi műsorral zárta, amelyre az Elektrosrbija munkásai is hivatalosak voltak. Az ünnepi műsor előtt Balla Ferenc összegezte az elmúlt év eredményeit:

„Üdvözlöm a beográdi József Attila magyar kultúregyesület nevében a megjelent tagságot és vendégeinket, akik részvételükkel ezen hangversenyünkön elősegítik, hogy ez a szerény kis ünnepség méltóan képviselhesse egyévi kultúrmunkánk befejező részét.

Az elmúlt munkaévben, amit le fog zárni a nyári szünet, egyesületünk fő célja a tagság mind tömegesebb bevonása a

politikai és kultúréletbe, valamint a vajdasági és beográdi dolgozókkal való mind szorosabb kapcsolatok elmélyítése volt. Ezt előre elkészített tervünk szerint el is értük. Elértük, mert egyesületünk szakcsoportjai tömegessé váltak, mert politikai előadásaink hallgatósága mind nagyobb és nagyobb számú, mert a választási kampányban hatvantagú csoportunk ellátogatott Törökkanizsára és Csókára, mert idén kultúrprogramot adtunk Vajdaság számos helységében, valamint hazánk fővárosában is, ahol számos esetben közös rendezvényeink voltak az Elektrosrbija dolgozóival. De miután sikerült a tömegesítés, új feladatokat tűztünk magunk elé, aminek oroszlánrészét az elkövetkező évben fogjuk megvalósítani, de amit már a mai estén el akarunk kezdeni, mert az idő drága, és siettet bennünket a dolgozni és a tanulni vágyás. Rájöttünk arra, hogy munkálkodó tagságunk soraiban vannak igen jó alaptudással rendelkező tehetséges emberek is, akiknek továbbfejlődéséhez szükséges, hogy egyesületünk segítséget nyújtson. Ezért elhatároztuk, amely határozat a mai estén átmegy a gyakorlatba is, hogy a jövőben a tömegek politikai és kulturális munkálkodásának elősegítésén kívül ugyanilyen mértékben támogatjuk az egyéni tehetségeket is. Egyesületünk tömegmunkáját minőségileg is feljebb fogjuk így vinni néhány lépcsőfokkal. Ebből a célból rendeztük meg a ma esti hangversenyünket is, amelyen egyesületünk – ez esetben – fiatal zenetehetségeink lépnek a közönség elé, hogy tudásukkal elszórakoztassanak bennünket, és hogy tanúbizonyságot tegyenek arról, hogy a szocialista Jugoszlávia minden fia kedve szerint elmélyítheti tudását, tanulhat ott, ahol legjobban szeret, és hogy nálunk is megvan a lehetőség, hogy hazánk fiatalságából nagyemberek is szülessenek.

Hallgassuk meg fiatal tehetségeinket, és buzdító tapsunkkal legyünk az elsők között, akik erőt adunk nekik az új nehézségeik leküzdéséhez.

* * *

Pozdravljam naše goste u ime mađarskog kulturnog društva »Jožef Atile« Ovo je poslednja veća priredba našeg društva u

ovoj sezoni od niza priredaba , koje smo organizovali zajedno sa radnim kolektivom preduzeća »Elektrosrbija« , u cilju kulturne razonode, i širenja bratstva i jedinstva među našim narodima. Nadamo se, da ćemo uspeti zadovoljiti i ovog puta naše goste, i da će se prijatno osećati i ove večeri među nama.

* * *

Az est folyamán fel fog lépni: Mészáros László, a zeneakadémia hallgatója hegedűvel, zongorán kíséri Toplák Imre joghallgató. Szólóénekszámokat énekel Novák Vera, a közép fokú zenede tanulója.”

A program

1.

- a.) Zajc: G-dúr hegedűverseny**
- b.) Mascagni: Intermezzo szimfónia**
- c.) Droble: La souvenir című szerzeménye**

2.

a.) Bermet Miklós szabadkai zeneszerző G-dúr hegedűversenye

b.) Grieg: Solvejg dala című szerzeménye

c.) Schubert: Szerenád

3.

a.) Karl Bom: Madrigál

b.) Schubert: Impromptu

c.) Karl Bom: Mazurka

4.

a.) Vivaldi: a-moll koncert, első tétel

b.) Miroslav Šik: Kolo

c.) Monti: Csárdás

5.

a.) Schubert: Útmutató című száma

b.) Puccini: ária a Gianni Schicchi című operából

c.) Bajić: Altató

d.) Hristić: Elégia

Ezzel zárult a relatív nyugodt, munkával teli 1951/52-es tanév.

Sziszifuszi kísérlet a magyar egyetemisták vitafórumainak a megszervezésére

1952-ben tartották a délvidéki magyarság kulturális seregszemláját, a palicsi Magyar Ünnepi Játékokat. Ennek keretén belül június 27-én szerették volna a magyar egyetemisták is megrendezni a magyar egyetemisták összejövetelét, ahol a belgrádi, zágrábi és az újvidéki magyar egyetemisták és főiskolások tanácskoztak volna. Ennek érdekében a következő körlevelet posztálták Újvidékről:

„Tisztelt Elvtárs,

A palicsi magyar kultúrszemle előkészítő bizottsága nevében felkérem, hogy f. h. 18-án d. e. 9 órakor szíveskedjék a belgrádi > József Attila < magyar kultúregyesület helyiségében megjelenni a magyar egyetemisták palicsi találkozásának előkészítése céljából.

A kultúregyesület címe Maršala Tita 2. sz.

Eltársi üdvözlettel:

Jánosi Gábor

Novi Sad, 1952. V. 14.”

A tanácskozáson az a határozat született, hogy az egyetemistatalálkozó szervezőbizottságának a vezetője a szabadkai Csikós István lesz. A magyarság, mint ahogyan máskor is oly sokszor, naivul hitt a kommunista hatalom jóindulatában, persze a találkozóból semmi sem lett, a már fent ismertetett okok miatt. A magyarázat természetesen nem az igazi indokot hozta föl, hanem a rossz időzítést, mármint, hogy a tanácskozás épp a vizsgaidőszakra esett, illetve az anyagiak hiánya miatt maradt el.

1952 októberében évi közgyűlést tartott a belgrádi József Attila Magyar Kultúregyesület, amelyen a következő határozatok születtek:

„A beográdi magyar egyetemisták 1952. X. 26-án megtartott megbeszélésén a következő

HATÁROZATOKAT

hoztuk:

1. Mint az Egyetemista Szövetség tagjai kapcsolódjunk be fokozottabban ennek munkájába, különösen eszmei-politikai téren.

2. Mi, magyar egyetemisták, továbbra is mindent elkövetünk, hogy a Beográdi Egyetemen képviselt minden nemzetiségű fiatal egy nagy baráti egységbe kovácsoljuk.

3. A József Attila Kultúregyesület legyen a magyar egyetemisták kultúréletének központja.

4. A kultúregyesület a vitacsoportokon keresztül járuljon hozzá az egyetemisták eszmei-politikai színvonalának emeléséhez.

5. Törekedni fogunk, hogy a beográdi magyar dolgozók kultúr- és eszmei-politikai színvonalát emeljük.

6. Ajánljuk, hogy az egyesület munkájának fellendítése érdekében a vezetőség hívjon össze rendkívüli közgyűlést.

7. A középiskolásokat tájékoztatni fogjuk előadásokon és a sajtón keresztül a beográdi fakultások munkájáról, hogy ezzel elősegítsük helyes pályaválasztásukat.

8. Beogradba érkező fiatal társainknak útbaigazításokat adunk.

9. A nyár folyamán aktív szerepet kell játszanunk környezetünk politikai és kulturális életében a helyi Egyetemista Szövetség keretein belül.

A kultúregyesület vezetőségében levő egyetemisták gondoskodjanak a határozatainkban említett munka megszervezéséről.

A határozatokat a beográdi magyar egyetemisták nevében a megválasztott bizottság dolgozta ki.”

K. I.

A 7. és a 8. pontban foglalt határozatnak eleget téve, létrehoztak egy bizottságot, mely a középiskolai kirándulások résztvevőit fogadta. Emellett a gimnáziumokkal rendelkező váro-

sokban megszervezték a magyar nyelvű gimnázium tanulóinak az egyetemekkel kapcsolatos tájékoztatását. Elmondva a rájuk váró nehézségeket, és felajánlva a kultúrkör segítségét. Ennek érdekében egy különcsoportot neveztek ki, melynek tagjai ezt a tájékoztató munkát végezték. Nagybecskerekén Szántó Mátyás és Jakabfalvy Lujza, Zentán Burány Lajos, Viola Gyula és Gyetvai Lajos, Szabadkán Vörösbaranyi Gyula és Csáti András. Újvidékre nem volt csoport.

A tanácsadásra természetesen gyakran volt szükség. Példaként egy gimnazista levelét ismertetjük, amelyet az Ifjúság szerkesztőségének a címére küldött, innen a levelet a belgrádi kultúregyesülethez továbbították. A levelezőlap szövege a következő:

„Tisztelt Szerkesztőség!

Ha kéresemmel nem volnék terhére a Tisztelt Szerkesztőségnek, akkor abban az esetben bátorkodnék némi fölvilágosításért folyamodni az egyetemi felvételi vizsgákkal kapcsolatban, nevezetesen abban az esetben, ha x. y. agronómiára készül, Beogradban vagy Zágrábban kedvezőbbek a feltételek? Miből kell készülni felvételi vizsgára, és milyen szakirodalom áll a felvételi vizsgára készülő egyén rendelkezésére, és hol lehet ezt beszerezni? Nagyon szeretném, ha ezekre a kérdésekre bővebb felvilágosítást kaphatnék, természetesen csak ha nem leszek a Tisztelt Szerkesztőség terhére. Sok helyütt próbáltam felvilágosítást szerezni, azonban ezek a felvilágosítások hiányosak vagy teljesen alaptalanok voltak. A múltkori cikkük felhívta figyelmemet, azonban itt se találtam meg a kellő felvilágosítást. Nagyon kérném a Tisztelt Szerkesztőséget, hogy lehetőség szerint a kéresemről ne feledkezzen meg.

Zsiga János, Zenta, Maxim G. 33.”

A levelet a következő szöveggel továbbították:

„Újvidék, 1953. V. 6.

Kedves Barátunk!

Itt küldjük egyik olvasónk lapját, melyben a felvételi vizsgákra vonatkozólag kér tanácsot, útmutatást. Mivel mi is csak ál-

talános dolgokat írhatunk neki, megkérünk téged, járd utána a feltett kérdéseknek, és küldd el zentai címére a választ.

Szeretettel üdvözlő:

az Ifjúság szerk. nevében: *Major Nándor*”

1953-ban a belgrádiak ismét megpróbálkoztak egy magyar egyetemista találkozó megszervezésével, de most nem Palicson, hanem Zentán. A tanácskozást június 5-én és 6-án kívánták lebonyolítani, persze, ebből sem lett semmi sem. Csak annyit tudtak elérni, hogy Újvidéken egy közös megbeszélést folytathattak a zágrábi, a belgrádi és az újvidéki küldöttek. Később a tanácskozást ismét Zentára, augusztus 2-ára halasztották, de ez sem hozta meg a kívánt eredményt. A következő évben tettek még egy kísérletet. 1954 őszén a magyar egyetemisták bálját akarták megszervezni Palicson. Ezt is leállította a belügy azzal a magyarázattal, hogy **„nem illő ilyen csak magyar egyetemista rendezvényt szervezni, amit kihasználna a szabadkai reakció”**.

Az 1953-ban Zentára tervezett találkozóra a belgrádi vezetőség beszámolójuk elkészítésével Balla Ferencet bízta meg. Viola Gyula megbízó levele a következő:

„Kedves Feri!

Amint látod, Te is számításba jöttél a referát írással. Légy szíves készítsd el, és küldjél véleményt is a többiről. Rövid legyen a beszámoló és velős. Farkas és az én véleményem is az, hogy kritikusan kell az egészet nézni. ... A viz. hallásra és látásra. Baráti üdv.: *Gyula*.

U. i. 15 000 dint. kaptunk a vajdasági Kultúrtaancstól. Itt küldök egy válaszbélyeget.

Gyula

A zentai találkozó előkészítő programtervezete a belgrádiak részéről a következő volt:

1. Megnyitó és a bevezető beszéd. (legtöbb 10 perc)
2. a.) Az egyetemisták anyagi helyzete.

b.) A magyar egyetemisták bekapcsolódása a Járási Egyetemista Szövetségbe.

c.) Munka a Jugoszláviai Egyetemista Szövetségben. (Gyetvai Lajos)

3. A magyar egyetemisták szerepe a magyarság kulturális fel-emelkedésében. (Burány Béla)

4. A kultúrkörök működése. (Csáti András és Korponai Erzsébet)

5. A belgrádi és a zágrábi egyetemisták viszonya egymás között, és a két szervezet viszonya az újvidéki Magyar Kultúrta-
nácshoz. (Balla Ferenc)

6. Az érettségizők helyzete. (Tóthorgosi Pál)

A gyűlés menetét így képzeltük el:

A.) A találkozó augusztus 2-án 9 órakor kezdődik, és 20 órákor fejeződik be.

B.) A rövid bevezető, illetve az első pont után, a fent említettek pontonként vázolják a problémákat, majd minden egyes pont megvitatásra kerül.

C.) A fent említett tárgysorozat csak előterjesztés akar lenni, amihez megjegyzéseket kérünk, és melynek kibővítését minél előbb elvárjuk, legkésőbb július 28-ig.

D.) Kérjük a kiküldötteket, hogy lehetőség szerint weckendjegggyel jöjjenek, melynek ellenértékét Zentán veszik át. A meghívottak ellátása biztosítva van.

E.) Elfoglaltság esetén azonnali értesítést kérünk a következő címre: Viola A. Gyula, vagy Burány Béla, Zenta, Sreski Komitet N. O.

F.) Az általunk ajánlott küldöttek:

Beográdból: 1. Csáti András, 2. Jeszenszki István, 3. Makk Antal (Korábban zágrábi egyetemista volt. A szerző megj.), 4. Cseh Géza, 5. Balla Ferenc, 6. Gyetvai Lajos, 7. Jakabfalvy Lujza, 8. Viola A. Gyula.

Zágrábból: 1. Dezső Béla, 2. Bacskulin József, 3. Péter János, 4. Suckela János, 5. Harmath László, 6. Korponai Erzsébet, 7. Burány Béla.

Skopjeből: 1. Bata János.

Szarajevóból: Még nem ismeretes.

A gimnáziumok kiküldötteinek neve: Újvidékről, Somogyi Zoltán, Nagy István, Tóth György. A többi középiskolából még nem küldték el a résztvevők nevét, Zentát kivéve.

A kezdeményező bizottság nevében: *Viola A. Gyula*

A gyűlés után a Magyar Szó 1953. VIII. 7-ei száma közli a zentai határozatokat:

„Jugoszlávia magyar egyetemistáinak zentai találkozóján hozott határozatai:

1. A magyar egyetemistáknak és főiskolásoknak továbbra is az a legfőbb feladatuk, hogy az Egyetemista Szövetségnek aktív tagjai legyenek, mert ezáltal látjuk biztosítani célunkat, hogy haszaszerető, szocialista értelmiséggé váljunk.

2. Mint társadalmi–politikai szervezet tagjai bekapcsolódunk a többi tömegszervezetbe, és részvételünkkel ott politikai és kulturális munkát fejtünk ki.

3. Abban az időben, mikor járásunk területén vagyunk, tevékenyen részt veszünk a Járási Szövetség munkájában, ahol harcolunk továbbra is a testvériség–egység erősítéséért mind sorainkban, mind az egész lakosság körében.

4. Hogy az elkülönítési törekvéseket eltöröljük, amelyek elválasztanak bennünket az Egyetemista Szövetségtől, felvetődik a beográdi és a zágrábi Magyar Kultúregyesületeknek az Egyetemista Szövetséghez való irányításának kérdése.

II.

5. Az önművelést és a népművelést egyetemistáink a különböző kultúrintézményeken, járási egyetemista szövetségeken keresztül, valamint önképzőmozgalmak alapján végezzék.

6. A beográdi és zágrábi kultúregyesületek kapcsolatát a további munkában úgy valósítjuk meg, hogy a kultúregyesületek vezetőségének 2–2 tagját bízuk meg a kapcsolatok fenntartásával.

7. Az általános egyetemista problémákat sajtónkon keresztül is közöljük és tárgyaljuk, hogy ezáltal minden érdeklődő tudomást szerezzen róluk, s megoldásukat elősegíthesse.

III.

8. A magyar középiskolások tanulmányi színvonalának emelése érdekében szükséges lenne, hogy középiskolásainknak a lehetőségek szerint állandó és minőségi tanerőt biztosítsanak.

9. Középiskolásaink elhatározták, hogy felelevenítik és megerősítik az előadásokon kívüli munkát (irodalmi és szakönképzőkörökben, marxista csoportokban, valamint a sport terén) ami az öntudatos szocialista értelmiségi ifjúság nevelésében fontos tényező.

10. A magyar egyetemisták, főiskolások és középiskolások a jövőben az egymás közötti kapcsolatokat még jobban elmélyítik, ami a középiskolások pályaválasztását is elősegíti.

IV.

11. Kérjük a Vajdasági Főbizottságot, hogy vegye elemzés alá a szegényparaszt és munkásszármazású egyetemisták, főiskolások és középiskolások tanulási lehetőségének anyagi oldalát, és hasson oda, hogy több anyagi támogatásban részesüljenek.

Zenta, 1953. augusztus 2.

A zentai tanácskozáson részt vevő magyar egyetemisták, főiskolások és középiskolások.”

Ez a hűségeskünek is beillő nyilatkozat sem volt elegendő a szerb kommunista-nacionalista hatalomnak. A támadás természetesen mindig az újvidéki magyar politikusoktól származott, és nem szűnt meg a József Attila kör bezárásáig, sőt még a továbbiakban is folytatódott a zágrábi Ady Endre magyar kultúrkör ellen. Az igazság kedvéért azt is meg kell állapítani, hogy a belgrádi magyar kultúrkör egyes párttagjai, az újvidéki politikusokhoz hasonlóan, bár nem olyan hevesen, a zágrábi kör tagjait „ideológiai kioktatásban” részesítették, aminek szerencsére nem sok foganatja volt. Talán ez és a horvátok toleranciája mentette meg

az Ady Endre kultúrkört a bezárástól, amely átvészelve a megpróbáltatás időszakát mind a mai napig működik.

A zentai tanácskozás előkészületeiről és a belgrádi magyar kultúrkör anyagilag történő megfojtásáról hú képet fest Balla Ferenc Zentára készülő beszámolója:

„Beszámoló a jugoszláviai magyar egyetemisták II. tanácskozására (Zenta, 1953. VIII. 2.)

Az elkövetkező néhány perc alatt, amelyre szót kaptam, főleg két dologra szeretnék némi megvilágítást adni. Az egyik lenne a beográdi és a zágrábi egyetemisták eddigi egymás közötti viszonya, míg a másik, ezek együttes viszonya a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Tanácsához. Mielőtt még azonban rátérnék az események részletes tárgyalására, szükségesnek tartom, hogy figyelmeztessem a delegátusainkat, valamint a jelenlévő vendégeinket, hogy bármennyire is igyekeztem tárgyilagos lenni, véleményemből biztos ki fog világlni, hogy beográdi és hogy az egyetemisták táborából való vagyok. De mi mindnyájan éppen azért vagyunk itt, hogy vitánk segítségével tiszta képet nyerjünk, és hogy megdöntsétek ez alkalommal az én téves állításaimat.

A zágrábi egyetemistákkal a szorosabb kapcsolatot a palicsi találkozó előkészítése alkalmából vettük fel. Azonban tudomásom szerint mind a mai napig sem sikerült semmi eredményesebb közös munkára vergődni velük, sem nekik velünk. A palicsi találkozó idején nem hajtották végre a rájuk esett feladatokat, a zágrábiakra gondolok itt, ami a beszámoló megírását illeti, úgyszintén a találkozón is igen kis számban vettek részt. Ez a beográdiak körében meglehetősen elégedetlenségre adott okot. De a zágrábiak mentségére szolgál az, hogy igen későn lettek értesítve az eseményekről, amely értesítést a Kultúr tanács egyik tagja hajtotta végre alkalmi Zágrábba utazása alkalmával. (Olajos Mihály) Ezenkívül nekik sem felelt meg a találkozó időpontja, mivel az egybeesett a vizsgaidőszakkal. Később a munka koordinálása tekintetében, valamint az egymáson való segítség céljából, mind a beográdi, mind a zágrábi magyar kultúregyesületből egy-egy vezetőségi tag kölcsönös látogatáson volt a testvéri egyesületekben, azonban ezek a látogatások nem akkor

történtek meg sohasem, mikor ezekre szükség volt, hanem akkor, mikor valami más alkalom segítségével lehetővé tette az anyagi kiadások mellőzését. (Beográdból Papp József és Nagy József, Zágrárból Bacskulin István.) Éppen ezért ezek a látogatások nem feleltek meg céljuknak. Csupán csak arra voltak alkalmasak, hogy például tudomást szerezzünk arról, hogy Zágrábban a kultúregyesületben engedélyezve van a kártyajáték, az irodalmi és a kulturális élet ebben és ebben az időszakban éppen pangott. (Papp József megállapítása.) Igen barátságtalanul fogadják a hozzájuk betérő idegent. (Nagy Józsefet.) Vagy kifogásolják, hogy a beográdiak kerülnek a problémák feletti hosszabb disputálást, inkább csak úgy felületesen, bővebb elméleti előkészület nélkül nekirohannak számos komoly gyakorlati kérdés megoldásának. Bacskulin István Beográdban rengeteget akart vitázni, amit mi nem engedtünk meg neki, például a jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók munkájával kapcsolatban. A zágrábi egyetemi hallgatók az együttműködés céljából meghívták ugyan a beográdiakat egy kisebb vendégszereplésre, amit a beográdiak sohasem tettek meg az egyesületük zilált anyagi helyzete miatt, ami azonban tisztán anyagi okok miatt örökre elmaradt. Ebben az ügyben sok levélváltás történt, míg végre a zágrábiak el tudták fogadni az anyagi föltételeket, de akkor már késő volt, vége lett a szemeszternek. Itt arról volt szó, hogy egy irodalmi estet adnak a beográdiak, egy napig, vasárnapig maradnak Zágrábban, hat személyt számlált volna a vendégek csoportja, akiknek úti kiadása 6000 dinárba került volna. Mi a zágrábiaktól 4000 dinárt kértünk, míg a 2000 dinárt az utazó csoport maga fizette volna. Ez volt az egyetlen egymáshoz való közeledést szolgáló akció, amely minden eredmény nélkül záródott le. Azután jött a zentai találkozó előkészítése. Én a zágrábiak hozzánk érkezett kiküldöttjétől (Bacskulin István) tudtam meg, az állásfoglalásából, hogy ők igyekeznek magukról lerázni az előkészületi munkálatokat, míg mi, beográdiak ennek igen megörültünk, hogy ily módon sikerült mindent a kezünkbe kaparintani. Igen jól esett nekünk, beográdiaknak, hogy diktálhattuk valakinek határozatainkat, mivel mindenféle döntésre felhatalmazást kaptunk. Érezhető volt ebben az esetben is, hogy a beográdiak erősebb szervezőknek

tartják magukat, mint pl. a zágrábi kollegáik. Én bírálnám még ezzel a kérdéssel kapcsolatban – és ezzel be is zárom ezen témájú felszólalásomat ezen az összejövetelen – a szervező bizottságnak azon tagjait, akik lehetővé tették, hogy a zágrábi kollegáink hivatalosan 7 delegátust küldhettek a 4 helyett, ami legjobban megfelel, mint arányszám, amely három delegátus-többség tulajdonképpen a noviszádi kollegák rovására ment, mivel azok ily módon egyetlenegy delegátust sem küldtek.

Javaslatom a fenti dolgokkal kapcsolatban a következő: a.) Kötelezővé tenni az egyetemisták sűrűbb kölcsönös vendéglátásának megszervezését a kultúrköreiknek, még akkor is, ha az komoly anyagi megterhelést jelentene, vagy a vidéki vendégszerelések rovására menne. b.) Mind a beogradiaiak, mind a zágrábiak tudják, hogy mit csináltak kollegáik az elmúlt két hónapban az Egyetemista Szövetségben és a fakultásokon mint tanulók, valamint a kultúregyesületeikben mint politikai és kultúrmunkások. Én ajánlom, a kultúregyesületek kéthéttal évente küldjenek beszámolót egymásnak. c.) Ajánlom a zágrábi kultúregyesületben a kártyázás betiltását. Most nem a nézeteltéréseket akarom megsokszorozítani, hanem csupán végre rendezni őket.

Mielőtt még sorba venném azokat a dolgokat, amelyek a nézeteltérésekhez vezettek köztünk és a Magyar Kultúratanács között, szükségesnek tartok néhány fontos dolgot megjegyezni. Először is ez alkalommal ki akarom hozni az összes dolgot, amelyek idevágóak, úgy ahogyan mi Beogradban láttuk és hallottuk. Ha tévedtünk vagy tévedek, akkor majd az én beszámolóim után következő vita meg fog győzni bennünket és engemet is róla. Ezenkívül meg akartam azt is magyarázni, hogy mi egyes dolgokban igen, tévedtünk csak azért, mert egyes kérdéseknél nem tudták, vagy néha talán nem is akarták elválasztani az egyes személyek kijelentéseit, illetve tetteit, ha a mi érdekeink úgy kívánták, a Magyar Kultúratanács hivatalos állásfoglalásaitól.

Az események sorjázta majdnem minden zökkenő nélkül egészen a palicsi találkozóig. Itt azonban megszületett az egyetemisták között a jelmondat: Elegünk van az újvidékiekből! Mik voltak azok az okok, amelyek egy ilyen mondat megszületését eredményezték? Én magam nem voltam ezen a találkozón,

azonban az onnan hazajövők így mesélték el. A találkozó előtt volt a kultúrmunkások összejövele ott, ahol mi is tartottuk a mi találkozóinkat. A terem szépen fel volt díszítve, míg maga az összejövetel, amelyen a mieink nagy része is részt vett, annál kevesebbet ért. Amikor pedig mi jöttünk volna sorra, minden díszletet elhordattak a teremből, mondva, hogy nekünk arra nincsen szükségünk, és ha nem lett volna egy szombori lelkes támogatónk, akkor még egy asztalterítőt sem kaptunk volna. Ami pedig a találkozóinkon részt vevő vendégek vitáját illeti, az minden határt túllépett. A magyar egyetemistákat egyszerűen reakciósnak bélyegezték meg minden további megindoklás nélkül. (Tomka Gábor nyilatkozata.) Ez történt szerintünk Palicson.

A palicsi határozatok értelmében 1952. november elején megtartották a beográdi magyar egyetemi hallgatók a megbeszélésüket. Ezen számos komoly problémát vetettek fel egyetemistáink, várva a Kultúr tanács kiküldötteinek segítségét a problémák megoldásában, mint például az egyetemisták nehéz anyagi helyzete, a magyar nyelv teljes kiforgatása, a beográdi magyar kultúregyesület tönk szélére juttatása, az egyetemisták passzivitása az Egyetemisták Szervezetében és a kultúregyesületben stb. És mindezt a Kultúr tanács olyan választ adott kiküldöttjén keresztül (Farkas Nándor és Kovács András): Ne törekedjete a külön gyékényen való áruulásra ... A kiválás a nemzeti romanticizmus malmára hajtja a vizet, ami a reakcióba megy át. A mi problémáink megoldására egyetlenegy szava sem volt a kiküldötteknek, kivéve azt a kivihetetlen javaslatot, hogy tartsunk vidéken és Beogradban nagyobb számú előadásokat, és ennek bevételeiből rendezzük adósságainkat. De ez az ajánlat nem az összejövetelen esett, hanem az egyesület egy kisebb csoportjának tárgyalása alkalmával a Magyar Kultúr tanács kiküldötteivel. Így ezután az egyetemisták véleménye szerint ennek az összejövetelnek nem lett semmi kézzelfogható eredménye. Közben a beográdi Magyar Kultúrkör adósságai napról napra mind nagyobbak lettek. Ezért egyszer egy delegációnk bement Noviszádra (Pap József, Makk Antal), hogy ott a Magyar Kultúr tanács valamilyen összejövetelén többek között anyagi segítség után is nézzen. Még jól emlékszem, amikor visszaérkez-

tek, több mint tízen szorongva vártuk őket a késő éjjeli órákban, hogy minél hamarabb megtudjuk az eredményt. Azonban kiküldöttségünk ilyen fajta mondatokkal tért vissza pénz helyett: »A beográdi Magyar Kultúrkörnek nincsen létjogosultsága, és ezért ezt be kell csukni. A szocialista társadalomban a magyarul beszélő szülők gyermekei nem feltétlenül szükséges, hogy beszéljék a magyar nyelvet«. Hogy kitől erednek ezek a kijelentések, ma már lehetetlen megállapítani, mivel azt senki sem akarja magára vállalni. (Valószínű, Farkas Nándortól. A sz. m.) A hangukat, ami akkor uralkodott a beográdi Kultúregyesületben, az kérlelhetetlen volt. Ennek érzékeltetésére mégis talán az felel meg legjobban, ha megemlítem, hogy szóba jött az esetleges mindennemű kapcsolat megszüntetése a vajdasági magyar kulturális fórumokkal. Még le sem csillapodtak a kedélyek, amikor egyszer csak beszélni kezdtek az egyetemisták a magyar beolvadási elméletről. Ehhez hasonlóról beszéltek ugyan egyes képviselői a Magyar Kultúrtaácsnak, mondták pl., hogy nem szabad gátolni a nemzetiségek természetes egybeolvadását, de sohasem beszéltek úgy arról a kérdéses beolvadási elméletről, mint ahogyan később azt az egyetemisták félremagyarázták. És én mégis a kiküldötteket kárhoztatom a következményekért, mert miért nem magyarázták meg bővebben, alaposabban a kérdést, miért vetették be csak úgy a tömeg közé, hagyva, hogy azt félremagyarázhassa. (Ez Farkas Nándor volt. A sz. m.) Az egyetemisták az egészből ezt sütötték ki: A nemzetiségeknek előbb vagy utóbb egybe kell olvadni. Ezt meg kell, hogy előzze a nemzeti kisebbségek eltűnése, mivel csakis a kicsi olvadhat be a nagyobbba. Ez pedig azt jelentené, hogy konkrétan Jugoszláviában egy bizonyos idő eltelte után, csak szerbeket és horvátokat lehetne találni. És nekünk kötelességünk ebben az irányban dolgozni.

Közben az egyesület adósságai nőttek, miközben mind aktuálisabb volt, hogy bűnbakot találjunk. A viták mind szenvedélyesebbek lettek, így végül is a pillanatnyi helyzet állása miatt a Magyar Kultúrtaács igyekezett a legnagyobb bűnösnek bemutatni egyes aktívabb embereinket, mivel a sok hitegetés következtében nem tudtuk, hogy válságba akarnak-e kergetni Farkas Nándorral az élen, vagy nem. Állandóan pénzt kértünk, mire

több esetben ígéreteket is kaptunk, mely ígérek egy héten belül azonban vissza is lettek vonva. Ezért az a vélemény alakult ki, hogy a Magyar Kultúrtaácsnak meg van ugyan a lehetősége a segítségre, azonban ezt nem akarja megtenni különböző, velünk nem közölt okok miatt. Vagy talán ezek az ígérgetések nem is a Magyar Kultúrtaács szavai voltak, hanem néhány vezetői tisztséget betöltő egyéné? Nem tudom, de úgy gondolom, hogy erre a kérdésre delegátus társaim se tudnának választ adni. Esetleg talán vendégeink tudnának ebben az ügyben kimerítőbb választ adni, és egyben azt is megmondanák, hogy a Magyar Kultúrtaács segíthet-e egyáltalán valakit vagy valamit pénzzel, vagy tud-e utat mutatni legalább ebben az ügyben.

Így azután minden bizalmat elvesztettünk. Elismerjük, hogy mindkét részről voltak azonban komoly mulasztások.

Ebben az időben már mind Beográdban, mind Zágrábban is nagyban folytak az előkészületek március 15-e megünneplésére. Minden ment a megszokott ütemben mindaddig, amíg meg nem jelent a Hét Napban ezzel kapcsolatban egy cikk, amelyben voltak ugyan igen komoly érvek arra vonatkozóan, hogy úgy, mint a múltban, nem lehet ünnepelni azt a napot, azonban ezt senki sem akarta észrevenni, hanem mindenki csak arra fordította a figyelmét, kissé ismét félremagyarázva a cikk értelmét, hogy a jövőben nem lesz ajánlatos ünnepelni. Ismét a hetekig tartó szenvedélyes viták napjai következtek. A viták során látni lehetett, hogy mivel a cikkíró neve alatt szerepelt a tisztsége is, Farkas Nándor, a Magyar Kultúrtaács elnöke, a többség arra hivatkozott, hogy ez tulajdonképpen a Magyar Kultúrtaács véleménye. Mondhatom, hogy egyetlenegy egyetemista sem értett egyet teljes mértékben a cikkel, és éppen ezért ismét felvetődött a kérdés, hogy szükséges-e nekünk egyáltalán bármilyen kérdésben Noviszád véleményét figyelembe venni, amikor az meg sem közelíti a miénket. Addig, amíg Vajdaság-szerre a cikk hatása meglehetősen érezhető volt, Beográdban és Zágrábban pont az ellenkező hatást váltotta ki. Még az is ünnepelni akart, aki nem is tudta, hogy mi minden játszódott le ezen a napon, csak azért, mert akkor már általánossá vált a noviszádi ellenvélemény. A vezetőségből mindenki csak az ünnepségek után érdeklődött. A

vezetőségnek, a legnagyobb közös örömünkre, még csak eszébe sem jutott egyetlenegy pillanatig sem, hogy talán nem kellene ünnepelni. Még be sem sötétedett március 15-én, máris úgy tele volt az egyesület, hogy ottan még mozogni sem lehetett. A tömeg olyan lelkes hangulatban volt, miként valaha Petőfi ifjúsága lehetett. A jelenlévők e nagy ünnep alkalmából táviratot küldtek a Jugoszláv Külügyi Államtitkárságnak, amit a vezetőség a legnagyobb készséggel teljesített is. Az ünnepségről, egy Balla Ferenc által megírt cikk lett küldve mint válasz a Hét Napban megjelent írásra, amit ismeretlen okok miatt az Ifjúság nem közölt le. Hasonló eset történt a Magyar Szóval is, amikor az a palicsi találkozó idején megkérte a legnépszerűbb kartársainkat, Vörösbaranyi Gyulát és másokat, hogy írjanak egy komolyabb cikket, amit fél nap alatt össze is állítottak, el is küldtek, de ezzel is az történt, mint már sok írásunkkal, a papírkosárba került. Hahem helyette ez esetben is megjelent egy sokkal silányabb cikk, egy az újsághoz közelálló személytől. Csak azt sajnáltuk, hogy az illető mielőtt megírta cikkét, nem olvashatta el a Politika tudósítását, mert megtudhatta volna, miről és hogyan kellett volna írnia. Időközben megkezdődtek a zentai találkozó előkészületei. Sehol semmi nehézség sem mutatkozott. Az előkészítő bizottság kidolgozta a tervezetet, és ez el is lett küldve minden helyre, ahol véleményünk szerint érdeklődnek utána. Egyik vezetőségi tagunknak, Viola Gyulának szóltak az Egyetemisták Szervezetének komitétijából, hogy majd pénteken menjen föl a válaszáért, ami most már végleges lesz. Közben már a hét elején egyesek az egyesületben tudták, hogy Noviszádról olyan hírt kaptunk, hogy a találkozót nem helyeslik. A gyanú mindenkiben állandóan élt ugyan Noviszáddal szemben, de senki sem tudott még biztosat. Csütörtökön este azonban, főleg a vezetőség körében, már százszázalékos volt a hír, hogy Noviszádon nem helyeslik a találkozót megtartását, úgy ahogyan azt mi terveztük. Ekkor összeültünk, és kerestük a bajhozót magunk közt, amit természetesen nem találtunk meg. Végül szétmentünk azzal a gondolattal, hogy rémhír az egész. Más volt a helyzet másnap este, amikor megjött az egyik vezetőségi tag, Viola Gyula az Egyetemista Szövetség komitétijából. Főnt azzal fogadták, hogy már volt itt valaki

előttünk, Burány Lajos, aki azt mondta, hogy Noviszádon nem helyeslik a találkozót. Azután még sok mindenről beszélgettünk, és nekem az a véleményem, hogy semmi szükség sincsen erre a találkozóra, úgy ahogyan azt mi elképzeltük. Mindez minket kezdetben villámcsapásként ért, azonban ma már látjuk, hogy tervezetünk, úgy amilyen volt, rossz. De sokan szeretnék, hogyha valaki, aki többet tud az esetről, mint amennyit én itt kihoztam, akkor azt mondja el, hogy itt világos képet kapjunk. A bűnbakot természetesen ebben az esetben is az egyetemisták a Kultúr tanácsban látják, amiben én személyesen már kevésbé hiszek, mivel sikerült számos emberrel véleményemet kicserélni ebben az ügyben. De azért abban nem vagyok meggyőződve, hogy csak a szervezetünk volt mindennek az oka.”

Balla Ferenc

A vitaanyag a Magyar Szóban is megjelent, heves, elítélő reagálásokat váltva ki. Ezzel végérvényesen tudtára adták a magyarságnak, hogy önálló magyar rendezvényekről, tanácskozásokról stb. szó sem lehet. Sőt, az önálló magyar egyesületek, mint amilyen a József Attila is, előbb-utóbb megszüntetésre vannak ítélve. A hitelesség érdekében ismertetünk egy magánlevelet és a Magyar Szóban megjelent néhány vitacikket.

„Kedves Balla!

Mikor megkaptuk az Elmaradt a zentai egyetemista-középiszolás találkozói című tudósításod, már nagyban tanulmányoztuk a kezdeményező bizottság tervezetét. Tudósításod nem közöltük, mert ezt nem teheti senki mindaddig, míg meg nem tudja az igazi okokat.

Tudósításodban írod, hogy a találkozói az államvasutak új szabályai, a Zentáról érkezett elszállásolási és étellemezési nehézségek miatt marad el. Ezenkívül a zágrábiaknak nem felel meg a kitűzött határidő. Tehát főleg anyagi okok játszottak közre a találkozói megtartása vagy meg nem tartását illetően. Mellékeltem leveledben írod: »A nagygyűlés valóban úgy folyt le, mint ahogy leírtam, azonban a találkozói elmaradásának igazi oka egészen más. Úgy látszik, hogy valaki, mikor már látták, hogy biztos lesz

belőle a saját erőnkéből is valami, akkor elhatározták, hogy megragadnak minden eszközt, hogy megakadályozzák azt. Ha érdekel benneteket a dolog, akkor azt hiszem, érdeklődhettek utána helyben is, bár abban egyáltalán nem vagyok biztos, hogy kaptok majd rá választ».

Mivel minket nagyon is érdekelt és érdekel az igazi ok, így hát utánajártunk, és pedíg úgy, hogy mindennek megtudjuk az igazi okát. Nem tartottuk helyesnek ugyanis az olyan eljárást, ami a megtörténtek elkövetésére kényszerítette a vezetőséget, a jelen esetben Violát, hogy ne mondja meg a találkozó elhalasztásának igazi okát. Szerintünk ez az idő már lejárt.

Először is a Vajdasági Magyar Kultúrtnácsnál, Farkas Nándornál érdeklődtünk. Tudtuk, hogy kiküldöttjeitek voltak nála és gondoltuk, hogy akkor hoztak valamilyen határozatot. Farkas azt válaszolta, hogy őt nem nagyon örvendeztette meg a találkozó manifesztációs ünnepi jellege és a tervezet szerint előírányzott munkája sem, de egy szóval sem mondta senkinek, hogy nem szabad megtartani. Elmesélte, hogy a kiküldöttekkel miről beszélgettek, amiből kitűnt, hogy ott is a találkozó jellegéről és munkája tartalmáról volt szó. Tehát arról beszéltek konkrétan, hogy mit kapunk egy ilyen találkozóval, szükséges-e azt megszervezni ilyen formában, vagy milyen találkozó adna legmegfelelőbb eredményt, és csak a magyar, vagy a szerb és más nemzetiségű egyetemistákat is bekapcsoljuk-e, hogy általános vajdasági jelleget kapjon. Az egészről – Farkas szerint – nektek kellett volna döntenie. Különben az ő véleménye – és a miénk is – hogy a tervezett forma nem lett volna a legalkalmasabb.

Ezenkívül beszéltünk Olajossal is, aki áttanulmányozta a tervezetet. Ő sem volt különösen elragadtatva az ilyen jellegű találkozótól, mert nem sok hasznót látott belőle ebben a formában. Elég sokáig magánál is tartotta a tervezetet és gondolkodott, hogy milyen találkozó adna legmegfelelőbb eredményt. Véleményét azonban nem tudhattuk meg, mert elutazott hosszabb időre.

Május másodikán beszéltünk Zentán Szabó Ferivel és Gyetvai Károllyal. Akkor még nem volt szó az elhalasztásról, de tény

az, hogy az élelmezés és elszállásolás körül nehézségek mutatkoztak. Mivel megkértek, hogy érdeklődjek az anyagi támogatás lehetőségeiről, szóvá tettem az ügyet a Népi Ifjúság Tartományi Vezetőségében is. Vita után abban állapodtunk meg, hogy egy 100 000 dinárral mi is hozzájárulnánk egy valóban megfelelő találkozó megszervezéséhez. Akkor még nem láttuk a tervezetet.

Amint látod, érdekel bennünket a találkozó, és most szeretnénk rátérni arra, hogy milyen találkozót támogatnánk mi. (A szerkesztőség, a Népi Ifjúság Tartományi Vezetősége és a Kultúrtaács.)

Szerintünk ma már nem nagy szükség van a manifesztációs jellegű összejövetelekre, olyanokra, amilyenről ti beszéltek a tervezetben a találkozó céljait összefoglaló első pontban. Ez csak sok kiadással és kevés haszonnal járna. Ma pedig azt is kell néznünk, hogy mi lesz gazdaságosabb, mi a kifizetőbb, milyen munkaformákban érünk el jobb eredményt. Szerintünk csakis munka jellegű összejövetelekkel és eredményekkel bizonyíthatjuk a külföld előtt is, hogy megvan minden lehetőségünk a kulturális továbbfejlődésre – nekünk magyaroknak is. Gondolkozatok csak azon, hogy július 5-én 15,30-tól 19 óráig (tehát három és fél óra hossza alatt) mit tudnátok részletesen megvitatni, megvitatni. Ebből számítsuk le azt az időt is, amit az üdvözlőbeszéd és a jelentés visz el. A középiskolások életében is sokkal több elintézni való kérdés van, semhogy azt el lehetne intézni három óra hossza alatt. Még egy nap sem lenne elég rá! Szerintünk a tervezetben előírányzott problémákat sokkal könnyebben megvitathatnátok Beográdban, Zágrábban és Szarajevóban kisebb csoportokban. Ami a középiskolásokkal való beszélgetést illeti, ezen a téren is helyesebbnek tartanánk, ha a szabadkai, zentai, zrenyanini és újvidéki főiskolások rendeznék ezt meg saját helységükben. Akkor lehetőséget nyújtanának minden érettségizőnek, no meg a hetedikeseeknek is, hogy részt vegyenek ezeken a vitákon. Ami a tananyagot illeti, arról már beszélgettünk, és annak korrigálásán folyik már a munka. Farkas azt is javasolta, hogy kiküldöttek találkozzanak (az egyetemisták és érettségizők kiküldöttjei). Szerintem ez kevesebb haszonnal járna. Nem lenne így sem meg a kívánt eredmény.

Ebben a vitában – szerintünk – arra kellene vigyáznunk, hogy ne csak a magyarság nemzeti kisebbség-értelmiségének arányos elosztásáról, konkrétan, ne csak a Vajdaságban élő magyarok szükségait és szempontjait vegyük figyelembe, hanem az egész jugoszláv lakosságét.

Az ügy érdekel bennünket és szeretnénk, ha minél előbb utasítanátok bennünket, hogy mit határozatok, mert így nem hallgathatjuk el az egészet. Értesítenünk kell a nyilvánosságot a találkozói elhalasztásának igazi okairól, vagy a találkozás új formájáról.”

A szerkesztőség nevében: *Borsos István* s. k.

1953.VI.3.

Vita az egyetemi hallgatók találkozásjáról Válasz egy „visszaemlékezésre”

Folytatódik, újraéled a zentai egyetemi hallgatók találkozásját taglaló vita. Ezúttal Balla Ferenc orvostanhallgató hozzászólását közöljük, miután azonban az írásban lényegbevágóan téves megállapítások is vannak, párhuzamosan közöljük Borsos István hozzászólását is.

Az elmúlt héten egy igen érdekes cikk jelent meg a „Magyar Szó” hasábjain. A cikk visszapillantást nyújtott a zentai egyetemista-középiskolás kiküldöttek találkozására. Ez a visszaemlékezés véleményem szerint igen gyengén sikerült, s az lett a következménye, hogy a magyar egyetemistákat a közvélemény előtt tévesen állította be. E mellett a cikkben számos téves állítás is szerepel.

Ha megkérdeznénk a találkozóon részt vett küldötteket, vajon a zentai találkozó elérte-e célját, akkor úgy vélem, a többség igennel válaszolna. Ennek a találkozóknak ugyanis nemcsak az volt a célja, hogy egyes problémákat megoldjon, hanem az is, hogy eddig még ismeretlen kérdéseket felvessen, helyes megvilágításba helyezzen, és hogy egyes kérdésekben állást foglaljon, mind a Vajdasági Magyar Kulturtanács kiküldöttei, mind a magyar egyetemi hallgatók delegátusainak révén. Ez az utóbbi

pedig, azt hiszem, teljes mértékben megtörtént, úgyhogy végre tisztában vagyunk azzal, hogy ki miben és hogyan segítheti elő a másik célkitűzéseit.

Az a tény, hogy a találkozón számos idegen szót használtak, valamint hogy a Jugoszláv Egyetemista Szövetség kiküldötte jobban beszéli a szerb nyelvet, mint a magyart – még nem ok arra, hogy valaki kijelentse, hogy a találkozón „viharos, vulgáris nyelven” folyt a vita. Nem készülhetünk mindannyian magyar nyelvszakos tanárnak, mint a cikkíró.

Téves lenne az is, ha a közvélemény magáévá tenné azt a nézetet, hogy a magyar egyetemi hallgatókat három csoportra osztják: aktívakra, közömbösökre és a mai társadalmi és politikai irányokkal ellenkező nézeteket vallókra. Ez csupán egyéni vélemény. Azoknak a véleménye ez, akik még sohasem nyertek hosszabb bepillantást a belgrádi magyar egyetemisták életébe. A cikkíró véleménye szerint addig, amíg az egyetemista nem válik kommunistává, meg sem érdemli, hogy egyetemistának nevezzék. Ez teljesen lehetetlen dolog társadalmunk pillanatnyi fejlődési fokán. Nem létezik az az úgynevezett közömbösök osztálya sem, hanem vannak, akik lépést tartanak a haladással és vannak, akik gátolni igyekeznek azt. Az utóbbiak száma pedig annyira elenyésző – a találkozón csak egy személy képezte vita tárgyát, aki a jövőben több mint valószínűleg tisztázni fogja magát – hogy miattuk felesleges „osztályozni” a magyar egyetemi hallgatókat. A probléma abban áll, hogy módot kell találni a látszatra közömbös egyetemisták aktívvá tételére a kulturális és politikai életben. Felemlítem például Olajos Mihály esetét, akinek beográdi előadásán – amelyet a JKP VI. kongresszusáról tartott – több mint 130 egyetemi hallgató vett részt, vagy például, hogy ez év elején a beográdi Magyar Kulturkör két hónap alatt 11 politikai előadást szervezett, átlag 20-30 résztvevővel. Beogradban viszont nincs több tíz aktív egyetemistánál, ha úgy osztályozzuk őket, mint ahogy azt a cikkíró tette.

Hasonlóképpen a cikkíró nincs tisztában azzal sem, hogy milyen mértékben beszélnek a magyar egyetemisták a szerb nyelvet, és hogy a szerb nyelv tudása mennyiben befolyásolja a vizsgákon kapott osztályzatokat. Szeretnénk, ha az illető eljőne akár

a beográdi, akár a zágrebi egyetemre, s szemtanúja lenne, hogy milyen is az az általa feltételezett „ékes nyelvtudás”. Bizonyosan meggyőződne, hogy az egyetemen nem az a fontos, hogyan mondasz valamit, hanem az, hogy mit mondasz.

Vád érte a zágrebi egyetemistákat is, hogy magyar egyetemista szövetséget szeretnének alakítani. Ki mondta ezt? Soha senki. Ezek után teljesen alaptalan az is, hogy „ez a kijelentésük kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy nemzeti elkülönülést kívánnak előidézni.” Csak észrevette a cikkíró, hogy körömszakadtáig védjük és védeni is fogjuk kultúregyesületünk érdekeit mindaddig, amíg meg leszünk győződve, hogy helyesen dolgoznak. Ha hozánk hasonlóan a noviszádi egyetemisták kiküldötte is eredményesebbé akarta volna tenni a találkozó munkáját, nem gátolta volna azt, midőn mindig ellenkezőleg szólalt fel, nem helyeselte a falulátogatást, nem értette meg nyelvi nehézségeinket az egyetemisták szövetségében, nem látta be az egyetemista központokban dolgozó kultúrköreink komoly erőfeszítéseit és eredményeit stb. stb. Jobb lenne, ha noviszádi kollegáink arról gondoskodnának, hogy az az úgynevezett magyar kultúr csoport ne csak papíron létezzen.

A cikkíró kételkedését fejezi ki, hogy a találkozót előkészítő bizottság nem ismerte a Vajdasági Magyar Kultúr tanács szerepét, annak hatáskörét stb. Hogy erről írhasson, beszúrt a tárgysorozatba egy pontot: „A beográdi és zágrebi magyar kultúrkörök egymásközötti viszonya és a kettő viszonya a Vajdasági Magyar Kultúr tanácshoz.” Honnan ez a képzelőtehetség, amely ezt kitalálta? Honnan vette a cikkíró, hogy például a találkón a Zágrebi Magyar Kultúr kör pénzt kért a Vajdasági Magyar Kultúr tanácstól? Nem az egyik beográdi delegátus mondta-e és csupán ennyit: „Tisztázzuk végre, hogy a Vajdasági Magyar Kultúr tanács adhat-e egyáltalán valakinek pénzt vagy sem?” Az egyik zágrebi delegátus pedig ezt mondta: Hajlandó lenne-e a Vajdasági Magyar Kultúr tanács némi anyagi segítséggel támogatni a Vajdaságot járó egyetemista csoportokat, amit a Horvátországi Magyar Kultúr szövetség megtesz Horvátországban?” Ennél több szó nem esett a pénzről.

Azt a tényt, hogy mennyire tisztában volt a kezdeményező bizottság a Vajdasági Magyar Kulturtanács feladatával, hatáskörével stb., az bizonyítja legjobban, hogy kiküldöttjei előtt feltárták az egyetemisták véleményét március 15-ének megünneplésével kapcsolatban. Tisztáztuk és helyes magyarázatot adott a találkozó annak a mondatnak, hogy »nem szabad mesterségesen gátolni a nemzetek természetes egymásba olvadását stb. stb«. A cikkíró a találkozón frázisokat szeretett volna hallani vagy előre összeállított mondatokat, amelyeknek minden második szava a szocializmus lett volna. Mi ezt a találkozót nem a szavak játékanak szántuk, hanem csupán egyszerű mindennapi „beszélgetésnek”, ahol nem a külsőn, hanem a lényegen van a hangsúly. Mit érne az, ha a szocializmusról beszélénk, tetteinkben pedig esetleg megfélekedznénk róla. A magyar egyetemisták pedig ezen a nyáron nem akarták és nem is mérték munkájukat gólokkal. A sport csupán csak egy munkaforma volt, amely részben elősegíti a magyar egyetemista arculatának további kialakítását. Hasonló munkaforma lett volna a falulátogatás is, amit még csak szavazásra sem bocsátottak, pedig mégiscsak voltak előnyös oldalai is.

Mi, akik úgy értettük a találkozón elhangzott vitát, ahogyan elhangzott, minden félremagyarázási igyekezet nélkül, igenis értékeljük azt, mint a gondolatok harcát, melynek segítségével társadalmunk és egyetemi hallgatónk is tovább fejlődhetnek.

Balla Ferenc orvostanhallgató

(Magyar Szó, 1953. IX. 3.)

Öntsünk tiszta vizet a pohárba

Úgy érzem, hogy mondanom kell valamit, mert van és lesz is még mit mondani a zentai egyetemista-középiskolás találkozóról, az ott és azután a sajtóban felvetett kérdésekről. Ahogy nem hallgathattam a kezdeményező bizottság azon eljárásáról sem, hogy annakidején nem merték értesíteni a közgyűlés résztvevőit a találkozó elmaradásának „igazi” okairól, úgy nem hallgathatok el egyes felvetett kérdést sem. *Nem egyeztem, nem is*

egyezhettem „suba alatti”, de adminisztratív eljárásokkal sem, mivel úgy vélem, hogy nem ez a természetes, a helyes eljárás. Az ilyen eljárás több kárt okoz, mint hasznot. Szükséges tehát a vita, de csakis egészséges, tárgyilagos vita, amely arra törekszik, hogy helyesen világítson meg egyes kérdéseket, fedje fel egyes jelenségek okait. Először is néhány szót magáról a találkozóról. Teljesen egyezem Gyetvai Lajosnak azon megállapításával, hogy hasznos volt a találkozó. De célját csak akkor éri el, ha helyesen szűrjük le a tapasztalatokat. Hasznosnak tehát hasznos volt és szükség is volt rá, már csak azért is, mert az egyetemisták kezdeményezték. És mivel közöttük nem volt olyan erő, amely meggyőzte volna őket, hogy ilyen jellegű találkozóra nincs szükség, így a gyakorlatra kellett várni, hogy az megmondja a magáét.

És éppen ilyen eredménytelen, személyes vitának kellett lennie – másmilyen nem is lehetett, mert kiragadták belőle a tartalmat, a lényegét, a mozgatóerőt. Sajátságos, megoldandó magyar kérdéseket kerestek, olyanokat, amelyek csak egyes egyetemisták képzeletében léteznek, de a valóságban nem. Ha eredményes találkozót, vitát akartunk volna, akkor onnan kellett volna elindulnunk - az Egyetemista Szövetség tagjainak -, hogy miért, milyen negatív jelenségek vannak, milyen téves fel fogásuk, zavaros világnézetük van azoknak a fiataloknak, akiknek szocialista közösségünk lehetőséget teremtett ingyenes tanulásra. Sőt, nagyobb részének ösztöndíjat is biztosít azért, hogy a jövőben olyan értelmiségünk legyen, amely elő tudja segíteni dolgozó népünk öntudatának gyorsabb fejlődését, hogy az lépést tudjon tartani, sőt meg is tudja gyorsítani a termelő eszközök fejlődését és önállóan tudjon irányítani. Vitázni lehetett volna arról, hogy mennyiben lesznek egyetemistáink képesek eleget tenni ennek az alapvető feladatuknak, kötelességüknek. Azután vitatkozni lehetett a formákról is, amelyek elősegítették volna ennek a legfontosabb célnak az elérését. Szerintem ez a leglényegesebb, amiről az Egyetemista Szövetség tagjainak vitatkozniuk kell. Ez kell, hogy irányvonalat adjon, ez kell, hogy vitatárgyuk lényege legyen és vezérelje őket munkájukban.

Mivel ez nem sajátosságos magyar, hanem közös egyetemista probléma, nem is tárgyalhatjuk külön, hanem csakis együtt a

többi nemzetiséghez tartozó egyetemistával. A járási és városi egyetemista szövetségben mi magyarok magyarul, a szerbek szerbül, vagyis úgy, ahogy a legjobban megérthetjük egymást. Ott kell keresni, a járás területén a sajtóságos problémákat és az adott helyzethez alkalmazkodva, megoldásokat keresni. Tehát a legalapvetőbb, a leglényegesebb feladatokból kell kiindulni, és akkor eredményesebbek lesznek vitáink is.

Ezzel nem azt akarom mondani, hogy egyetemistáink ne vitatkozzanak 48-ról, és mindarról, amiről ott szó volt, csakhogy ahhoz nincs szükség ilyen jellegű egyetemista találkozóra. Azt sokkal eredményesebben lehet olyan találkozáson megvitatni, amelynek napirendje jó előre előkészíti a résztvevőket a felvetett kérdések megvitatására. Ha ez így van, ha ezt így elfogadjuk, akkor a jövőben feleslegesnek bizonyul minden olyan találkozó, mint amilyen a zentai volt. Igazat adok Ballának abban, hogy körünk szakadtáig védik és védeni is fogják kultúregyesületeik érdekeit, mindaddig, amíg az a meggyőződésük, hogy azok helyénvalók. Szerintem ez helyes álláspont. Védeni is kell mindenkinek álláspontját mindaddig, míg kielégítő, elfogadható magyarázatot nem kap arra, hogy helytelen álláspontot véd.

Ugyanakkor nem mulaszthatom el, hogy rá ne mutassak a következőkre. Többek között írásában Balla megemlíti, hogy a találkozón feleletet kapott arra a kérdésre is, hogy „nem szabad mesterségesen gátolni a nemzetek természetes egymásba olvadását”. Hallottuk már ezt is, de nem hiszem, hogy tisztáztuk volna. Nem elég csak megtanulni és idézni egyes mondatban Marxot, Engelst vagy Lenint, és ez nem is jellemző a marxistákra. A marxizmus nekünk útmutatásul kell, hogy szolgáljon, azért, hogy az adott helyzetben jobban feltalálhassuk magunkat, és hogy a gyakorlat alapján fejleszthessük azt. Ez az utóbbi sokkal nehezebb, mint a tételek idézése, de mégis ezt választjuk. Ez a kérdés szerintem szorosan egybekapcsolódik a kultúregyesületekről szóló álláspontokkal. Nem vagyunk hívei a kultúregyesületek adminisztratív úton történő egyesítésének, mert nem ez a természetes módja a közeledésnek. Ellenben mi, haladószelemű magyarok marxista értékeléssel beszélünk a magyarságnak a szerb nép történetének, kultúrválmányainak pozitívumairól

és negatívumairól, a szerb és más nemzetiségű haladószellemű emberek pedig ugyanezt teszik a szerb tömegek között.

Tehát sürgetjük ezt, mert tisztában vagyunk a személyi erők hatásával a gyakorlatra és fordítva. Ezt olyan formában kell tennünk, hogy megbecsüljük egymásnál azt, ami jó, ami haladó, s így mint olyan emberek közeledünk egymáshoz, akiknek közös céljaik vannak.

Ebből kiindulva nézzük, mi a helyzet a beográdi és a zágrebi kultúregyesületekben. Abban már megállapodtunk, hogy a tagság legnagyobb részét az egyetemisták képezik. És abban is, hogy azok nem nyújtanak szocialista nevelést egyetemistáinknak. Erről Gyetvai is írt a Magyar Szóban, és magam is előzőleg az Ifjúság augusztus 21-i számában. Feltevődik tehát a kérdés, hogy ott keressék-e kultúrigényeik kielégítését az egyetemisták. Nekünk, akik lépést akarunk tartani a fejlődéssel nem mindegy, hogy milyen nevelésben részesülnek egyetemistáink, különösen akkor, ha tudjuk, hogy olyan emberekről van szó, akik maholnap hatásos nevelőmunkát végeznek majd dolgozó népünk között.

Tudnunk kell, hogy mi csakis a szocialista kultúrát támogatjuk. Kultúrörökségünkéből csak azt vesszük át, ami pozitív, ami hozzájárul a haladáshoz. Tehát, hogy úgy mondjam, jól ártóztatjuk és csak az egészséges nézeteket fogadjuk el és ápoljuk. Mivel mi, haladószellemű fiatalok belátjuk, hogy minderre nem vagyunk képesek, segítséget kérünk azoktól a haladószellemű más nemzetiségűektől, akik segíthetnek közös céljaink megvalósításában. Nálunk tehát, akik lépést akarunk tartani a haladással, akik tisztáztuk már a nemzeti kérdés alapvető kérdéseit, akik tudjuk, hogy minden nemzetiség munkásosztályának egy közös célért kell harcolnia, akik nem a nemzeti színben, hanem a javak szétosztásának egyenrangú működésében látjuk igazi nemzeti szabadságunkat, akiket ez a közös célért folyó harc hozott egybe, nem érezzük természetellenesnek, hogy szerbekkel, szlovákokkal, siptárokkal kell vitatkoznunk egyes megoldandó kérdésekről, hogy mi és ők is helyes álláspontot foglalhassunk el.

Mi már nagyon szépen meg tudjuk egymást érteni, mert nem azt nézzük, hogy ki hogyan mondott valamit, hanem azt, hogy mit akart mondani. Amikor állást foglaltam Gyetvai Lajos véle-

ménye mellett, hogy a beográdi és zágrebi egyetemistáknak az Egyetemista Szövetség keretein belül kell keresniük működési területüket, először is a haladószellemű fiataloknak a szorosabb kapcsolatára gondoltam, mert nálunk és közöttünk, akik egy eszme megvalósításáért harcolunk, nincs helye az elkülönülésnek. A többi részére viszont meg kívánjuk és meg is kell adnunk azt a lehetőséget, hogy magyar egyetemista kultúrcsoportban működjön, mivel az adott helyzet is megkívánja ezt. Az egészben csak annyi változás lenne, hogy a haladószellemű egyetemisták ügyes-bajos dolgaikat sűrűbben megvitatnák a többiekkel, hogy helyes álláspontot foglalhassanak el egyes kérdésekben és eredményesebben tudjanak hatni a tömegek körében. Szerintem ez lenne pillanatnyilag a leghelyesebb megoldás és mi, akik lépést akarunk tartani a haladással, e mellett foglalunk szilárdan állást.

Ami a jövőt illeti, arra kell törekednünk, hogy a lehetőségek szerint a járási és városi közoktatásügyi tanácsok még több munkáscsaládból származó fiataalt segítsenek, hogy minél több kerüljön közülük az egyetemre. Csakis így tudjuk megerősíteni egyetemistáink között a haladó erőket, és így kaphatunk a jövőben olyan értelmiséget, amely tud majd harcolni a dolgozók érdekeiért.

Borsos István

(Magyar Szó, 1953. IX. 3.)

Hogy a kommunista párt elvárásainak mindenképpen megakartak felelni, ami a későbbi tapasztalatokból okulva teljesen hiábavaló volt, híven tükrözi az a pártaktíva-jegyzőkönyv is, amely az eddigi előadások műsorprogramjának a bírálata okán született meg. Az ott folyó vita a tanácsstalanságot, egyesek túllihegett lojalitását és a véleménykülönbségeket illusztrálja.

„Jegzőkönyv

1953. március 9-én

a pártfrakció gyűléséről, amelyen tíz párttag jelent meg. Mivel Bonner Ferenc nem érkezett meg, az ülést Farkas Gábor nyitotta meg.

Csáti András - Beszámolt az utolsó vezetőségi gyűlésről. Minden simán ment mindaddig, amíg el nem értünk a kultúrbizottság létrehozásáig. Én Balla Ferencet ajánlottam, de Jakabfalvi Lujza

és Viola Gyula fölöslegesnek tartotta a bizottságot. Véleményük szerint az egész vezetőség feladata, hogy a pártvonalat tartsa. Viharos hozzászólásokra került sor. Már az is elhangzott, hogy a kultúregyesületben nincs helye a politikának. Forró Gyula és Balla Ferenc is vitázott, de az ő véleményükkel sem érték egyet teljes mértékben, mert voltak hibák a politikai munkánkban, ami elmaradhatott volna egy ilyen funkció létezése esetén. Most arról kell szólnunk, hogy hogyan kerülhetett sor egy ilyen ellentétes vitára.

Viola Gyula: Amennyiben egy ember állna a bizottság élén, az komiszár lenne.

Jakabfalvi Lujza: Azt hiszem, itt arról van szó, hogy az egyesületben ne meséljenek kétértelmű vicceket, ne hallgassanak különböző rádióállomásokat stb. De ha pl. a színdarabok kiválasztása is ennek a bizottságnak a hatáskörébe tartozna, akkor én inkább Makk Károlyt ajánlanám. Engem és Violát azzal vádolnak, hogy informbirósok vagyunk. Violát azzal állítják meg az utcán, hogy hogyan sétálhat még szabadon, amikor informbirós. Ha így lenne, akkor én jelenteném fel magamat és Violát az UDBA-n. (ÁllamVédelmi Osztály /AVO/ a sz. m.)

Tóth Imre: Kocsmai, piaci kofákra hasonlítunk. Az embereket a vádlottak padjára ültetjük. Nem helyes Lujza állásfoglalása, hogy az UDBA-t is be akarja vonni a vitába. Mi mondjuk meg, hogy ki az informbirós? Miért nem hívtuk össze a pártfrakciót és a vezetőséget a gyűlés előtt? Van-e Viola és Farkas között valami félreértés, és ha van, mi az? Miért fogadta el Balla előbb a tisztséget, majd a vita közben visszautasította azt? Egyáltalán ki ajánlotta a bizottság felállítását? Most már látom a lényegét, és azt mondom, ilyen bizottságra igenis szükség van. Amikor pedig a vezetőség megegyezett, hogy Balla Feri vezesse a bizottságot, ő nem fogadta el. Ha pedig valaki hallgatta volna azt a vezetőségi gyűlést, amelyen elhangzott, hogy a kultúregyesületben nincs helye a politikának, akkor azt mondanák, hogy ezt 6 magyar mondta. Vigyázzunk, hogy miket mondunk.

Viola Gyula: Köztem és Farkas között nincsen semmiféle félreértés, legalább is én nem tudok róla. De ha munkáról van szó, akkor bíráljuk egymást. Én úgy tudom, hogy egy funkcióról van szó,

ezért mondtam, hogy az a személy az UDBA-t képviseli majd. De amikor jobban megnéztük a kapott szerb szöveget, láttuk, hogy bizottságról van szó. Továbbra is ellene vagyok az egyszemélyes funkció létrehozásának. Balla, Forró, Csáti stb. sem tudták pontosan, hogy miről is van szó, ami a vitájukból is következik. Hogy ki az informbirós, azt itt kell tisztázni, és nem az UDBA-n.

Balla Ferenc - Részletesen elmagyarázta a kultúrbizottság feladatát, és elmondta, hogy az általános keveredés miatt utasította vissza a megbízatást, amikor már megtörtént a megválasztása.

Varga Ferenc: Balla magyarázata után mindent megértettem. Az egyesület vezetőségének kell felelni az egyesületben folyó kulturális és politikai életért, az egyszemélyes tisztség esetén pedig felelhet pl. egy színdarab kiválasztásáért.

Forró Gyula: Nagyon felfűjtük ezt a dolgot. Lényeg az, hogy többé ilyesmi ne forduljon elő.

Jakabfalvi Lujza: Varga Feri felszólalása után még kevésbé értem, mi is lenne a funkciója, feladata ennek a személynek. Ezért a továbbiakban sem támogatom, hogy válasszunk ilyen személyt vagy személyeket.

Balla Ferenc: Tisztázva látom a problémákat, és térjünk át a bizottság megválasztására.

Viola Gyula: Továbbra sem értek semmit sem.

Jakabfalvi Lujza: Valaki megállított, hogy meghalt a vezetőm (Sztálin), és kifejezte sajnálkozását, de hogy ki, nem mondhatom meg.

Farkas Gábor: Makk Antal és Balla nyomába se jöhetett volna más. De Balla visszautasítása után már nem vállalja el a tisztséget. Javítsuk ki a hibánkat. Ha nem vagyok itt, most minden félremegy. Félték tőlem, pedig én sem vagyok UDBA-s. Már a titkárválasztáskor láttam, hogy kisebbségben maradunk. Zárjuk be a gyűlést.

Tóth Imre: Ezt az ügyet igyekezzünk magunk között elsimítani, mert itt nem rólunk van szó, hanem a belgrádi magyarságról. Aki pedig letért a helyes útról a politikában, meg kell menteni.

Csáti András: Kedden Forróval és Ballával kapcsolatban más-ként kellett volna reagálnom.

Tóth Imre: Az a nézet, hogy politikai munkára nincs szükség az egyesületben, nagyon átment a jelenlevőkre.

Burány Lajos: Szögezzük le, kedden meg nem értésről volt szó, és nem alakult ki szándékosan az úgynevezett jobbszárny.

Farkas Gábor: Véletlenség volt. Szándékosságról szó sem lehetett.

(Balla Ferencnek, a jegyzőkönyv megőrzőjének 2008. X. 11-én készült utóirata: „Nem emlékszem sem az előzményekre, sem a következményekre. De ez a gyűlés is rámutat arra az állandó politikai feszültségre, ami az egyesületben jelen volt.”)

Balla állítását még inkább megerősíti a pártaktíva jegyzőkönyve:

„Jegyzőkönyv az egyetemista találkozó értékeléséről
1952. november elején.

Viola Gyula: Téves lenne azt gondolni, hogy a magyarok nem dolgoznak az Egyetemisták Szövetségében. Aki nem tud jól szerbül, az dolgozik pl. a fotóklubban. Mi magyarok egy nyelvet beszélünk, egy helyről érkeztünk, ezért érthető, hogy többet vagyunk együtt. Ez nem a szerbek iránti ellenségeség. Tavaly az állatorvosi és a technikai karon is bírálták a magyarokat, hogy nem járnak gyűlésekre. A gyűlésre való nem járás előbb szerb probléma, és csak azután magyar.

Vörösbaranyi Gyula: A probléma az, hogy az egyesületből eltávoznak a legaktívabb tagok. A szakosztályokban kevesen dolgoznak. Hol a hiba, mondjátok meg?

Cseh Géza: Az egyesületünk azért alakult, hogy a magyar kulturális életet Belgrádban fellendítsük. De ez csak néhány ember munkája lett. A kezdeti nagy lelkesedés elmúlt. 300 tag az utóbbi hónapokban nem fizeti a tagsági díjat. Pedig fizetni kell a zongoráért, a vízért, a villanyért stb. Ezért be fogják zárni az egyesületet. Újvidékről 100 000, Belgrádból 30 000 dinárt kaptunk, de fizessük be a tagsági díjat is. Ha csak egy komolyabb előadást adnánk, mindjárt kaphatnánk egy nagyobb termet is.

Teleki Endre: Elfelejtünk magyarul, pedig 90%-ban visszatérünk Vajdaságba. A magyar egyetemista „domban” lakik, „trámvájon” utazik, az irodalmi szakszoportban, a könyvtárban

„neplodna diskusija”-t mond, és azt, hogy nincs rám „uticájjal”. Legalább magunk között beszéljünk magyarul. Könyvtárunk egy kadétiskola könyvtára. Elavult dolgokat továbbít. Ami érdekes, az szerb nyelven van csak meg. Így nem lesz magyar értelmiségünk. Ezért olvassunk akármit, csak magyarul legyen írva.

Nagy József: Amikor az egyetemisták hazamennek, kihal az egyesületi munka. Belgrádi tag csak 60–70 van, akik azzal magyarázkodnak, hogy ők nem értenek semmihez sem. Eljönnek esetleg sakkozni, rádiót hallgatni, de mást nem vállálnak. Be kell szervezni a belgrádiakat is.

Viola Gyula: Teljes emberre van szüksége Vajdaságnak. Ezért kapcsolódjunk be az Egyetemisták Szövetségének a munkájába is, de főleg az egyesület tevékenységébe.

X. Y.: Kicsi a terem. Az asztaliteniszezők azt mondják: Rá ne lépj a labdára, a sakkozók meg, hogy: Halkítsátok le a rádiót vagy Ne zongorázz állandóan. Kevesen vagyunk, ezért nem kapunk nagyobb termet.

Sztipity János: Az egyesület nem vonzó az emberek számára.

X. Y.: Amikor valaki először jön be az egyesületbe, félénk, ijedt, de mégsem szól ilyenkor senki sem hozzá.

Földi Nándor: Jugoszláviában szabadon fejlődhet minden kultúra, de mi, magyarok ezzel nem élünk. Szükség volna több irodalmi estre. Madáchot Izraelben is tanulják, de Belgrádban nem. Mondjunk le az olyan szakcsoportok működtetéséről (pl. Képzőművészeti csoport), melynek nincsen létjogosultsága. Az is igaz, hogy nagyobb teremre lenne szükségünk.

Forró Gyula: Vannak hibái a vezetőségnek, de nekünk is. Egyesek azt állítják, hogy az Egyetemisták Szövetségében kell dolgozni. Elég volna hetente egyszer-kétszer a Körbe benézni. A vezetőség semmit sem dolgozik. Össze kell hívni az évi közgyűlést, és új vezetőséget kell választani.

Cseh Géza: A szakcsoportok élére szakembereket kell állítani.

Vörösbaranyi Gyula: A vezetőségnek nincsen kapcsolata a tagsággal. Háromnegyed részük a gyűlésekre sem jár. Őket az aktívabb tagok helyettesítik. Munka nélkül nem kapunk újabb helyiséget. Valamelyik nap bejött ide egy belgrádi magyar lány,

és azt kérdezte, hogy szabad-e itt magyarul beszélni? Amikor nem kapott erre választ, szerbül kezdett el beszélni. Nem viszonyulunk helyesen egymáshoz.

Purger Tibor: El kell menni a külvárosba, ahol magyarok élnek. Még a kocsmákba is be kell nézni, mert ott is vannak magyarok, akiket betagosíthatnánk.

Dudás János: Válasszuk meg most mindjárt azokat az embereket, akik majd kimennek a külvárosba, és adjunk nekik megfelelő plakátokat.

Vörösbaranyi Gyula: Segítségért kiáltunk, amikor megvan az emberek címe, csak el kell menni hozzájuk.

Németh Gábor: Ankétokat kell szervezni a munkások között, hogy megtudjuk, mi érdekli őket.

Teleki Endre: 35 elsőéves magyar egyetemista van most Belgrádban. Érdeemes lenne, amikor hazautazunk, a fakultásokról szóló tájékoztatókkal meglátogatni a gimnáziumokat.

Burány Lajos: Ajánlom, hogy lobbizzunk magyar katedra megnyitásáért. A VI. kongresszus alatt kiállítás lesz „Magyarok a népfelszabadító háborúban” címmel. Javaslom, látogassuk meg.

Vörösbaranyi Gyula: Az egyetem vezetőségébe javasoljuk Gyetvai Lajost. A kultúrkör vezetőségébe 5–10 új embert. Válasszunk bizottságot a határozatok kidolgozására.

Csáti András: Meg kell teremteni a kapcsolatot az emberekkel. Ha hazamegyünk, ne csak szakemberek legyünk, hanem kultúrmunkások is. Kapcsolódjunk be minden szervezetbe, egyesületbe, és dolgozzunk.

Gyetvai Lajos - Az elérhető ösztöndíjakról beszélt.

Ilija Lukić (az Egyetemisták Szövetsége komitétjának a tagja): Üdvözölte az egybegyűlteket, és elfogadta azt a megfogalmazást, hogy a magyar egyetemisták azért nem szólalnak fel a gyűléseken, mert nem beszélnek elég jól a szerb nyelvet. Ha megesik, hogy megmosolyognak ilyen felszólalót, az csak egyéni megnyilvánulás lenne. De a magyarok pl. nagyobb számban jelentkezhetnének a munkaakciókra. Az Egyetemisták Szövetsége üdvözli azt a törekvést, hogy nem hagyjátok veszni a nemzeti kultúrákat. Az ösztöndíjak odaítélésénél nem volt megkülönböztetés

szerb és magyar között. Az Egyetemisták Szövetsége elismeri a munkátokat a kultúregyesületben, csak legyenek jelen az Egyetemisták Szövetségében is. Tartsatok máskor is ilyen összejövetelt, és az egyetemi komitét támogatni fogja munkátokat. _

Farkas Nándor, (a Magyar Kultúrtanács főbizottságának elnöke): Zágrábban már volt egy ilyen találkozó. (E tanácskozásról az elkövetkezőkben még szólni fogunk./ a sz. m./) A múltban voltak hibák a kultúrtaács munkájában is. Talán éppen az, hogy nem foglalkoztunk időben az itt felhozott problémákkal. Szerintem az alaptevékenységet az Egyetemisták Szövetségében kell kifejezteni. A kultúrkörben csak specifikus problémákkal kell foglalkozni. Vajdaságban a Népfront mellett mindenhol van kultúregyesület. **Vajdaságban összeforrt a szerb, horvát, ruszin, magyar folklór. Ne akarjunk külön gyékényen ámulni. Nagyon téves megnyilatkozások voltak a jugoszláv–magyar futballmérkőzésen. Ez nem nemzeti összecsapás, hanem vitézi vetélkedő volt. Az ilyen kultúra előbb magyar, majd később polgári vizekre visz benneteket, és ez a munkásoknak idegen marad. Van 300 tagotok, és ebből 50 munkás. Ezért szocialista kultúrát kell ápolni. Ha akkor is lesz problémátok, vessétek fel, és a kultúrtaács segíteni fog azok megoldásában.”**

Ezek szerint már egy évre rá az alapítás után megkezdődött a József Attila magyar egyesület fölszámolása. Vagyis a propaganda elérte a célját, az egyesület pedig mehet. A dologban az a legelszomorítóbb, hogy a szerb kommunista hatalom az újvidéki kompromittált magyar elvtársaikkal végeztette el ezt a piszkos munkát. Olajos Mihály, Farkas Nándor, Tomka Gábor és a többiek, általában zsarolható emberek voltak. (Pl. Farkas autójával négy embert gázolt halálra, és utána a Magyar Szó főszerkesztőjévé nevezték ki. Tomka ittasan okozott halálos közlekedési balesetet...) Természetesen a zágrábi Ady Endre Magyar Kultúregyesületet is támadták, de azok ügyesen ellenálltak. Emellett a horvátok is valószínűleg jóval toleránsabbak voltak. A támadásokat jól illusztrálja egy nagyon rosszindulatú újságcikk, amely a 7 Nap 1955. július 31-i számában „Mocsár” címen „Proletár” aláírás alatt jelent meg. Az írás a 7 Nap riportpályázatára érkezett. A cikk írója azzal rágalmazza meg a zágrábi magyar egyete-

mistákat, hogy mivel közelebb is található egyetem, ezért „csak a pénzes szülők csemetéi jönnek ide, nyugatimádó sznobok, nagyzási hóbortot űző kispolgári mocsárban, sokszor részegen kéjelgő, egymást testvérnek szólító, nagymagyarkodó egyének. Ezeknek nem jó Belgrád, hisz az számukra még mindig Balkán. A cikk szerzőjének nem volt egyetlenegy jó szava sem Zágrábról, a Kultúrkörről, sem a tagságról”. (Tóth Tibor: Ismét számot adunk /Zágráb, 2008./)

Hasonló módon 1958. december 4-én az „Ifjúság” című lapban „Ideje volna már ...” címen egy fiatal „titán” a következő rágalmakat zúdítja a Körre. „A Körben nincs szinte semmilyen kultúrtevékenység, csak cigarettafüst, hazardjáték és káromkodás. Az ilyen egyesületre nincs is szükség, és várható, hogy be is zárják, mint ahogyan jogosan tették azt a belgrádi magyar egyesülettel is.” Persze a vezetőség se tűrte szótlantul a rágalmakat, és az „Ifjúság” 1959. január 8-ai számában válaszolt a gyalázkodásokra, valamint D.M. bölcsészstanhallgatót, mivel „nem viselkedett magyar emberhez méltóan”, örökre kizárta soraiból, és megtiltotta, hogy még vendégként se léphet be a Körbe. (Tóth Tibor: Ismét számot adunk. /Zágráb, 2008./)

Azt azért meg kell állapítani, hogy a belgrádi József Attila egyesület kommunistái, ha nehezen is, de készek voltak engedelmeskedni az Újvidékről indított párthatározatoknak, sőt még a zágrábiakat is kioktatták pártaktivitásból. Amikor 1956-ban a pénzmegvonásoknak álcázott nacionalista párthatározatok miatt kénytelenek voltak felszámolni az egyesületet, semmilyen ellenállást nem tanúsítottak, és nem kerestek megoldásokat, amint azt a zágrábiak tették. Őtőlük is éppúgy megvonták a segítséget, még korábban megtiltották a magyar diákok megsegítését, ők mégis csöndben, titokban újra megszervezték a pártoló tagság intézményét. Névre szóló leveleket írtak pl. Péterrévére, Óbecsére, Újvidékre, Zimonyba stb., és a tagságot felkérték, hogy mindenki próbálkozzon pártoló tagok gyűjtésével. Eszéken a horvátországi Magyar Népi Kisebbség Országos Kultúrszövetségéhez is fordultak anyagi támogatásért, persze minimális eredménnyel. Egy időben nem volt gondnokuk, fűtésük stb., de nem adták fel. Ezért léteznek még ma is. Sőt, 1956

júniusában Kerekes József orvostanhallgató a zágrábiakat arról értesítette, hogy Szarajevóban megalakították a Kossuth Lajos Magyar Kultúregyesületet a Nemanja utca 45-ben, 60 taggal, akik főleg egyetemisták és ott dolgozó munkások, illetve közéleti dolgozók. 1957-ben már arról számoltak be, hogy „Egyetemi hallgatók lapja” címen újságot kívánnak indítani. A tervezett lap főszerkesztője Nagy Sándor, és kéri az Ady Endre Kör támogatását, aktív közreműködésüket. Ez azt jelenti, hogy a szarajevói magyar egyesület akkor alakult, amikor a belgrádit bezárták.

Tehát nem biztos, hogy a belgrádi magyar Kultúrkört föltétlen föl kellett volna adni. Ha az egyesület pártaktívája nem lett volna olyan szolgálékú, a tagság pedig nagyobb nemzeti öntudattal, aktívabban tesz is valamit a Kör megmentése érdekében, pl. úgy, mint a zágrábiak, akkor valószínű, hogy még ma is létezne. Ezt bizonyítja dr. Burány Bélának, a zágrábi Kör egykori tagjának a vallomása is. Náluk is járt Farkas Nándor, önék is adott pártutasításokat, de ők mégis ellenálltak.

Dr. Burány a következőket írja:

„Az ötvenes évek dereka táján egyszer eljött a zágrábi Magyar Kultúrkörbe, a Horvátországban tanuló magyarok otthonába Farkas Nándor, az akkor neves, magas pozíciójú vajdasági magyar politikus, Herceg János író és Hangya András festő, s egy egész délután tartó, sőt, estébe nyúló gyűlésen arról akartak meggyőzni minket, Zágrábban tanuló vajdasági magyar diákokat, hogy diplomálásunk után ne jöjjünk haza Vajdaságba, hanem menjünk - Boszniába. Ott nagy a káderszükséglet (...) Fiatalos hévvel védekeztünk. A vita hullámai (...) a plafont verték. Most is itt cseng a fülemben Hangya Bandi hegyes hangja: - Miért? Mi az a Bosznia?! Abesszínia! - Álljon meg a menet! - érveltünk... - Egy kommunista nemzetköziség szempontjából mi a különbség Bosznia és Abesszínia között? Itt is, ott is emberek élnek (...) Aztán, a hátunk mögött politikai intervenció is történhetett, a gyűlésen is nagyon hangoztatott céllal, hogy a Kultúrkör - mert tagjai úgyis jórészt egyetemisták - olvadjon be a Horvátországi Egyetemista Szövetségbe. Az intervenciót azért láttuk valószínűnek, mert pár nap múlva eljött egy »vezetőségi beszélgetésre« az akkori horvátországi kisebbségügyi »minisz-

ter» (...) Szó nélkül hallgatta végig panaszáradatunkat az elmúlt látogatásról. Szinte magába merülve szaladt ki a száján: - Dečki! Ezek nagyobb szerb soviniszták a szerbeknél. Nekünk akkor ez a mondat azt jelentette, hogy a Kultúrkör, a zágrábi magyar egyetemisták otthona - megmarad. (Hogyan tovább a háború után? 1993. 251-2. p.)

Balla Ferenc, aki akkor meghatározó vezetője volt az egyesületnek, elhárítva a vezetőség és a tagság felelősségét, másként magyarázza a Kör megszüntetését. 2008 októberében keletkezett levelében a következőket írja:

„Miért szűnt meg a belgrádi József Attila Kultúregyesület?

A belgrádi József Attila Kultúregyesület működésével kapcsolatos problémák már felszínre jutottak az 1952. évi, júniusi, palicsi Magyar Ünnepi Játékok keretében megtartott magyar egyetemi hallgatók és főiskolások küldötteinek találkozásán is. Bár az ünnepi játékokat Tito marsall táviratban üdvözölte (»Ezzel az ünneppel kapcsolatban üdvözetemet küldöm a magyar nemzeti kisebbségnek és kívánom, hogy a jövőben sok sikert érjenek el széleskörű kultúrmunkájukban és életükben...«), mielőtt megkezdődött volna a küldöttek tanácskozása, a teremből eltávolítottak minden berendezést, tárgyat, amelyek ünnepi hangulatot kelthettek volna. Kinek vagy kiknek az utasítására történt ez? Az eddig ismert dokumentumok arra utalnak, hogy a történetekre a Vajdasági Magyar Kultúrtaács Főbizottságának, pontosabban Farkas Nándor elnöknek és legközelebbi munkatársainak (Kovács András) az utasítására került sor.

A kultúregyesületet, fennállásának egész ideje alatt, különböző szóbeli és sajtóbírálatok érték. Ezek oda vezettek, hogy az újvidéki magyar politikusok végül kimondták: nincs szükség a belgrádi magyar kultúregyesületre, s a magyar egyetemisták és főiskolások fejtsék ki tevékenységüket az egyetemista szövetségben.

Hogy milyen politikai hangulat uralkodott a kultúregyesületben? A fővárosban tanuló magyar egyetemisták túlnyomó többsége vajdasági származású volt, és a magyar közigazgatás idején (1941-1944) nemzeti szellemű nevelésben részesült. E nevelés

hatása elsősorban abban nyilvánult meg, hogy az egyetemi hallgatók a budapesti rádió adásait hallgatták, alkalomadtán második világháborús dalokat énekeltek, rendszerellenes vicceket meséltek stb. Nem voltak kevesen azok, akiknek családtagjait 1944/45-ben kivégezték, akiknek szüleit 1947-ben és 1949-ben megfosztották vagyonuktól és kényszermunkára ítélték. Az egyetemisták között voltak német nemzetiségűek is, akik a második világháború alatt és a háború befejezése utáni első években elvesztették hozzátartozóikat. Az egyetemista egyesületi tagok közül mintegy húszan tagjai voltak a Jugoszláv Kommunista Pártnak. Ezek között voltak olyanok, akik a titói politikával rokonszenveztek, és olyanok, akik a sztálinival. A pártszervezetben egyes tagokat „besúgóknak” tartottak. Hogy ők valóban informátorok voltak-e, és ha igen, akkor kiket informáltak, ez sohasem derült ki. Gyakran megtörtént, hogy az egyesületi tagok is azzal riogatták egymást: „Jön az UDBA!”

Szerb nemzetiségű politikusok nem látogattak az egyesületbe. Ha meghívást kaptak valamilyen egyesületi összejövetelre, akkor helyettük az egyetemista szövetség vezetőségének képviselői jelentek meg (Ilija Lukić). Ezek felszólalásaikban és a vitában finoman fogalmazták meg mondanivalójukat. Az egyetemista szövetség részéről nyilvánosan nem hangzott el, hogy a kultúregyesületet be kell zárni, de síkraszállt azért, hogy a magyar egyetemisták nagyobb számban vegyenek részt az egyetemi szövetség munkájában.

Az egyesületben fennálló politikai feszültség és a külső bírálatok hatására, a kultúregyesület legszűkebb vezetősége (Süli Miklós), élén Bonért Ferencsel lemondott tisztségéről. Erre valószínűleg azért került sor, mert úgy ítélték meg, hogy az egyesület tevékenysége mind jobban veszélyezteti mindennapi egzisztenciájukat, mind jobban eltávolodik az aktuális hatalom politikai irányvonalától. A »tekintélyes« politikai személyek kiválásával a kultúregyesület megszűnése elkerülhetetlenné vált. Erre valószínűleg 1956 elején került sor, amikor én már nem tartózkodtam Belgrádban. Az elmondottak alapján az a véleményem, hogy csak részben helytálló dr. Vajda Gábor (1945-2008) irodalomtörténésznek, kritikusnak az a megállapítása: »(...) a belgrádi József Attila Kultúrkör, amelyet fölszámolt a szerb na-

cionalizmus.« (Remény a megfélemlítettségben. A délvidéki magyarság eszme- és irodalomtörténete /1945-1972/. Magyarságkutató Tudományos Társaság. Szabadka, 2006. 116. old.)

Ötvenkét év távlatából úgy látom, hogy két körülmény döntően befolyásolta a belgrádi József Attila Kultúregyesület sorsát: az újvidéki magyar politikusok túlbuzgó magatartása az aktuális hatalom iránt, valamint az, hogy a Belgrádban tanuló magyar egyetemisták otthonukban a megengedettnél erőteljesebben juttatták kifejezésre nemzeti hovatartozásukat.

Balla Ferenc

Bezdán, 2008. október 9.”

Nem tudom, hogy Balla ezen utóbbi megállapítása mennyire elfogadható, hisz az újvidéki magyar politikusok, minden bizonnyal szerb utasításra, azt sugallták a magyar egyetemistáknak, hogy „a nemzetiségeknek előbb vagy utóbb egybe kell olvadniuk,” vagy azt, hogy „diplomálásunk után ne jöjjünk haza Vajdaságba, hanem menjünk – Boszniába,” ami egyértelműen a magyarságuk feladását jelentette. Ha a jövő délvidéki magyar értelmisége még ezt a kis magyar öntudatot is feladta volna, akkor talán már nem is beszélhetnénk a délvidéki magyarságról. Sajnos eddig is, így is sokan behódoltak ezeknek a szerb sovinszta utasításoknak. Nem kétséges, hogy a tagság túlnyomó többsége megfelelő nemzeti öntudattal rendelkezve a magyar kulturális hagyományokat kívánta gyakorolni. Mellesleg az alapításkor ezt a szólamot zengte az egész belgrádi sajtó, miszerint „itt szabadon fellángolhat a magyar kultúrélet és nemcsak nem akarják elfojtani a magyar érzést, hanem (az a cél /a sz. m./), ... hogy népi és nemzeti kultúrájukat ápolják és fejlesszék”. Persze, amíg az informbirós propagandára volt szükség, addig ment a magyarbarát szöveg, de amint megváltoztak a politikai viszonyok, mindjárt folytatódhatott a nemzetbeolvasztó módszer.

Az is igaz, hogy 1955 után gyakorlattá vált a belgrádi magyar diplomácia látogatása a Körben. A magyar nagykövet nagyon sok könyvet adományozott az egyesületnek, és Kemény nevezetű kultúrattasé is néha tisztelgő látogatást tett.

Néhányan a nagykövetségre is bejártak, (pl. Forró Gyula) amire a hatalom is felfigyel, és ezért „információs beszélgetés-

re” beidéztek pár egyesületi tagot. 1956 októbere után néhány menekültet is befogadott a tagság, és ezt már végképp nem volt hajlandó tolerálni a szerb hatalom. Kezdetben betöréssel és tűz okozásával igyekeztek ellehetetleníteni a munkát, majd megvontak minden anyagi támogatást, és mivel a Kör képtelen volt kifizetni a házbért, a helyiségeket kiadták egy jól fizető tervezőirodának. Karácsony után, minden magyarázat nélkül, lakat került a bejáratra, és ezzel a belgrádi József Attila magyar kultúrkör megszűnt létezni.

A leghitelesebb ismertetést az okokról Kubát Jánosnak, az akkori titkárnak a vallomása tükrözi, amelyet az Értelmiségünk bölcsője első kiadásának magyarkanizsai bemutatóján mondott el, amit hangszalag rögzített. Mielőtt ennek a lényegét összefoglalnám, ki kell emelni az akkori társadalmi-politikai körülményeket.

1955-ben megváltozott a politikai helyzet. Hruscsov kibékült Titóval és az addigi Informbiro-ellenes propagandahadjárat feleslegessé vált. Ez megpecsételte a kör létét is.

Ez is azt bizonyítja, hogy az egyesületet nem a magyarok szeretetéből engedélyezték, hanem csak a piszkos politikát szolgálta.

Kubát a bezárás folyamatát is elmondta. Megérezve a politikai helyzet rosszabbodását, Bonner lemondott az elnökségről, de megígérte, hogy helyette hoz egy megfelelő embert. Ez Süli Miklós törökkanizsai politikus volt. (A helység nem biztos). A dologban az volt a legfájóbb, hogy Miklós egy szót sem tudott magyarul. A tagság mégis elfogadta, mi mást tehetett. A gondok akkor kezdődtek, amikor Sülit egy pártdelegációval kiküldték Svájcba, ahonnan nem tért haza. Tehát disszidált. Egy napon két UDBA-s jelent meg az egyesületben, Bonnert és Kubátot felszólították, hogy jelenjenek meg a Francuska utcában lévő belügyi hivatalban. Mellesleg jegyzem meg, abban az épületben volt az Írószövetség irodája is. Két-három órán át faggatták őket, hogy Süli kikkel beszélt, miket mondott, de mivel ők semmiről sem tudtak, elengedték mindkettőjüket.

Ezt az esetet a következő provokáció követte. A magyar követségről a körbe betagosodott egy Barnabás nevű egyén, aki valószínűleg a magyar titkosszolgálat embere volt. Ő a Terazija utcában a Prága hotelben lakott, és a kör néhány tagja odajárt inni és kártyáz-

ni. Egyik alkalommal Barnabás kártyázás közben e naiv tagoknak felkínált egy nagyobb összeget, ha információkat gyűjtenek az államról. Természetesen a belügy mindenről értesült.

Szeptemberben Kubát titkári állást vállalt a zentai Bolyai gimnáziumban, és csak karácsonykor látogatott le Belgrádba, de az egyesületben minden be volt lakatolva. Így lett vége egy belgrádi magyar kultúrközpontnak, amiről egyetlen sajtószerv sem számolt be. Nem úgy, mint a kezdetekkor.

Nem tudni, hogy az egyesület ingóságával mi történt. Egyedül az ismeretes, hogy a könyvtár Torontálvásárhelyre került, valószínűleg a művelődési egyesület magyar könyvvállományát gazdagította.

Annyit talán még érdemes megjegyezni, hogy a jugoszláviai magyar és nem magyar sajtó, amely megalakulásakor hangzatos propagandát fejtett ki, „az ország legnagyobb lapjai, a központi lapok túlzásúfoltságuk mellett is naponta hírt adtak róla, (...) a rádió hangfelvételeket készít, a fotóriporterek gépe szüntelenül kattog,” most pedig egyetlenegy sor sem jelent meg a Kör bezárásáról.

A belgrádi magyar egyetemistákat súlyosan érintette ez az intézkedés, azaz a második otthonuk elvesztése. Ezért naivul, figyelmen kívül hagyva a szerbek magyarellenes törekvéseit, már két év elteltével elkezdtek új alapokon, Bartók Béla néven újrászervezni a magyar egyesületet. Várady Tibor 1960-ban arról értesíti a zágrábi Ady Endre kultúregyesületet, hogy Belgrádban újra megalakult a magyar egyetemisták egyesülete, és felkínálja az együttműködésüket. A zágrábiak üdvözlő táviratot küldtek Lakatos Ibolya címére (mivel székházzal nem rendelkezett hivatalosan még be nem jegyzett egyesület), amit szintén Várady Tibor titkár táviratilag köszönt meg. Persze, az egészből semmi sem lett, de ez utóbbi harcnak a története is megérdemel egy fejezetet.

1953 szeptemberében véletlen találkozás Titóval egy avarai kiránduláson

Három csoportkép az 1953. évi golyaavatóról

Balla Ferenc és Varga Ferenc

Egy rendezvény közönsége

Az 1954. évi szilveszterezés képei

Álarcosbál 1954. III. 5-én

Álarcos hölgykoszorú

A Kör zenekara

A zongoránál Süli Endre, hegedűl Mészáros László, gitáros Neskov Iván

A József Attila Egyesület tagságának névsora

1. Aulik Jenő
2. Bábi Károly
3. Babić Sava (irodalmár, Palics, Belgrád)
4. Bagi Nándor (vendéglős, Magyarakanizsa)
5. Bakai László (erdésmérnök)
6. Balla Ferenc (orvos, Bezdán) és testvére,
7. Balla István (orvos, Bezdán)
8. Balla László (mint vendég, mérnök, Nagybecskerek – Szabadka)
9. Balsai ? (bánsági)
10. Banc Ferenc (Bezdán, a pártsejt titkára)
11. Bartus Tibor (Belgrád, orvos, alapító vezetőségi tag)
12. Bártol István (közgazdász, Doroszló – Szabadka)
13. Bauer Imre (Bezdán)
14. Bazsó Gábor (fogorvos, Szabadka)
15. Bece Béla (közgazdász, Nagybecskerek)
16. Bede Béla (tanár, Szabadka)
17. Bessenyey Katalin (Ivković-Ivandékićné közgazdász, Szabadka)
18. Bonner Ferenc (spanyolharcos, Belgrád, alapító vezetőségi tag)
19. Bonner Erzsébet (Belgrád, Bonner Ferenc lánya)
20. Boros György (képzőművész, Szabadka)
21. Boros László (matematikatanár, Szabadka)
22. Borsi János v. Tivadar (közgazdász, a csókai szalámigyárban dolgozott)
23. Borús János (állatorvos)
24. Brasnyó Kató (Topolya)
25. Bukovecz Éva (Horgos) és testvére
26. Bukovecz Imre (Horgos)
27. Buljovčić ? (zeneakadémia, Szabadka)
28. Burány István (műegyetemi hallgató, alapító vezetőségi tag)

29. Burány Lajos (bányamérnök, Zenta – Belgrád)
30. Bűn Kornélia (orvos, Szabadka)
31. Cibulya Béla (gyógyszerész)
32. Csányi Tibor (matematikatanár, Csantavér)
33. Csáti András (biológus)
34. Cseh Géza (orvos, Palics, alapító vezetőségi tag)
35. Csernai Rezső (jogász, Topolya)
36. Csernik Laura (közgazdász, Topolya)
37. Csernik Piroska, Bábi Károlyné
38. ? ? „Csikar” (ragadványnév, bánsági)
39. Dánielfi Sándor (építészmérnök, Szabadka - Palics) és felesége
40. Dánielfiné Andrási Joli (orvostanhallgató, Szabadka – Palics)
41. Dr. Deák András (a VMA aligazgatója, orvos író, Belgrád)
42. Deák István (politikus)
43. Dikó Irén (fogorvos)
44. Dobos János (történész, Magyarakanizsa)
45. Dományné Tomik Katalin (történelemtanár)
46. Drucker Katalin (franciatanár, Szabadka, Izrael)
47. Dudás János (állatorvos, Topolya)
48. Fábíán Imre (fogorvos, Palics)
49. Farkas Gábor (állatorvos)
50. Farkas István (Topolya, gyógyszerész)
51. Fenyvesi Ibolya (nem egyetemista, csak énekelni járt be, Újvidék)
52. Forró Gyula (Bácskossuthfalva, aki bejárt a magyar nagykövetségre)
53. Földi Nándor (gyógyszerész, Zenta. Egy ideig a Kör elnöke)
54. Fuderer Gyula (Bezdán)
55. Fuldy György (vezetőségi tag)
56. Gábris Jolán
57. Géczi Zoltán (jogász, Szabadka)
58. Ginder Ervin (? , Óbecse)
59. Görbe József (Torontálvásárhely)
60. Grbić Olga (tanár v. közgazdász, Magyarakanizsa)
61. Gubás Jenő (orvos, Törökkanizsa – Szabadka)
62. Gyetvai Lajos (közgazdász, Zenta)

63. Győri István (jogász, Topolya)
64. Hargitai Ilona (fizikatanár)
65. Hauke Dóra, Varga Lászlóné (főiskolai hallgató, Szabadka)
66. Herceg János (matematikus)
67. Horcer Margit (építőmérnök, Belgrád)
68. Horváth Ella (politikus)
69. Horváth József (gyógyszerész, egyetemi tanár,
Torontálvásárhely)
70. Horváth Lajos (állatorvos, Szabadka)
71. Huszák Dezső (állatorvos, Palics)
72. Huszák Mihály (gyógyszerész)
73. Jakabfalvy István
74. Jankovich Ica
75. Jeszenszki István (építészmérnök, USA, a kör elnöke)
76. Kádas Lajos (Óbecse, építészmérnök)
77. Kapor Milan (állatorvos, Szabadka, Palics)
78. Kapor Slobodan (jogász, Palics)
79. Kekli Károly (állatorvos, Palics)
80. Kemenci Béla (vegyészmérnök)
81. Keszler Róbert (elektromérnök, Niš) és felesége,
82. Keszlerné Lutz Ágnes (vegyészmérnök, Niš)
83. Kinka Ferenc (orvos, Szabadka) és felesége
84. Kinkáné Obrát Erzsébet (tanár, Csantavér – Szabadka)
85. Kis Károly (állatorvos, Szabadka) és felesége
86. Kisné Marković Gordana (angoltanár, Szabadka)
87. Kiskároly Róbert (Topolya)
88. Kiss László (állatorvos, alapító vezetőségi tag)
89. Korhecz Zoltán (jogász, Szabadka, alapító vezetőségi tag)
90. Kosányi Béla (vegyészmérnök, Szabadka) és testvére
91. Kosányi Gábor (orvos, Szabadka)
92. Kubát János (jogász, újságíró, Zenta 1952– 54-ig titkár)
93. Kulésevit Áco, (matematikus, Bajmok, Újvidék)
94. Kulésevit Lajos (erdészmérnök, Bajmok)
95. Kunyi Balázs (mérnök, Hollandia)
96. Ládi István (újságíró)
97. Ládi Jolán (matematikatanár, Szabadka)
98. Ládi Erzsébet

99. Léphaft ? (Nagybecskerek)
100. Lončar Đuro (közgazdász, Szabadka)
101. Lucz Ágnes (vegyésszmérnök, Szabadka, Újvidék)
102. Makk Antal (medikus, alapító vezetőségi tag)
103. Márton István (állatorvos, Magyarcsernye)
104. Matlári György (gépésszmérnök, Szabadka)
105. Meleghi G. (Nagy Abonyiné testvére, Nagybecskerek)
106. Mészáros László (a zenekarban hegedűn játszott)
107. Mészáros Piroska, Bleszityné (építőmérnök, Szabadka)
108. Miklenovics Tibor (orvos, Szabadka)
109. Minascheb Willi (erdésszmérnök) és felesége,
110. Minaschebné Konjovič Branislava
111. Molnár Vilmos (elektromérnök)
112. Morvai István (színiakadémia, rendező, Zenta)
113. Mucsi Eszter (Zenta)
114. Nádor Kató (a szabadkai színház alkalmazottja, első könyvtáros, alapító tag)
115. Nagy Abonyi Géza (állatorvos, Zenta) és felesége
116. NagyAbonyinéMeleghiHilda(gyógyszerész,Nagybecskerek, Zenta, könyvtáros)
117. Nagy Imre (orvos)
118. Nagy József (közlekedési mérnök, UDBA-s, Kikinda) és felesége
119. Nagy Margit (zenetanár, Szabadka)
120. Nagy Kanász Sándor (matematikatanár, Szabadka)
121. Nagy László (kitüntetett rohammunkás, állatorvos, alapító vezetőségi tag)
122. Neškov Ivan (orvos, a zenekar gitárosa, Szabadka)
123. Németh Gábor
124. Németh György (angoltanár, Nagybecskerek)
125. Németh György (jazz-zongorista)
126. Németh Lajos (orvos, Bajsa, Németország)
127. Odri Gyula (matematikatanár, Szabadka)
128. Oroszi Livia (orvos, Szabadka)
129. Ország István (jogász, bánsági)
130. Pančić Ivan (pszichológus, Szabadka)
131. Papp József (orvos, költő, Újvidék) és felesége

132. Pappné Tóth Margit (vegyszer, Újvidék)
133. Péity József (zeneakadémia, Szabadka)
134. Penovác Antal (matematikatanár, később magyartanár, Pacsér)
135. Purger Tibor
136. Puzity József (állatorvos, Szabadka)
137. Rabi József (közgazdász, Nagybecskerek)
138. Raffayné Tóth Magda (matematikatanár)
139. Ráity Tamás (mérnök, Zombor) és felesége
140. Ráityné Ivánizta Mária (Zombor)
141. Ralbovski István (gyógyszerész, Szabadka)
142. Rehákné Pósa Rózsa (politikus, Szabadka)
143. Rind Lajos (orvos, Németország)
144. Rohacsek ? (orvos, Bajsza?)
145. Rónai Elek (a VMA fényképészeti szakosztályának főnöke, alapító vezetőségi tag)
146. Rózsa László (matematikatanár)
147. Rudics Imre (jogász, ügyvéd, Zenta)
148. Rüll István és felesége
149. Rüllné Kosztolányi Vera
150. Sáfrány Imre (festőművész, Ókér, Szabadka)
151. Schweizer Ilona (orvos, Törökbecse)
152. Siflis Lajos (újságíró, Szabadka)
153. Sípos Pál (orvos, Budapest)
154. Sőregi ?, (Zenta)
155. Sreier Rudolf (Nagybecskerek)
156. Stefanović Ljubomir (orvos, Újvidék)
157. Süli Endre (építésmérnök, a zenekar zongoristája, Törökkanizsa – Szabadka)
158. Süli István (gyermekorvos, Törökkanizsa – Topolya),
159. Süli Miklós (a fővárosi villanyművek vezető alkalmazottja, alapító vezetőségi tag)
160. Szabados Imre (angoltanár, Szabadka, London)
161. Szabó Éva (fogorvos, Szabadka)
162. Szabó István (elektromérnök, Bezdán, Zombor)
163. Szanka László (jogász, Szabadka)
164. Szántó Mátyás (Nagybecskerek)

165. Szekeres László (régész, Szabadka)
166. Szikora Ilona (vegyész, Topolya)
167. Szirácki László (közgazdász, bánsági, Szabadka)
168. Szirácki László (orvos, Doroszló, Szabadka) és felesége
169. Sziráckiné Ipacs Ilona (fogorvos, Maradék, Szabadka)
170. Szirovica Ernő (állatorvos, Törökkanizsa)
171. Szőlősi Teréz, Gulyásné (kémiatanár, Szabadka)
172. Dr. Sztáncsics András (Újvidék, lapszerkesztő, alapító vezetőiségi tag)
173. Sztipity János
174. Sztraka Dezső (a belgrádi Vígszínház karnagya, alapító vezetőiségi tag)
175. Szudon Melánia (orvos, alapító vezetőiségi tag)
176. Tang Márta (Újvidék)
177. Teleki Endre
178. Tomasiy Klára (közgazdász, Topolya)
179. Tomcsik László
180. Tomik Katalin (földrajztanár, Csantavér, Szabadka)
181. Toplák Anna (végyésmérnök, Bajmok, Szabadka)
182. Topolyai Tombác István (orvos, Szabadka)
183. Tóth Bagi László (fogorvos, Csantavér, Szabadka)
184. Tóth Gréti (kémiatanár, Szabadka)
185. Tóth Horgosi József (építésmérnök, Szabadka)
186. Tóth Horti
187. Tóth Klára (angoltanár, Szabadka)
188. Tóth Lajos (matematikatanár, Szabadka)
189. Tóth Magda (matematikatanár, Szabadka)
190. Tóth Mária Josicné (Mili) (gyógyszerész, Szabadka)
191. Trebinjac Mirjana (belgrádi építőmérnök, énekesnő)
192. Tukacs Mihály (Belgrád, munkás, alapító vezetőiségi tag)
193. Túri Lajos (fogorvos, Ürményháza)
194. Ugrai Adél
195. Vágó István (állatorvos, Óbecse)
196. Vanyóczki György (Fifi) (tanár, Zenta) és felesége
197. Vanyóczkiné Fehér Klára (némettanár, Zenta)
198. Varga Éva (zeneakadémia, Szabadka, Split)
199. Varga Ibolya (elektrotechnika, Szabadka)

- 200. Varga László (a belgrádi Közgazdasági Kar dékánja)
- 201. Varga László (a gépforgalmi vállalat főtisztviselője, alapító vezetőségi tag)
- 202. Varga Mihály (állatorvos, Nagybecskerek)
- 203. Vicsek László (mérnök)
- 204. Vidákovics Magdolna (gyógyszerész, Topolya)
- 205. Viola Gyula (állatorvos, Zenta, Kúla)
- 206. Violáné Jakabfalvy Lujza (matematikatanár, Nagybecskerek, Kúla, könyvtáros)
- 207. Vojena Mihály (gyógyszerész)
- 208. Vojgand Vilmos (egyetemi tanársegéd)
- 209. Wagner András (DIF, tornatanár, Törökkanizsa, Németország)
- 210. Winkler Imre (képzőművész, Szabadka)
- 211. Zaitler Klári (némettanár)
- 212. ??? Barnabás (magyarországi `56-os menekült)

III. rész | *A BARTÓK BÉLA
KULTÚRKÖR
ÉS A PÉNTEKI
TALÁLKOZÁSOK*

Kísérlet egy újabb belgrádi magyar egyesület megalakítására

A belgrádi magyarok, de főleg az egyetemisták nagy veszteséggént éltek meg azt a politikai döntést, hogy 1956. december 31-ével bezárták, megszüntették a József Attila Magyar Kultúregyesületet, a „Kört”. A tagság egy része hanyagsággal vádolta a vezetőséget, hogy hagyták anyagi csődbe jutni az egyesületet. Mások a pénzügyi nehézségeket a magyarországi menekültek romboló tevékenységével magyarázták. Olyan szóbeszédet is hallani lehetett, hogy a befogadott és pénztárosnak megválasztott magyar menekült lelépett az egyesület pénzével. Természetesen mindezek csak téves információk, naiv találgatások voltak. Az az igazság, hogy az egyesületet a Jugoszláv Kommunista Párt propagandacélból alapította, és amikor a politikai helyzet megváltozásával nem volt többet szüksége rá, egyszerűen megvont minden politikai és anyagi támogatást, és ezzel lehetetlenné tette az egyesület fönntmaradását. Akkoriban valóban egy egyszerű halandónak nem volt belátása a kommunista párt aljas, magyarellenes politikájába, és naivul hitt a testvériség-egység eszméjében. A mostani szemlélő viszont már tisztán követheti azt az alattomos politikát, amely nemcsak a belgrádi magyar kultúrkört tüntette el, de minden magyar szervezetet igyekezett megsemmisíteni. Már évekkel korábban elkezdődött ez az aknamunka, de a Kör vezetősége mindig sikeresen „alkalmazkodott” a mind lehetetlenebb követelésekhez. A végső dőfést azonban ők sem tudták túlélni.

Ebben az időben a zágrábi Ady Endre egyetemista egyesület is nehéz napokat élt át, viszont az mentette meg, hogy a horvátországi vezetőség, a szerbiaival ellentétben, kevésbé folytatott magyarellenes politikát, valamint a Horvátországi Magyar Szövetség Österreicher Sándorral és a Horvát Szábor kisebbségügyi megbízottjával, Branko Manojlovićtyal az élén a zágrábi Kör mellé állt. Viszont az újvidéki magyar politikusok, szerb su gallatra, hajlandók voltak végrehajtani a „piszkos munkát”. Ez

pecsételte meg végül is a József Attila Magyar Kultúregyesület sorsát.

Néhány év telt el a belgrádi magyar egyesület nélkül, és a régi tagokban, de az újonnan érkezőkben is, mivel a Kör tagsága a magyar középiskolákban már korábban bemutatkozó, útmutató látogatásokat folytatott, így a volt középiskolások is ismerték az egyesület életét, mind erőteljesebben érlelődött a vágy egy újabb magyar egyesület, egy újbóli meghitt második otthon megteremtésére.

Már az 1959-es év végén egy-két magyar egyetemista szervezkedni kezdett. 1960 januárjában ez a kezdeményezés mind népszerűbbé vált, és gyorsan mind többen és többen csatlakoztak hozzájuk. A gondot az jelentette, hogy a belgrádi magyarok, hasonló mód az egyetemisták is, szétszórtnak laktak, és csak a legközelebbiek tartották egymással a kapcsolatot. Ennek ellenére a biztató hír gyorsan terjedt. Januárban már készülődött a megalakítandó egyesület alapszabályzatának a tervezete. Ezt a munkát Várady Tibor vállalta magára, azzal, hogy ebbe mások is besegítenek. Ennek érdekében a magyarkanizsai Farkas Ferenc a következő levelet írta Váradynek:

„Kedves Tibor!

Egészen eddig türelmesen vártam a leveled, vagyis a kis csomagot a szabályzattal és a programmal, de most már jelentkezem, hogy megtudjam, miért várakoztatsz? Tegnap visszajöttem Belgrádba, de Kanizsán megbeszéltem, hogy amennyiben rövid időn belül itt megkapom az említett dolgokat, akkor hazaküldöm, és ott megszokszorosítják, hogy meglegyen legalább húsz példányban. Tudom, hogy ez nem föltétlenül szükséges, viszont semmibe sem kerül, miért ne csinálnánk meg. Tehát arra kérek, hogy az egész paksamétát – a nekem szánt levéllel, útmutatással együtt – amennyiben módodban áll, küldd el Kanizsára (csak akkor oda, ha február 1-jéig el tudod küldeni) ... Mindez csak azért szükséges, hogy ne veszítsük az időt azzal, hogy előbb ide küldöd, aztán pedig én oda.

Ugyanakkor, kérek, tájékoztass, van-e valamilyen újság, milyen eredménnyel járt a beszélgetésed Orlictyal! ...

Amennyiben az említett határidőig nem tudnád Kanizsára juttatni a dolgokat, megkérlek, hogy ide – belgrádi címemre – küldd őket. Tisztában vagyok vele, hogy nagyon el vagy foglalva, mégis kérek Tibor, a vajúdo Kör érdekében tedd meg nekem a fentieket!

A legjobbakat remélve, és várva leveled, (melyben már azt fogod jelteni, hogy mindent elküldtél), bányász üdvözléssel zárom soraimat: Jó szerencsét! Tisztelettel: Feri

Címem: Farkas Ferenc, Beograd, Bulevar Revolucije 310 / a.”

Ettől fogva szinte hetente folytak a beszélgetések, a tanácskozások, amit az a néhány hevenyészett feljegyzésnek inkább nevezhető jegyzőkönyv is bizonyít, amely több mint 45 év után is fennmaradt.

Jegyzőkönyv 1960. március 27-én

„Jelen van: 1. Dormán Lajos – Csicsa, 2. Barát István, 3. Várady Tibor, 4. Rajsli László, 5. Győry István, 6. Dani Gáspár, 7. dr. Burány Béla (mint tanácsadó vendég), 8. Ing. Burány Lajos, 9. Veréb László, 10. Borsos György, 11. Bognár Sándor, 12. Kollár Géza.

Téma: 1. Egyesületi otthon szerzése, 2. Az engedély megszerzése.

Csicsa: A Zvezdarán kellene terem után nézni.

Burány Lajos: Kezdetnek fogadjunk el bármilyen helyiséget. Később a támogatásokból fel lehet majd építeni egy külön épületet.

Borsos: Legjobb lenne a Braća Stamenković K. E.-től termet kapni.

Bognár: A központban is lehetne termet keresni.

Burány Lajos: Vegyük fel a kapcsolatot a Braća Stamenković igazgatóságával, de vigyázni kell, nehogy ebből kárunk legyen. Jogi szerződést kell kötni.

Kollár Géza: Palilulán az opština (városkerület a sz. m.) igazgatójától ha kaphatnánk termet úgy, hogy 1/3-át a város és 2/3-át mi fizetnénk.

Veréb: A Stari Gradban kellene termet keresni.

Határozat: Kérvényt írni a Braća Stamenković M.E.-hez, de a levelet személyesen kell elvinni. Aki elviszi: Kollár, Borso, Jesina, Hegedűs.

Kérvényt kell beadni a 1. Vadasági Kultúrtańácsshoz, 2. A Városi Kultúrtańácsshoz, 3. Az Egyetemista Szövetséghez. (Savez Studenata)

Újvidékre is személyesen kell a kérvényt elvinni. Aki elviszi: Szőke Géza és Rajsli László. Az Egyetemista Szövetséghez Várady, Barát és Varga István megy.

Várady felolvasta a Vajdasági Kultúrtańácsshoz írt kérvényt.

Várady: Az évi költségvetés körülbelül 400 000 din. A teremdíj a legnagyobb kiadás.

Dani Gáspár: Az Egyetemista Szövetségtől 200 000 din. segítségre számíthatunk. Vegyünk példát a zágrábiaktól. Ott a dísztagsági díj évente 1000 din., a tagok tagsági díja havonta 30 – 50 din. A pártoló tagok szintén 1000 dint. fizetnek évente. A kérvényt az Egyetemista Szövetségen kell beadni, de az engedélyt a bíróság adja. Különben feltehetik a kérdést, hogy miért nem az Egyetemista Szövetségben belül akarunk tevékenykedni.

Dr. Burány Béla: A válasz, specifikus okok vannak a külön munkára. Mi magyar kisebbségek vagyunk. A támadásokat pedig ki kell védeni. Természetes dolog, hogy egyesületet alakítunk. Természetesnek kell venni, és nem védekezni, mert annak „kotródás” lesz a vége. A könyvtárügyben Újvidékhez kell fordulni, vagy visszakérni a József Attila könyvtárát, amely most Debellácson van. A következő találkozó április 3-án lesz.”

Jegyzőkönyv 1960. IV. 3-án

„Téma: 1. A feladatot vállalt csoportok beszámolója, 2. A teremkérdés, 3. Az alakuló közgyűlés megszervezése. Termet nem lehetett szerezni. Az Opština Stari Grad-ban azt tanácsolták, hogy a Szocialista Szövetséghez kell fordulni. A Városi Kultúrtańácsban sem fogadtak senkit sem. Így nem tudni, mit határoztak.

Veréb: Újból el kell menni a Stari Gradba és a Szocialista Szövetségbe. A Vajdasági Kultúrtańácstól sem jött semmilyen válasz.

Mindkét kérdés függőben maradt.

Az alakuló közgyűlés megszervezésénél több kérdés is fölmerül: a) Hol megszervezni a gyűlést? Be kell-e vonni az Egyetemista Szövetséget? b.) A közgyűlés menete. Ki számoljon be az alakuló bizottság eddigi munkájáról? Ki vezesse a közgyűlést? Ki ismertesse és dolgozza ki a szabálytervezetet? c.) Miként összehívni a közgyűlést? Munkások, egyetemisták értesítése?

Javaslat: Értesítés, újságokon, a Magyar Szón keresztül, ismerősök által és plakátok útján. A Večernje Novosti-t és a Magyar Szót Bognár intézi. A plakátok elkészítése: Lévai Endre, Pallós, Bence, Borsos és Kuti. Mindenki négy példányt készít meghívós szöveggel. Az aláírás: Alakuló bizottság. A közgyűlés időpontja: 1960. május 8. d. u. 3 órakor. A hely: a Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karán. Az egyesület ideiglenes neve: Bartók Béla.

Bognár: Milyen módon történik a választás? Javaslat: Titkos szavazás. Elnöknek Bonner Ferencet kell javasolni. A jelölő bizottság megválasztását a kezdeményező bizottság javasolja. A szavazás módja: a jelöltek nevét fel kell írni a táblára. Minden jelöltnek sorszáma van, és a cédulára csak a számokat kell felírni. A cédulákon az Egyetemisták Szövetségének a pecsétje áll. A jelöltek száma 5-6-tal több kell, hogy legyen, mint amit meg kell választani. Az előkészítő bizottság eddigi munkájáról a beszámolót Várady és Dani Gáspár készíti el. Az egyesület vezetőségébe javasolni kell elnöknek Bonnert, alelnöknek Danit, titkárnak Váradyt. Ők határozzák meg az egyesület célkitűzéseit, készítik el az ideiglenes szabályzatát, majd végül az alapszabályát is."

Az egyesület célkitűzései a következők:

„A belgrádi Bartók Béla Magyar Közművelődési Egyesület céljai

Elképzeléseink szerint ez az Egyesület a vidékiek klubjának és a művelődési egyesületnek a kombinációja lenne, s ezzel összhangban négyirányú tevékenységet fejtene ki, éspedig:

1. művelődési tevékenység,
2. eszmei-politikai tevékenység
3. kulturális szórakozás
4. tevékenykedés oktatási téren.

1. A művelődési tevékenység alatt a reprodukálásra gondolunk, semmi esetre sem ígérjük eredeti alkotások megvalósítását egyik tevékenységi területünkön sem, noha nem vetjük el eleve ezt a lehetőséget. Az ismerkedés eddigi feltételei – az egyesület majdani tagjai számára – nem teszik lehetővé, hogy azt mondjuk: lehetőségünk lesz alkotni vagy (...) egyesületünk tagjai közül kinevelni színvonalas költőket, írókat, zeneszerzőket, festőket, színészeket és hasonlókat, ugyanakkor remény van arra, hogy már meglevő irodalmi, zenei, színházi alkotásokat adjunk elő akár társas estek formájában, komolyzenei, könnyűzenei és népzenei hangversenyeket, irodalmi esteket szervezzünk, vagy pedig vitaestek, előadások formájában a festészet, a zene, a film stb. területéről. Ez alatt a pont alatt elsősorban a következő tevékenységeket ölelnénk fel:

- a) irodalom
- b) zene
- c) színművészet
- d) festészet és iparművészet
- e) folklór

f) viták, előadások a felsorolt területekről együttműködve a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékével, a Fórummal, az Ifjúsági Tribünnel, az Újvidéki Rádióval, a belgrádi Iparművészeti Akadémiával, a belgrádi Színművészeti Akadémiával, a belgrádi Zene-művészeti Akadémiával stb.

Zenei téren a legnagyobbak a reményeink a várható tevékenység és termékeny munka tekintetében, amit a belgrádi Zene-művészeti Akadémián tanuló egyetemistáink szavatolnak, de ugyancsak eredményes munkára számítunk irodalmi téren, valamint a különböző viták és előadások szervezésétől. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy nem szeretnénk rendkívüli sikereket, illetve a lehetőségeinket meghaladó sikereket ígérni, hanem szolid munkát, azon a szinten, amelyet megkövetel tőlünk felsőfokú képzésünk, valamint az a tény, hogy tagjaink zöme akadémista lesz.

2. Az eszmei-politikai munka ebben az esetben talán nem pontos megnevezése annak, amit elképzeltünk, mivel a társa-

dalmi munka megnevezés jobban megfelelne. Ezen a téren a következőkre gondoltunk:

a.) a tagok tájékoztatása az időszerű politikai történésekről, amelyekről tudományos-ismeretterjesztő előadásokat, vitákat szerveznénk.

b.) előadások és viták a társadalmtudományok területéről, olyan érdekes témákról, amelyeket nem eléggé dolgoztak fel, vagy nem publikáltak őket a napi sajtóban, mint pl. a szocialista etika, a szocialista erkölcs, háborúk a mai korokban, az épp hogy felszabadított afrikai népek szociális problémái stb. Mindezt olyan szinten és formában, amely megfelel az adott témának.

c.) előadások a szakembereknek a gazdaságban betöltött szerepéről és feladatairól.

Nem kívánunk elmélyülni a marxizmus és leninizmus elméletében, vagyis úgy véljük, hogy nem tudnánk a filozófia oldaláról szigorúan vett tudományos módon megvilágítani a felsorolt témákat, vagy hogy feldolgozzunk tiszta politikai vagy filozófiai műveket. Más szóval, nem szeretnénk politikai szervezetet létrehozni, de a tagok körében sem szeretnénk azt a benyomást kelteni, hogy az egyesület kizárólag politikai célzattal született. Másfelől úgy véljük, hogy a többség az említett területekről nem rendelkezik azzal az elemi tudással, amely szükséges az ilyen célok eléréséhez.

Az a célunk, hogy a művelődés és a sport terén a többi karokkal és egyesületekkel folytatott együttműködés révén, beleértve az egyes főiskolák egyetemista szervezeteit és a különböző társadalmi szervezeteket is, erősítsük népeink testvériségét és egységét, hogy baráti kapcsolatokat ápoljunk minden társadalmi szervezettel, továbbá hogy segítséget nyújtsunk azon tagjainknak, akik még nem tudtak jól beilleszkedni ebbe a környezetbe.

Itt elsősorban az elsőéves hallgatókra gondolunk, akik vidékről érkeznek, hogy minél könnyebben találják fel magukat, és minél kevesebb pszichikai depresszió érje őket az új környezetben. Egyúttal feladatunknak tekintjük, hogy fiatalabb társainknak segítséget nyújtsunk szakmai téren (és a tanulásban)".

Az ideiglenes szabályzat pedig a következő volt:

A BARTÓK BÉLA MŰVELŐDÉSI EGYESÜLET SZABÁLYAI

I. fejezet

Az egyesület neve, székhelye és tevékenységi területe

1. *szakasz* A belgrádi Bartók Béla Művelődési Egyesület Belgrád város területén tevékenykedik.

2. *szakasz* A Bartók Béla Művelődési Egyesület tagja Belgrád város művelődési egyesületei szövetségének.

II. fejezet

3. *szakasz* A Bartók Béla Művelődési Egyesület a kulturális-művészeti tevékenységet fejleszti. Tevékenységét Belgrád város Művelődési Egyesületei Szövetségének programjával és feladataival összhangban végzi, továbbá munkájában a JKSZ Programjára támaszkodik, együttműködik a JDNSZSZ társadalmi szervezeteivel, a Harcoszövetséggel és a Jugoszláv Egyetemisták Szövetségével.

4. *szakasz* Az egyesület tagjait a népeink és nemzetiségeink testvérisége és egysége szocialista kiépítésének és megerősítésének, valamint szocialista vívmányainak továbbfejlesztése és megőrzése jegyében neveli.

5. *szakasz* Céljai és feladatai megvalósítása érdekében az Egyesület szakosztályokat szervez (1/tribünök 2 /vitaklub 3/irodalmi szakosztály 4/zenei és képzőművészeti szakosztály).

Minden szakosztály megválasztja vezetőjét, aki közvetlenül irányítja a szakosztály munkáját, munkájáért pedig a közgyűlésnek felel.

III. fejezet

Az Egyesület szerveződése, az Igazgató Bizottság megalakítása, a határozathozatal módja

6. *szakasz* Az egyesület szervei:

a./ Közgyűlés

b./ Igazgató Bizottság

c./ Felügyelő Bizottság.

7. szakasz Az Egyesület legfőbb szerve a Közgyűlés, amely évente egyszer tart rendes ülést, az Igazgató Bizottságnak, a Felügyelő Bizottságnak vagy a tagság egyharmadának a követelésére összehívható a Közgyűlés rendkívüli ülése. A Közgyűlés oldja meg a legfontosabb kérdéseket, meghozza az egyesület munkájának irányelveit, az egyesület éves munkatervét, jóváhagyja a Felügyelő Bizottság, az Igazgató Bizottság és a pénztáros jelentéseit, szükség szerint módosítja az egyesület Alapszabályát és kimondja az egyesület megszűnését.

Az évi Közgyűlés (rendes) az év végén ül össze, felmenti a régi összetételű Igazgató Bizottságot és Felügyelő Bizottságot, majd megválasztja az új összetételű Igazgató Bizottságot és Felügyelő Bizottságot.

8. szakasz A Közgyűlés határozatait akkor jogerősek, ha jelen van az egyesület tagjainak a fele.

A határozatokat egyszerű többséggel hozzák meg.

A szavazás módját maga a Közgyűlés határozza meg.

9. szakasz A Közgyűlésen a közgyűlés összejövetelén megválasztott munkaelnökség elnököl.

10. szakasz Az Egyesület vezetőségét a következők alkotják: elnök, alelnök, titkár, pénztáros, szakosztályvezetők és további 4-5 tag.

Az elnököt közvetlenül a Közgyűlés választja. A többi tisztséget az Igazgató Bizottság első ülésén töltik be. Őket az Igazgató Bizottság tagjai választják meg saját soraikból. A szakosztályvezetők tisztségüknél fogva tagjai az Igazgató Bizottságnak.

11. szakasz Az egyesület munkáját a két közgyűlés közötti időszakban az Igazgató Bizottság irányítja. Az Igazgató Bizottság köteles havonta legalább egyszer összeülni.

Az Igazgató Bizottságot egy évre választják.

12. szakasz A Felügyelő Bizottság felügyeli az egyesület pénzügyvitelét.

A Felügyelő Bizottság háromtagú.

A vezetőség tagja nem lehet a Felügyelő Bizottság tagja.

A Felügyelő Bizottságot egy évre választják.

12a. szakasz A Felügyelő Bizottság tagjai jelen lehetnek az Igazgató Bizottság ülésein, javaslatokat terjeszthetnek be, de nincs szavazati joguk.

IV. fejezet

A taggá válásról és a tagság megszűnéséről szóló rendelkezések

13. szakasz Az egyesület tagja lehet a JSZNK minden polgára, aki tiszteletben tartja az egyesület szabályait.

13a. szakasz Az egyesületnek lehetnek rendes és pártoló tagjai”.

Váradyék az alapszabály szövegét gondos előkészületek alapján dolgozták ki, nehogy valaki is beleköthessen. Beszerették és alkalmazták a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság 1947-es 14-es számú, az egyesületekre vonatkozó törvénykönyvét, a nagybecskereki Petőfi Sándor kultúrkör, a zágrábi Ady Endre kultúrkör, az eszéki székhelyű Horvátországi Magyar Kultúrszövetség és a szabadkai Népkör alapszabályát, valamint a Vajdasági Kultúr tanács erre vonatkozó szabályzatát. És naivul hittek, hittünk a sikerben.

A tartományi oktatási és kulturális tanácshoz írt (szerb nyelvű) kérvény a következőket tartalmazta:

„Vajdaság Autonóm Tartomány Oktatási és Művelődési Tanácsának

A belgrádi magyar kisebbség közművelődési és kulturális egyesület alapítását kezdeményező bizottsága nevében fordulunk Önökhöz.

Ezen egyesületnek az egyetemisták (akik főleg VAT területéről származnak), valamint a munkásifjúság, az értelmiség és a munkásság képezné a tagságát.

Mint ahogyan Önöknek is tudomása van arról, hogy évekkel korábban Belgrádban már létezett egy József Attila néven működő magyar művelődési egyesület, ez azonban a működése során több hibát követett el. Különösen a létezése utolsó éveit

ben, amikor is alábbhagyott a politikai aktivitás és a morál. Az is hiba volt, hogy az egyesület képtelen volt maga köré gyűjteni a munkásfiatalokat.

Mi tudatában vagyunk ezeknek a hibáknak, és meg vagyunk győződve, hogy a jövőben nem ismétlődhetnének meg. Belgrádban ma egy teljesen új magyar kisebbségi generáció létezik. Hazánk társadalmi-gazdasági és politikai fejlődése minden bizonnyal az emberek tudatára is hatással van, ezért ezzel összhangban mi is mind erőteljesebben készek vagyunk arra, hogy megvalósítsuk mindazokat a feladatokat, amelyeket a szocialista társadalmunk tőlünk elvár.

Mindezek alapján meg vagyunk győződve arról, hogy képesek vagyunk a régi hibákat elkerülve, új, egészséges alapokon működtetni egy egyesületet.

Mivelhogy az alapítandó egyesületünk céljai megegyeznek a VAT kulturális és közművelődési tanácsának a célkitűzéseivel, ezért arra kérjük Önöket, hogy tanácsaikkal és anyagilag támogassák a törekvéseinket.

Annak érdekében, hogy céljainkról információkat szerezhessenek, ismertetjük a leendő egyesületünk arculatát és célkitűzéseit. Az egyesületünk széleskörű ideológiai, politikai és művelődési tevékenységet folytatna, magában foglalva a mai jugoszláv társadalom kulturális gazdagságát – valamint a saját nemzeti kultúránk ápolását. Ilyenmód ez az egyesület ideológiailag és politikailag nagyban aktivizálná a mi nemzeti közösségünket.

Az egyesületünk különböző szakosztályokkal rendelkezne:

1. Politikai vitafórum, 2. Ismeretterjesztő előadások szervezése. 3. Irodalmi szekció. 4. Táncmulatságok és más szórakozások szervezése. 5. Tervbe vettük egy könyvtár megalapítását is.

A munkát áprilisban szeretnénk elkezdni. Amennyiben segítséget tudnának nyújtani, kérjük a következő címen értesítsenek bennünket: (A cím nincs föltüntetve, valószínű, hogy az egyik kezdeményező privát lakóhelye.)

Eltvársi üdvözlettel a kezdeményező bizottság tagjai:

1. Csernik Károly
2. Dormán Lajos
3. Teodosin Péter

4. Gubás Jenő
5. Rózsa László
6. Szikora Ilona
7. Ing. Burány Lajos
8. Győry István
9. Pasara Zora
10. Polyák György
11. Bognár Sándor
12. Huszágh Endre
13. Jesina József
14. Márkus István
15. Tolmácsi Géza
16. Borsos György
17. Kollár Géza
18. Zvekán Antal
19. Csincsik Gábor
20. Ispánovity István
21. Csehák Rozália
22. Burány Etelka
23. Lajcsák Rozália
24. Czékus István
25. Gere Mária
26. Sefcsich György
27. Domonkos József
28. Hegedűs Zoltán
29. Csuvik József
30. Szemők Csaba
31. Kovács János
32. Magyar László
33. Doró Géza
34. Varga István
35. Lakatos Vidor
36. Pecsenka Irma
37. Ries György
38. Vágó István
39. Nánási Zsolt
40. Vörös József

41. Krümmer József
42. Kanyó László
43. Olvashatatlan
44. Habram Mihály
45. Barát István
46. Rajsli László
47. Veréb László
48. Urbán Dezső
49. Sóti Antal
50. Szőke Géza
51. Várady Tibor
52. Hajdú József
53. Sík Imre
54. Gajda Sándor
55. Olvashatatlan aláírás

A biztató válasz, még kevésbé a támogatás sehogyan sem akart megérkezni. Persze, nem is érkezhetett, hisz az újvidéki pártszervezet volt korábban az a szerv, amely a József Attila egyesületet bezáratta. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy ebben az időben a zágrábi Ady Endre egyesület is támogatásért fordult a Vajdasági Magyar Művelődési Tanácshoz azzal az indoklással, hogy a tagság többsége vajdasági, és ide is szándékoznak visszatérni. Ennek ellenére ők sem kaptak semmilyen választ.

A belgrádi városi tanácshoz írt kérvény a következő:

„SAVEZU KULTURNO PROSVETNIH DRUŠTAVA GRADA
BEOGRADA

BEOGRAD

Obraćamo Vam se u ime Inicijativnog odbora ...

BELGRÁD VÁROS KÖZMŰVELŐDÉSI KÖZÖSSÉGEI SZÖVETSÉ-
GÉNEK

BELGRÁD

A Belgrádban élő magyar nemzeti kisebbség közművelődési egyesülete megalakítását kezdeményező bizottság nevében for-

dulunk Önökhöz, hogy tájékoztassuk Önöket eddigi munkánkról, egyúttal pedig hogy tanácsukat és segítségüket kérjük.

Azonnal szeretnénk aláhúzni, tudjuk, hogy Belgrádban néhány évvel ezelőtt létezett a magyar nemzeti kisebbség József Attila nevét viselő művelődési egyesülete, s akárcsak Önök, mi is tudjuk, hogy egész sor fogyatékoság jelentkezett annak az egyesületnek a munkájában.

Az új egyesület tevékenységének a hordozói túlnyomórészt egy új korosztály tagjai lennének, akiket kiskoruktól kezdődően (az iskolákban, a gimnáziumban stb.) a jelenlegi szocialista valóság jegyében oktattak: olyan emberekről van szó, akik között nagyon sokan tagjai a JKSZ-nek. Szilárdan hisszük, hogy egyesületünkben nem ütik fel a fejüket negatív jelenségek, és képesek vagyunk leküzdeni az ilyen irányú esetleges kísérleteket. A Kezdeményező Bizottság eddigi megbeszélésein egyhangúlag elítéltük a József Attila Egyesület munkájának utolsó éveiben kifejtett tevékenységet. Tudjuk, hogy épp ennek a korábbi egyesületnek a létezése miatt nagy a felelősségünk, de hisszük, hogy képesek leszünk eleget tenni közösségünk indokolt követelményeinek.

Kezdeményező Bizottságunk eddigi vitáiban kikristályosodtak a jövőbeni egyesülettel kapcsolatos álláspontjaink. Az új egyesület az egyetemisták (főként ők a kezdeményezők) mellett felölelné a munkásfiatalokat, a munkásokat és a hivatalnokokat. Annál is inkább, mivel ők alkotják a Belgrádban élő nemzeti kisebbség 6 000 képviselőjének nagy többségét. Terveink szerint a munka többnyire a következő formákban zajlana:

1. Tribünök: előadásokat szerveznénk a társadalmi és a természettudományok, a képzőművészetek, az irodalom és a zene stb. területéről. A szervezésben számítunk az Egyetemisták Szövetségének a segítségére – amelyet ugyancsak tájékoztattunk üléseinkről – s amelynek tagjai támogatták kezdeményezésünket és segítséget ígértek. Felkérnénk közreműködésre a kiemelkedő társadalmi és közéleti dolgozókat is.

2. Vitaklub: ezen a munkaformán keresztül vitákat szerveznénk túlnyomórészt társadalmi témákról. Ebben különösen hasznos tevékenységet fejthetnének ki a JKSZ tagjai. Ez egyúttal nagyszámú elvtársunk számára nyújtana lehetőséget, akik meg-

levő érdeklődésük ellenére nyelvi nehézségeik miatt húzódoznak attól, hogy megismerkedjenek mindennapi problémáinkkal.

3. Irodalmi Szakosztály: a vajdasági magyar nemzeti kisebbség magyar irodalmával foglalkozna, valamint a jugoszláv és külföldi alkotók műveivel. Itt eredeti munkákat is felolvasnának. A szakosztállyal kapcsolatban tervezzük – ha módunkban áll – könyvtárat is létrehozni. Ez nagyon fontos tényező lenne a munkánkban, de ehhez anyagi segítségre lenne szükségünk.

4. Képzőművészeti Szakosztály: képzőművészeti jellegű vitákat és kiállításokat szerveznénk. Ebben nagyszámú amatőr festőre számítunk.

5. Lemezgyűjtők Klubja.

6. Zenei Szakosztály: ennek a szakosztálynak a tevékenysége részben beépülne a Tribünök munkájába neves zenészekről, jelentős zenei irányzatokról szóló előadások szervezésével. Ez a szakosztály szükség szerint kiegészítené és illusztrálná más szakosztályok rendezvényeit, részt venne a táncmulatságokon és a társas esteken.

Előirányoztuk még szórakoztató estek és táncmulatságok szervezését, amelyek bevételforrásként lennének szükségesek a számunkra.

A jelentkezők számától és a rendelkezésünkre álló teremtől függően tervezzük egy Színjátszó Szakosztály létrehozását is.

Eddig is igyekeztünk termet találni és valamilyen anyagi segítséget kapni. A teremkérdést még nem sikerült megoldanunk. Bizonyos támogatást ígértek a vajdasági vállalatok, valamint Palilula Kerület, ha az ő területükön kapnánk termet.

Szeretnénk a Szövetség tagjai lenni, amihez a támogatásukat és a segítségüket kérjük.

Belgrád, 1960. IV. 8.

A Kezdeményező Bizottság nevében,

1. Varga Stevan

2. Dani Gáspár

Mi, a kezdeményezők mégis naivul reménykedtünk, hogy ez a nemes szándék végül megértésre talál. Ennek érdekében 1960. május 4-én egy kérvénnyel fordultunk a belgrádi belügyi szervekhez a május 8-ára tervezett alakuló összejeövetel engedé-

lyezésére. A folyamodvány aláírói: „U ime inicijativnog odbora: Dani Gašpar, student, Kapetana Mišina 37.

Varadi Tibor, student, Smiljanićeva 3.”

Az alakuló közgyűlést 1960. május 8-án d. u. 3 órai kezdettel az Építőmérnöki Karon megtartottuk. A napirend a tervezett formában, gördülékenyen folyt, így ezzel a dátummal valójában megalakult a belgrádi Bartók Béla Magyar Kultúrkör. A vezetőség összetételéről sajnos nem maradt fenn semmilyen dokumentum, azt viszont határozottan állíthatjuk, hogy az egyesület elnöke Bonner Ferenc egykori spanyolharcos, kiemelkedő pártember lett, az alelnöknek Dani Gáspár katonai ösztöndíjas orvostanhallgatót, titkárnak pedig Várady Tibor joghallgatót választották meg. A vezetőség tagja lett még Lakatos Ibolya.

A közgyűlés egyhangúlag elfogadta az egyesület alapszabályzatát, amely a következőképpen szólt:

„ALAPSZABÁLY

1./ A belgrádi Bartók Béla Közművelődési Egyesület a Belgrádi Egyetem magyar nemzetiségű haladó egyetemistáinak a szervezete. Az Egyesület tevékenysége az időszerű társadalmi és politikai problémákra, a magyar, a jugoszláv és a világirodalomra, a zenére, a folklórra és a színházművészetekre irányul, összhangban országunkban a társadalmi közösség eszméi és kulturális céljaival.

Az Egyesület küzd az országunk népei közötti testvéri kapcsolatok megteremtéséért.

Az Egyesület céljainak a megvalósításában szorosan együttműködik a JESZ-szel (Jugoszláv Egyetemisták Szövetsége).

2./ A Bartók Béla KME tagja lehet minden személy, a JSZSZK polgára, ha elfogadja az Egyesület Programját és Szabályait.

Az Egyesület szervei:

3./ A Bartók Béla KME szervei a következők:

a./ Évi Közgyűlés

b./ Igazgató Bizottság

c./ Elnök

d./ Felügyelő Bizottság

e./ Szakosztály-vezetők

4./ Az Évi Közgyűlés a legfelső igazgatási szerv.

5./ Az Évi Közgyűlés tevékenységébe tartozik, hogy:

a./ meghatározza az Egyesület tevékenységének irányelveit

b./ meghozza és esetleg módosítsa a Szabályokat

c./ megválassza az Igazgató Bizottságot, az elnököt, a Felügyelő Bizottságot, egyenkénti és titkos szavazással.

d./ jóváhagyja az éves jelentést és a zárszámadást, amelyet az Igazgató Bizottság terjeszt be.

6./ Az Évi Közgyűlést az Egyesület elnöke hívja össze minden tanév kezdetén. A tagok 1/3-ának követelésére összehívják a tagok Rendkívüli Közgyűlését.

7./ A tagok Rendkívüli Közgyűlése az Évi Közgyűléssel megegyező jogosítványokkal rendelkezik.

8./ Az Igazgató Bizottság végzi az egyesület közvetlen irányításával kapcsolatos feladatokat, büntetőjogi, anyagi és erkölcsi felelősséggel tartozik az egyesület munkájáért, dönt: az új tagok felvételéről, fegyelmi intézkedéseket ró ki, és ellát minden más feladatot, amely nem tartozik más szerv jogkörébe.

9./ Az Igazgató Bizottság 7-11 tagú. Az egyesület elnöke tisztségénél fogva tagja az Igazgató Bizottságnak. Saját soraiból az Igazgató Bizottság megválaszthatja az egyesület alelnökét (aki az Igazgató Bizottság felhatalmazásával minden tisztségében helyettesíti az elnököt) és titkárát.

9./ Az egyesület elnöke hívja össze az Igazgató Bizottság ülését, végrehajtja annak határozatait, képviseli az egyesületet és az egyesület nevében jogügyleteket köt. Az egyesület pénzügyvitelében az elnök az utalványozó.

10./ A Felügyelő Bizottság 3 tagú, és az egyesület pénzügyvitelét felügyeli. A Felügyelő Bizottság tagja nem lehet az egyesület más szervének a tagja.

11./ A szakosztályok vezetőit az egyes szakosztályok választják. A szakosztály keretében ők irányítják a szakmai munkát.

12./ A tagok felvétele folyamatos az egész tanévben.

13./ A tagok kötelesek:

a./ tiszteletben tartani az egyesület programját és szabályait, önzetlenül és tevékenyen munkálkodni a program, a szabályok, a Felügyelő Bizottság határozatainak az életre keltésén.

b./ tevékenyen részt venni az egyesület kulturális-közművelődési és társadalmi-politikai tevékenységében.

c./ éberem figyelemmel kísérni az egyesület munkáját és a munkában észlelt negatív jelenségekre figyelmeztetni az igazgatási szerveket.

d./ az egyesület helyiségeiben tiszteletben tartani a házirendet.

e./ rendszeresen fizetni a tagdíjat.

14./ A Bartók Béla KME tagjának jogai a következők:

a./ minden tag aktív és passzív választójoggal rendelkezik az egyesület minden szerve vonatkozásában.

b./ az egyesület minden problémájával kapcsolatban joga van elmondani a véleményét, és álláspontját megvédeni.

c./ a házirenddel összhangban jogában áll igénybe venni az egyesület helyiségeit, felszerelését és berendezéseit.

15./ Az egyesület támogató tagjai azok a személyek, akik tevékenyen nem vesznek részt az egyesület munkájában, de segítik ezt a munkát.

A támogató tagokat a rendes tagokra vonatkozó módon és feltételekkel veszik fel.

A támogató tagok a rendes tagokkal azonos jogokkal rendelkeznek, kivéve a választói jogot.

16./ Az Évi Közgyűlés *tiszteletbeli taggá* választhat olyan személyeket, akik

a. az egyesület tevékenységéhez közel álló területeken kitűntek és megérdemelt elismerésben részesültek.

b. akik nagy érdemeket szereztek az egyesület sikereinek elérésében, noha nem tagjai az egyesületnek.

Generalna direkcija
LK 30 Zagreb 12138 47 8 135 14

Dolazni telegram

Primitel: od: Vreme prijema: dan: čas: min: Primito: xlt - lakatos iholya

studnica prva novi beograd
studneski grad soba 138
beograd

ovodom osnivačke skupštine mađarskog kulturnog društva
,, bartok bela ,, u beogradu primite mnogo srdačnih pozdrava
i žele vam mnogo uspjeha u vašem budućem radu - članovi i
uprava mađarskog kulturnog društva ,,
ady andre ,, u zagrebu

Obr. 2000 (dim. 230x180)

A zágrábi Ady Endre Kultúrkör sürgönyben gratulál a Bartók Béla egyesület megalakulásához

KULTURNO DRUŠTVO " BARTOK BELA "

BEOGRAD

Dalmatinska ul.65

A Bartók Béla Művelődési Egyesület utolsó hivatalos dokumentuma (1960. XII. 27.)

Egyéb rendelkezések

17./ Az egyesület bevételeit a következők alkotják:

a./ a rendezvényekből származó bevételek

b./ tagsági díjak

c./ adományok.

18./ Az egyesület megszűnése esetén annak vagyonát a BEESZ-re (Belgrádi Egyetem Egyetemista Szövetsége) száll.

19./ Fegyelmi intézkedéseket foganatosítanak az egyesület azon tagjaival szemben, akik megszegik az egyesület programját, szabályait, az egyesület határozatait, a házirendet, vagy más módon érdemtelennek válnak az egyesületi tagságra.

20./ Az Igazgató Bizottság a következő fegyelmi büntetéseket róhatja ki:

a./ figyelmeztetés

b./ ideiglenes belépési tilalom az egyesület helyiségeibe

c./ kizárás az egyesületből. A kizárás lehet 1. Végleges, 2. Ideiglenes. Ez esetben a bizottságnak meg kell határozni a kizárás időtartamát.

21./ A Bartók Béla KME pecsétje kör alakú a következő felirattal: „Mađarsko kulturno-prosvetno društvo „Bartók Bela” Magyar kultúrkör. Középen a JESZ rövidítés helyezkedik el. Az alosztályok az okirataikon az egyesület pecsétjét használják.”

A közgyűlés megbízta a megválasztott vezetőséget, hogy a további intézkedések, a hivatalos bejegyzést, teremszerzést stb. elvégezze. Ezzel a közgyűlés befejezte munkáját.

A zágrábi Ady Endre Magyar Kultúrkör története 1932 – 2007 kiadvány (Tóth Tibor: Ismét számot adunk, Zagreb, 2008.) az 1960. évi beszámolójában a következőkről ad számot: ... „Megalakult a belgrádi Magyar Kör, melyet Körünk táviratban üdvözölt. A távirat Lakatos Ibolya vezetőségi tag címére ment. A táviratra Várady Tibor titkár küld Belgrádból köszönetet”. A távirat szövege a következő:

lakatos ibolya, student prava novi beograd studenski grad
soba 1318. beograd

povodom osnivačke skupštine mađarskog kulturnog društva „bartok bela” u beogradu primite mnogo srdačnih pozdrava i žele vam mnogo uspeha u vašem budućem radu – članovi i uprava mađarskog kulturnog društva „ady andre” u zagrebu.

Lakatos Ibolya, joghallgató, Újbelgrád, Egyetemista város
1318-as szoba Belgrád

A belgrádi Bartók Béla Magyar Kulturkör alakuló közgyűlése alkalmából fogadják szeretetteljes üdvözetünket és sok sikert kívánunk a jövőbeni munkájukhoz.

A zágrábi Ady Endre Magyar Kulturkör tagjai és vezetősége

Hogy a belgrádi Bartók Béla Magyar Kulturkört sikerült-e hivatalosan is bejegyeztetni, arról semmilyen dokumentum nem maradt fenn. Az azonban biztos, hogy sem székhelye, sem hivatali pecsétje az újonnan alakult egyesületnek nem volt. (Az alapszabály ugyan meghatározza a pecsét alakját és szövegét, miszerint a körpecsét szélén, körbe írva az egyesület szerb és magyar neve szerepel, valamint a közepén a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság címere, de ez hivatalosan sohasem készülhetett el). A hivatalos szervek ugyanis a bolondját járaták velünk, mivel a tudomásunkra adták, hogy amíg nincs székhelyünk, pecsétünk sem lehet, de amíg pecsétünk nincs, addig székhellyel sem rendelkezhetünk.

Ennek ellenére a „tagság” megpróbált némi tevékenységet folytatni. Így például már június 1-jén megszervezte, illetve segítette létrehozni a nagybecskereki Wanyek Tivadar festőművész kiállítását.

Október 31-i dátummal fennmaradt még egy „jegyzőkönyv”, amely egy előadásra próbál termet szerezni. Bognár és Veréb az Építőmérnöki Karon nézett terem után, Varga István és Várady a „Polet”-ben próbálkozott. A jegyzőkönyv szerint hiányoznak: Barát István, Kisutcai Vera, Burány Lajos, Lakatos Ibolya, Hegedűs Zoltán, Szikcsák Szilárd, Varga László és Polyák György. A jelenlevők a megbeszéléstől értesítik a hiányzókat: ezek szerint: Várady Burány Lajost és Lakatos Ibit, Dóró Barátot, aki majd értesíti Polyákot és Habramot, Bonner Ferenc Varga Lászlót, Horvát pedig Szikcsák Szilárdot és Kisutcai Verát. (Az aláhúzott ne-

vek a jelenlevők). Az összejövetelt végül a Branko Cvetković K. E. helyiségeiben tartották meg december 11-én. Ennek érdekében Várady, az egyesület titkára kérvénnyel fordult a címzetthez:

„Kulturno društvo Branko Cvetković --- Beograd

Na osnovu razgovora sa vašim sekretarom obraćamo Vam se, da nam dopustite organizovanje jedno predavanje u Vašim prostorijama....

„Branko Cvetković Kulturális Egyesület --- Belgrád

Az önök titkárával folytatott megbeszélésünk alapján azzal a kéréssel fordulunk Önökhöz, hogy engedélyezzék az önök helyiségeiben egy előadásunk megtartását.

Megjegyezzük, annak ellenére, hogy még májusban megalakítottuk a kulturális egyesületünket, mindezidáig nem sikerült saját termet szereznünk. Ezért vagyunk kénytelenek mások segítségét kérni.

Végezetül felhívánk a figyelmüket, hogy tagjai vagyunk Belgrád város Kulturális és Művészeti Egyesületei Szövetségének (amit a mellékelt dokumentummal igazolunk), így magunk mögött tudhatjuk az ő támogatásukat is.

Halál a faszizmusra --- Szabadság a népnek!

Bartók Béla K. E. elnöke: és titkára:

Belgrád, 1960. november 21.”

A belügyi szervek engedélyeztetéséért szintén Várady írja meg a kérvényt.

„Sekretarijatu za unutrašnje poslove opštine Savski Venac --- Beograd

U ime Upravnog odbora Kulturnog društva Bartok Bela obraćamo Vam se radi izdavanja odobrenja za održavanje informativnog sastanka ...

„A Savski Venac kerület Belügyi szerveinek --- Belgrád

A Bartók Béla Kultúregyesület végrehajtó szerve nevében azzal a kéréssel fordulunk önökhöz, hogy egy engedély kiadásával hagyják jóvá egy információs előadás megtartását.

Fölhívnánk a figyelmüket, hogy az egyesületünk még májusban megalakult, de mivel saját székhellyel mindezidáig nem rendelkezünk, ezért az összejöveteleinket kénytelenek vagyunk mindig más-más helyen megtartani. Ez alkalommal a Branko Cvetković K. E. helyiségeiben kívánjuk megtartani (Szarajevó utca 26.) 1960. XII. 11-én 9, 30 órakor. Végezetül megjegyezzük, hogy tagjai vagyunk Belgrád város Kulturális és Művészeti Egyesületei Szövetségének (amit a mellékelt dokumentummal igazolunk), így magunk mögött tudhatjuk az ő támogatásukat is.

Halál a faszizmusra --- Szabadság a népnek!

Belgrád, 1960. XII. 6.

A végrehajtó szerv nevében: Várady Tibor"

Ez volt a belgrádi Bartók Béla Magyar Kultúrkör utolsó hivatalos rendezvénye. Úgy szűnt meg, hogy valójában meg sem alakult. Létezik ugyan még egy hivatalos okirat 1960. december 27-ei dátummal. Egy levelezőlap, Kulturno Društvo Bartok Bela, Beograd, Dalmatinska ul. 65. címmel, amelyben Váradyt a zágrábiak arról értesítik, hogy az Ady Endre Kultúrkör miként tudta megoldani anyagi nehézségeit. De ez már rajtunk nem segíthetett.

A kezdeményezők csak későn döbbsentek rá, hogy a pártállam akadályaival szemben, amit nyilvánosan sohasem volt senkinek sem bátorsága beismerni, semmit sem lehet tenni. Az öntudatos délvidéki magyar értelmiség nevelése és kulturális igényeinek kielégítése sohasem volt fontos egyetlen jugoszláviai hatalomnak sem. Sajnos mind ez ideig mindig bedőlünk a hazug jelszavaknak. Ez az új magyar egyesület alapításának kísérlete azért mégsem volt teljesen eredménytelen. Kialakított ugyanis egy információrendszert, egymáshoz közelebb hozta, azt is mondhatnánk, hogy összekötötte a belgrádi magyar egyetemistatábor, és ez az összetartozás, a hatalom akadályozása ellenében, igaz nem hivatalos formában, de a továbbiakban is élt és működött.

Az alakuló közgyűlés után, amikor az egyesület székhelyének a megszerzése mind kilátástalanabbá vált, már szeptemberben, a nyári szemeszteri szünet után egy csoport kezdemé-

nyezésére elindult a „pénteki találkozók” mozgalma. Ugyanis az a határozat született, hogy miért ne tudnánk találkozni egy meghatározott időben egy megadott helyen, például egy kávéházban, ahol beszélgethetünk, ismerkedhetünk, szórakozhatunk minden kötöttség, (párt)feladat kényszere nélkül. Ezért az aktívabb tagjaink felkerestek egy zenés kávéházat, és a vezetővel megbeszélték, hogy minden hónap utolsó péntekén este egy nagyobb társaság számára biztosítson 40–50 helyet. Természetesen ez az étteremnek is kiváló lehetőséget jelentett, hisz a hó utolsó péntekén, szabad szombat akkor még nem lévén, minden kávéház ebben az időben kongott az ürességtől. Többször megtörtént, hogy rajtunk kívül egyetlen vendég sem volt a teremben. (Később ezek a találkozók rendszeressé és sűrűbbekké váltak, sőt egy időben minden péntek este volt találkozó.) Az első találkozóhelyünk a Kosovska utcai Union kávéház volt, Belgrád központjában a Filmmúzeum, azaz a „Kinoteka” közvetlen közelében. Halk szalonzene mellett, néha magyar zenét is játszottak, nagyon jól éreztük magunkat, annyira jól, hogy néha több mint hetvenen is összegyűltünk. Persze ennyi magyar fiatal értelmiségi rendszeres találkozója nem kerülhette el a hatalom figyelmét, így előbb-utóbb valószínűleg az UDBA (a belügy) és a kommunista párt nyomására „kinézték” bennünket. Nemkívánatosak lettünk. Ez általában félévenként történt meg. Ezért mindig találkozóhelyet kellett változtatni. A következő hely a Kalemegdanska Terasa lett. Majd ezt követte a Terazija vendéglő, a Mažestik bár, a Taš-kafe étterem stb. Ezek a találkozók nagyon kedveltek és látogatottak voltak. A leghűségesebb látogatói az ún. „Alvilág” lakói voltak. (Alvilágnak nevezték el a belgrádi református egyháznak a pincehelyiségeiben kialakított egyetemista otthont, ahol 7–8 magyar egyetemista ingyen vagy minimális bérért lakhatott.)

Azt viszont mindenképp meg kell állapítani, hogy ezek a találkozók nem csupán egyéni szempontból voltak hasznosak, de a délvidéki magyarság szempontjából is, mert a sok ismerettségből nem egyszer szerelem, házasság lett, ami a beolvadás veszélyét csökkentette, vagy ismeretség révén szoros baráti kapcsolato-

kat teremtett, ami a későbbiekben számtalan esetben egyéni és társadalmi hasznot hozott.

Természetesen ezt a magyar értelmiségi összetartozást nem jó szemmel nézte a szerb sovíniszta-kommunista hatalom. Váradynak az ismerősei többször is jelentették, hogy az UDBA kérdezősködött felőle és a találkozóról. A Prokes család belgrádi lakását háromszor is felkereste egy belügyes azzal az indokkal, hogy ő is szabadkai, -- a földieknek össze kell fogniuk – és hajnali három óráig „beszélgettek, társalogtak” arról, hogy a pénteki találkozók miről szoktunk beszélgetni. Rejtelmes volt a halála Bonner Ferencnek is. A volt spanyolharcos, hithű magyar kommunista, különben a belgrádi József Attila M. M. E. alapító elnöke és a Bartók Béla M. M. E. leendő elnöke, egy gyalogátke-lőnél a jelzőlámpa zöld jelzésére várt, amikor egy autó a járdán halálra gázolta.

Mindennek ellenére a „pénteki találkozók” mozgalma a hatvanas években még működött. Az utolsó adat a pénteki találko-zóról 1962. XII. 8. Terazija bár. Jelen voltak: Prokes Gréta és József, Hóger Erika, Sugár István, Sepsei István, Vörös Margit, Gubás Jenő, Nagy Anna, Dódi, Ilona, Verner István és húga Márta.

1963. I. 12. Union bár. Szirovica Ernő és Gubás Jenő diploma-bankettje.

1963. III. 8. Terazija Cafe. Itt megszakad az adatközlő jegyzete, valószínűleg a találkozók sora is.

Amikor az Újvidéki Egyetemen újabb karok nyíltak, akkor a délvidéki fiatalság mind tömegesebben nem Belgrádot, hanem a tartományi székvárost választotta egyetemi tanulmányai cél-jából.

Ezzel befejeződött egy korszak, amely 1933-tól, a Bolyai Far-kas Magyar Kultúrkör megalakulásától, a József Attila Magyar Művelődési Egyesületen, a meg nem született Bartók Béla Kul-túrkörön és a „pénteki találkozók” mozgalmán át összetartotta, segítette, magyar öntudatra nevelte a Délvidék magyar értelmi-ségének egy jelentős részét. Bölcső, iskola és otthon is volt egy-ben. Ezért illő, hogy emlékét számon tartsuk és megbecsüljük.

A Bolyai név hatósugara Utószó gyanánt

A leírtak alapján egyértelművé válik az a megállapítás, hogy a mindenkori szerb, illetve jugoszláv hatalom, legyen az királyi, kommunista vagy (ál)demokratikus, mindig az anyaországtól elszakított magyar értelmiség megsemmisítésére törekedett. Ugyanis ez volt a leghatásosabb eszköz, fegyver az elrabolt területek magyarságának a beolvasztására, elüldözésére, a magyar holokausztra. Mert tudták és tudják, hogy a vezető, útmutató és pásztor nélkül maradt nyáját már semmi sem mentheti meg a pusztulástól. Így lett a békediktátum utáni hatszázezres délvidéki magyarságból mára alig kétszáznyolcvanezer. Amikor pedig ezek a módszerek nem voltak a világ előtt nagyon „szalonképesek”, akkor a „bot” helyett jött a „mézesmadzag”, a pénz és a hatalom. Pontosabban, csak kis pénz, és egy kis hatalom. Sajnos, mindig akadtak Szántó Gáborok, Farkas Nándorok és még sokan mások, akik egy kis jutalomért készek voltak „kirakat-emberként” minden piszkos munkát elvégezni, a nemzetük ellen cselekedni. A nyomorba sodort délvidéki magyarok, hogy a megpróbáltatásokat túl tudják élni, kisebb-nagyobb kompromisszumokra többször is rákényszerültek, de volt, akire a börtön vagy a menekülés várt. A Sajti Enikő szerint a kommunista Jugoszlávia kisebbségi politikájának kereteit „az államhűség két világháború közötti követelménye, a kommunista rendszerrel történő aktív politikai azonosulássá transzformálódott, amelyet a megtorlások, tömeges kivégzések vonatkozásában megkövetelt kollektív amnézia egészített ki. A magyarokat, avagy korabeli kifejezéssel élve a »bűnös magyar fasisztákat« megbüntető kollektívumként kezelték, ... »a bűnbocsánathoz« pedig a hatalom feltétel nélküli elfogadásán és szolgálatán át vezetett az egyetlen út.” A szolgálat, a megfélemlítések a szerb hatalom szemszögéből nagyon hatásosaknak bizonyultak. Az értelmiség öncenzúrázása és túllihegett lojalitása olyan tökéletesre sikeredett, hogy még a legszigorúbb állami kontroll sem lett volna képes jobb eredményt elérni. Minden magyar szellemiségű megnyilatkozás so-

viniszta, irredenta cselekedetnek számított, és még a helységek magyar elnevezését is (a szerb elnevezés használatát korábban különben állami rendelet írta elő), elítélendő „magyarkodásnak” tartották. (Sok magyarországi, hogy a szerbség „érzékenységet meg ne sértse”, még ma is Novi Sadot, Suboticát, Opatiát stb. említ.) A magyar szellemiség még ma is hiányzik legtöbb intézményünk tevékenységéből, az oktatástól kezdve mindenfajta médián, rendezvényeken át a politikai életünkig. A hatalom a nemzetiségeket jugoszlávokká akarta tenni, ami egy nemzetet és egy hazát jelent. Így lett nagyon sok magyarból mára „jugoszláviai, illetve vajdasági magyar”, megtagadva minden azonosulást az összmagyarsággal. A beolvasztási kísérleteknek azonban nagyon sokan ellenálltak és makacs kitartásuk mégsem múlt el nyomtalanul, mint ahogyan a belgrádi magyar egyetemista egyesületek nemzetmentő hatása is kimutatható.

Felhasznált irodalom és forrás

1. Csuka János: A délvidéki magyarság története 1918 – 1941 (Püski Kiadó, Budapest, 1995)
2. Mesaroš, Dr. Šandor: Mađari u Vojvodini 1929 – 1941 (Dr. Mészáros Sándor: Magyarok a Vajdaságban 1929 – 1941, Bölcsészettudományi Kar, Újvidék, 1989 – szerb nyelvű kiadvány)
3. Bokréta - A jugoszláviai magyar műkedvelők almanachja 1919 – 1940 (Szerkesztette és kiadta: Farkas Frigyesné Lichtneckert Margit, Szabadka, 1940, készült a Fischer Testvérek nyomdai és kliséintézetében)
4. Hogyan tovább a háború után? (JMMT, Magyar Szó 1993)
5. Tóth Tibor: Ismét számot adunk (Zágráb, 2008)
6. Kalangya, 1934.III.évf.12.sz.
7. Kalangya, 1938.VII.évf.7.sz.
8. Reggeli Újság (1932. július 10.), (1941. január 13.)
9. Szentai Friss Újság (1933.IV.14.)
10. Szentai Híradó (1938. április 10.)
11. Ifjúság (1958. december 4.)
12. Magyar Szó, 1951. IV. 9., 1951. V. 19., 1953. VI. 3., 1953. VIII. 7., 1953. IX. 3.

Adalékok a magyarság önvédelmi harcához

A nem túl hosszú kézirat tartalmilag jóval súlyosabb, mint azt terjedelme alapján gondolni lehet. A szerző ugyanis a belgrádi magyar egyetemisták egyesületének történetén kívül még sok minden másról is szól: elsősorban a trianoni békediktátum után a Délvidéken (és a Szent István-i Magyarország többi elcsatolt részein) kialakult gazdasági, politikai és kultúrpolitikai helyzetről, a kisebbségben maradt magyarság kulturális „lefejezéséről”.

Az I. világháború „nyertesei” – mintha csak céltudatosan máris a II. világháborút igyekeztek volna előkészíteni – a nemzetek önrendelkezési jogának wilsoni elveit semmibe véve igyekeztek gazdaságilag ellehetetleníteni és tönkretenni a legyőzötteket, megtizedelni és minél gyorsabban asszimilálni a fennhatóságuk alá került kisebbségi népcsoportokat – amelyek egy-egy adott területen akár a számbeli többséget is alkothatták. Gazdaságilag az aránytalan adóztatással, kulturálisan az értelmiség egy részének elüldözésével, munkalehetőségének megvonásával igyekeztek akadályozni a kisebbség önszerveződését. S noha mindez többé-kevésbé egységes „forgatókönyv” szerint történt az elcsatolt magyarlakta területeken, a létszámbeli és műveltségi viszonyok folytán a legsúlyosabb formában mégis a Délvidéken nyilvánult meg.

Ennek ellenére a délvidéki magyarság hamarosan tudatára ébredt az államhatalom szándékának, és megkezdte önvédelmi harcát a Magyar Párt megalakításával, valamint a magyar értelmiség újabb nemzedékeinek a nevelésével az adott lehetőség keretein belül. A cél: minél több fiatal magyar értelmiségi iskoláztatása s amellet magyarságtudatának fenntartása és ápolása. Ezt a célt szolgálták a Belgrádban és Zágrábban létrejött magyar diákegyesületek és a belgrádi magyar tanítóképző.

A továbbiakban a szerző a Bolyai Farkas nevével fémjelzett belgrádi diákegyesületre koncentrál. Hallatlanul nehéz feladatot vállalt, hiszen az 1933 áprilisában megalakult egyesület Belgrád 1941. évi bombázása és német megszállása után Budapestre költözött, majd annak ostromakor teljes irattára megsemmisült,

vagy máig ismeretlen helyen lappang. Így hát a szerző krónikájának megírásakor kénytelen volt a még élő tagság és kortársak szájhagyományaira és a korabeli magyar nyelvű lapok szórványos beszámolóira, az egyesület fennmaradt meghívóira stb. támaszkodni. Így is sok fontos és érdekes adatot tudunk meg az egyesület diáksegélyező és kulturális-ismeretterjesztő megmozdulásairól, előadásairól, valamint szórakoztató és társas rendezvényeiről, amelyek bevétele szintén a szegénysorsú magyar egyetemi hallgatók segélyezését szolgálta.

Szloboda János recenziójából

Tartalom

Bevezető	7
 I. rész	
A Bolyai Farkas Magyar Egyetemista Egyesület	11
Az előzmények	13
A diákság helyzete	26
Lévay Endre: A kisebbségi egyetemisták élete	28
Somorja Sándor: A jugoszláviai magyar egyetemi hallgatók	34
Az egyesület élete	41
Az egyesület tagságának névjegyzéke	84
Összegezés	89
 II. rész	
A József Attila Magyar Kultúregyesület	91
A kezdet	93
Az egyesület megalakulása és tevékenysége	105
Sziszifuszi kísérlet a magyar egyetemisták vitafórumainak megszervezésére	137
A József Attila Egyesület tagságának névsora	190
 III. rész	
A Bartók Béla Kultúrkör és a pénteki találkozások	197
Kísérlet egy újabb belgrádi magyar egyesület megalakítására ..	199
 A Bolyai név hatósugara - Utószó gyanánt	
Felhasznált irodalom és forrás	226
 Szloboda János: Adalékok a magyarság önvédelmi harcához ...	227

